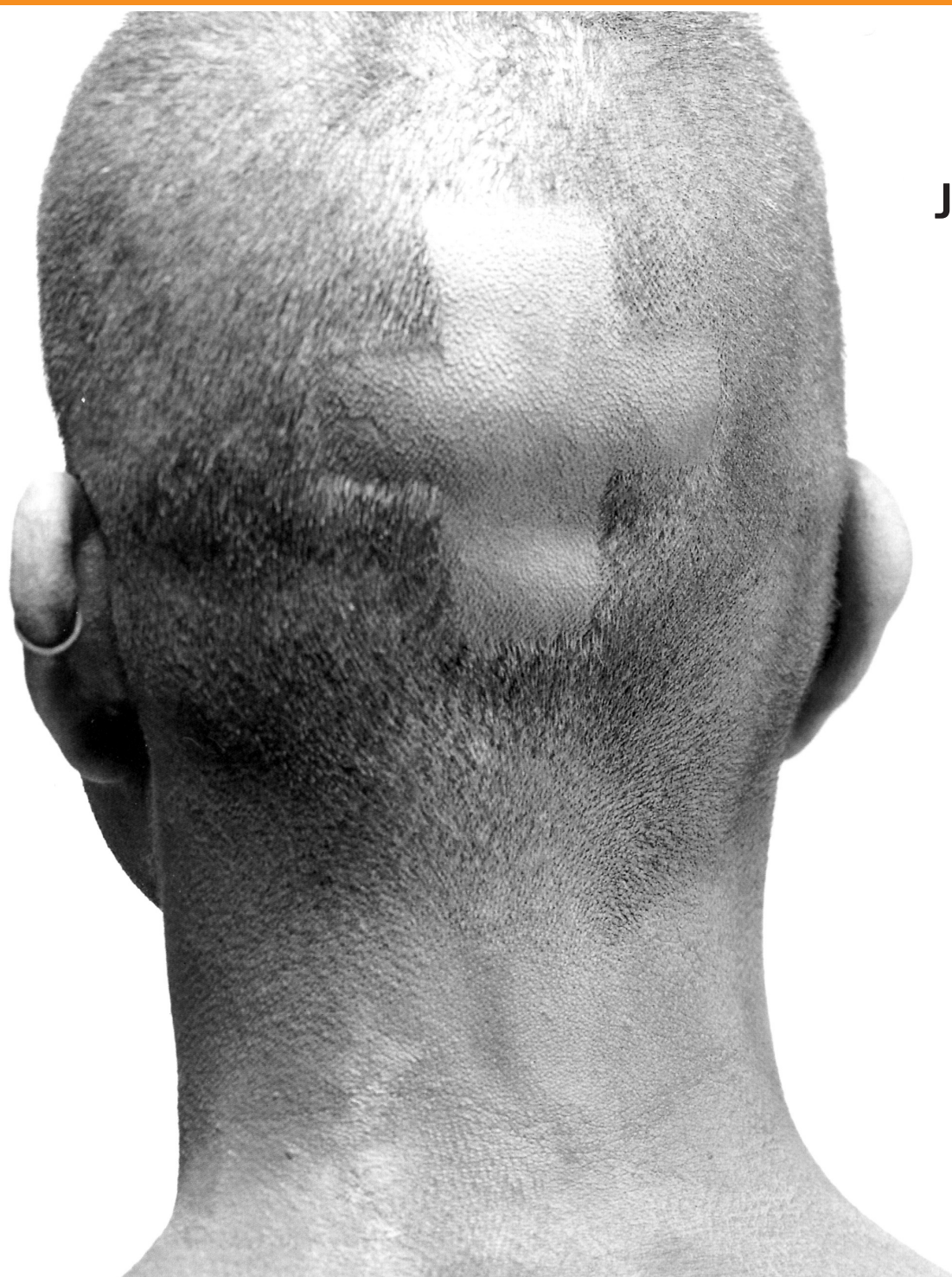

AIDS, umění, aktivismus

Pitínského Babička
v Národním divadle /
Jan Šulc o Emilu Julišovi /
film Touha, opatrnost /
Jan Štolba o dnešní
české poezii

Richard Sawdon Smith: Dopředu (směrem k AIDS), 2002
ISSN 1801-4542

Umění jako zpětný úder

S režisérem Johnem Greysonem o AIDS a nových viktoriánech

Kanadský aktivista a umělec John Greyson začal v druhé polovině osmdesátých let natáčet filmy, jež měly vyprovokovat většinovou společnost k jinému myšlení o Syndromu získaného selhání imunity. Je zakládajícím členem dodnes činné aktivistické skupiny ACT UP, jejíž heslo zní: AIDS je politická krize.

KATEŘINA KOLÁŘOVÁ

Jakou roli hrálo umění v takzvaném AIDS aktivismu osmdesátých let? Umělecká otázka, jak ztvárnit AIDS, byla prvotní. Někteří umělci se tím tématem zabývali už před vznikem aktivistických skupin. Koneckonců sem patří i moje parafráze Mannovy a Viscontiho Smrti v Benátkách, nazvaná Epidemie AIDS. V roce 1987 pak byla v New Yorku založena aktivistická skupina ACT UP (The AIDS Coalition to Unleash Power; AIDS koalice dává moc – pozn. K. K.). Naše buňka v Torontu vznikla v roce 1988, půl roku po newyorské sekci; všechno bylo nějak ve vzduchu.

Teoretická vědy Paula Treichlerová tvrdí, že AIDS jsou vlastně dvě rozdílné epidemie. Jedna medicínská a druhá – stejně nebezpečná a patologická – epidemie stigmatizujících významů. Jak se s tou druhou epidemií vyrovnávalo aktivistické umění?

Někteří z nás se zaměřili pouze na realistické ztvárnění smutku nad smrtí blízkých a milovaných. Jiní však ono bujení významů přijímali a pracovali s ním pomocí aktuálních technik a strategií: parodie, satiry, přivlastňování příběhů, narativů, žánrů. Pro mě byl ohromně důležitý umělec Stuart Marshall, autor známého filmu Jasně oči (Bright Eyes). Ten snímek je mezník ve videotvorbě o AIDS – podobně jako filmy Rosy von Praunheim (například Virus nezná žádnou morálku, A Virus Knows no Morals). Marshall pracuje s humorem; všichni ty neuvěřitelně živé a silné předsudky, strach z gayů, fantazie o karanténě, převrací a servíruje společnosti zpátky. Jako první se také pokusil popsat dějiny nemoci a její prezentace, zaznamenal způsoby, s nimiž společnost přistupuje k AIDS a k jiným chorobám. Mluvil také o tom, jaké principy používáme, abychom různé nemoci viděli či neviděli.

Co nového do toho vnesl vznik ACT UP a ostatních aktivistických organizací? Se skupinou ACT UP se okamžitě proměnily způsoby pojmání AIDS. Humor nepatřil mezi její klíčové nástroje. Byla založena na našťvaném didaktismu. Vždyť co mohlo být didaktičtějšího než heslo Mlčet znamená zemřít (Silence = Death)?

Avšak vaše tvorba není didaktická, staví na ironii a parodii. Byl jste ve skupině výjimkou?

ACT UP měla ve skutečnosti dvě polohy a dvě tváře, které se překrývaly. Její demonstrace byly neskutečně doslovné, byla to jistá forma realismu. Ale umělci, kteří se demonstrací účastnili, pak po nocích pořádali neuvěřitelně bláznivé kabarety. Základní otázkou zůstává, jaké strategie mají menšiny k tomu, aby mohly „vracet úder“?

Pokračování na s. 14

obsah téma čísla: AIDS, umění, aktivismus

- 1 **Umění jako zpětný úder. S režisérem Johnem Greysonem o AIDS a nových viktoriánech / Kateřina Kolářová**
- 5 **Lidský pochod s HIV. Úspěchy i nezdary boje s AIDS / Ivo Procházka**
- 16 **Zabíjí nezájem, ne polibky. Jak aktivistické umění zachraňovalo životy / Kateřina Kolářová**
- 17 **AIDS v Česku / –kk–**
- 19 **Riziková skupina je lidstvo. Rozhovor s ředitelem Domu světla Miroslavem Hlavatým / Kateřina Kolářová, Lukáš Rychetský**
- 22 **Máme lásku, nemáme čas. Projev na demonstraci americké skupiny přímé akce ACT UP / Vito Russo**
- 23 **„Africký zázrak“ v ohrožení / Tomáš Lindner**
- 23 **Bílým erekci a černým smrt? / Alice Dvorská**
- 25 **Usměrněná exploze. HIV/AIDS v Rusku a zemích Střední Asie / Daniel Veselý**
- báseň**
- 5 **Z obecní kroniky / Vít Slíva**
- literatura**
- 6 **Problematický status filosofické poezie. O knize Jiřího Bryndy / Miloslav Caňko**
- 7 **Poslední slovo Emila Juliše. Svědectví z cesty za pochopením smyslu / Jan Šulc**
- 7 **Hledání verze nevyhnutelného. Zamračené dítě dnešní české poezie / literární zápisník Jana Štolby**
- výtvarné umění**
- 8 **Oskar Pafko. Malíř, na kterého se ve Znojmě nezapomnělo / Pavel Netopil**
- fotografie**
- 8 **Fotogenie identity – Paměť české fotografie. Výstava a publikace / Michal Janata**
- 9 **Vesnický kronikář na cestách. Intervenční dokumentarista Jindřich Štreit / Petr Horký**
- divadlo**
- 10 **Babička, která provokuje. Několik poznámek nejen o stylu / Marta Ljubková**
- hudba**
- 11 **Lighton: esence nervozity. Temné proudy hudební komunikace / Lukáš Jiříčka**

- 11 **Mediální škatulata 2008 / hudební zápisník Pavla Klusáka**
- film**
- 12 **Má duše se ptá po zrození. Nový svět a staré otázky Terrence Malicka / Lukáš Gregor**
- 13 **Síla iluze. Nové drama Lee Anga o tom, jak toužíme být klamáni (filmem) / Jiří Flígl**
- média**
- 18 **Google News jako cedník informací. Matematika internetového zpravodajství / Pavel Kasík**
- společnost**
- 19 **V obrazárně u premiéra / veřejné osvětlení Petra Fischera**
- 21 **Sociální stát v proměnách času. Recenze knihy Lenky Kalinové Společenské proměny v čase socialistického experimentu / Matěj Kotalík**
- 21 **Mizení (nejen) kolem Zlaté stezky. Tři svazky z ediční řady Zmizelé Čechy / Karel Kolařík**
- 24 **Bush ve Svaté zemi. Neúspěšný lékař Blízkého východu / Filip Moravec**
- beletrie**
- 26 **Dým domova / Zdeněk Eckstein (Eliáš) a Jiří Stein**
- 27 **Proč se Dým v Terezíně nehrál / Lisa Peschelová**
- nové knihy**
- 30 **CD a DVD**
- recenze týdne**
- 31 **Největší příběh v barokním podání. Život Ježíše od Martina z Kochemu / Karel Kolařík**
- rubriky**
- 3 **tipy – A2 doporučuje zhlédnout či vyslechnout**
- 4 **oranžový výlep – průběžná výstava komiksů všedního dne**
- 5 **zkrátka – jednou větou z domova i ze zahraničí**
- 18 **přešlap – Patnáct minut slávy aneb cesta z kanálu do zemlanky / Jiří T. Král**
- 24 **par avion – z německého tisku vybral Martin Teplý**
- 29 **odjinud – výběr z literárních časopisů / František Knopp (ČR), Jiří G. Růžička (USA)**
- 29 **soutěž**
- 29 **knihy v redakci**
- 32 **ovšem – glosy**

editorial

Dámy a pánové, počet nemocných HIV/AIDS v České republice je ve srovnání se situací ve státech bývalého Sovětského svazu (s. 25) velmi malý. Avšak nyní roste. Nejvíce nových případů je u lidí od dvaceti do třiceti let, přenos je častěji heterosexuální a odehrává se spíše v partnerském vztahu než při nahodilém sexu. A2 pojímá tuto infekční nemoc jako kulturní jev. Na příkladech z anglosaského světa osmdesátých a devadesátých let dvacátého století ukazuje, jak se většinová společnost brání neznámému nebezpečí, připomíná plošnou kriminalizaci gay menšiny, již média a politici výhradně spojovali s AIDS. Ignorance problémů, vystřídaná v případě konfliktu podrážděnou reakcí a následným rychlým (populárním, represivním) „řešením“, není ani pro české občany nic zastaralého. Vidíme to na nejnovějších metodách politické práce s bezdomovci (pražský radní Jiří Janeček), s Romy (lidovecký předseda Jiří Čunek) i s nositeli viru HIV. Jistá obrana ale existuje. – Z uměleckých událostí nového roku recenzujeme mj. inscenaci Babičky v Národním divadle, básnický debut Jiřího Bryndy, výstavu Jindřicha Štreita či nový film Lee Anga. Těšíme se na ne-sou-hlasy. A nezapomeňte do 31. 1. navrhnout knihy na cenu Magnesia Litera (magnesia-litera.cz). Exaltované čtení! Libuše Bělunková

došlo

Ad Facebook: hřbitov soukromí na prodej (č. 46/2007)

Myslím, že autorovi unikol poměrně závažný fakt, že totiž nikdo nie je povinný uvádzať pri prihlasovaní do podobných komunit svoje pravdivé údaje a nemusí mať len jeden profil zodpovedajúci svojej „oficiálnej“ identite. Možno práve v tom je virtuálna realita oveľa demokratickejšia než realita „bezprostredná“, „nevirtuálna“, alebo akože sa nazýva? A nebezpečenstvo, ktoré predstavuje, je reálne len v prípade, že je virtuálna realita vzťahnutá k „tej druhej“, kde si človek nevyberie meno, pohlavie atd. Mňa osobne oveľa viac znepokojuje to, ako je človek NÚTENÝ stotožniť sa sám so sebou, ako sa predpokladá, že ma koherentnú identitu potvrdené kartičkami, na základe ktorých je možné ho vždy vypátrať. A ešte viac ma znepokojujú tendencie zaviesť podobne pravidlá do virtuálneho sveta, ako napríklad povinnosť vyplniť skutočné údaje pri zriaďovaní blogu (blog.sme.sk), alebo odsúdenie vytvárania viacerých profilov. To večné oháňanie sa Foucaultom a spol. nikam nevedie, ved aj tak si s nim každý robí, čo chce. Podľa mňa by ho oveľa viac zaujal fenomén toho, ako mnohí, a obzvlášť akademici, podriaďujú virtuálnu realitu „tej druhej“ a hodnotia ju spiatocnickými

a moralistickými kritériami, ktorými sa ale väčšina ľudí, pohybujúcich sa v internetových komunitách, neriadi. Ako by napríklad vôbec mohol niekto predpokladať, že len preto, že som u svojho príspevku neuviedla svoje skutočné meno, si za svojim názorom dostatočne nestojím? To je totiž predpokladom politik rôznych „serióznych“ serverov – a ten ma znepokojuje oveľa viac, než to, že práve uskutočňujem „foucaultovskú spoveď“, alebo cosi podobné. Doporučujem autorovi článku zriadiť si aspoň dva profily napríklad na mspace. Jeden napríklad mspace.com/miesslermedialnistudia a druhý napríklad mspace.com/mfoucault, ktorého si potom môže dať medzi friends.

Alice Zaopletalová-Foucaultová

Ad humanismus nestačí (A2 č. 1/2008)

Velmi zajímavý rozhovor se vzdělaným, provokativním a lehce salonním filosofem současné doby, který se ale aspoň nestydí za své levicové smýšlení a je ochoten hájit nadmíru čtivým způsobem. Měl bych však na pana Slavojе Žižku dvě otázky: 1. V čem byste viděl alespoň náznak záruky, že noví radikální levicoví projektanti současnosti, reagující na takzvané nové výzvy, rovněž bohužel tak nějak „nesejdou z cesty“ jako jejich slavní předchůdci a neuvrhnou tak naši kulturu do další katastrofy, o nespočetných lidských obětech nemluvě? 2. Příběh krutosti a krásy z nacistického tábora Buchenwald je velmi působivý. Myslíte si, že by měl pro vás stejné etické vyzně-

ní, kdyby se odehrál nikoli v nacistickém, ale komunistickém koncentráku – noční to můrou uskutečňování věčné platonské ideje? Byl byste ochoten stanout tváří v tvář přeživším a dosud žijícím obětem komunistického násilí a vysvětlit jim, proč jejich tehdy sepnuté ruce ve chvílích mučení jsou dnes pro levici ideologicky bezcenné?

Slavoj

Nechceme nový Radiožurnál

My, níže podepsaní posluchači ČRo 1 – Radiožurnálu, voláme po přehodnocení změn učiněných ve vysílání této rozhlasové stanice po 1. lednu 2008. Rádi bychom nejen ve vedení Českého rozhlasu vyvolali diskusi o tom, kde jsou hranice mezi veřejnoprávním a komerčním médiem. Jako důkaz vřelého vztahu k Radiožurnálu připojujeme své podpisy, čímž chceme zároveň podpořit a ocenit práci lidí, kteří své profesi rozumějí. Petice – radiozurnal.kvalitne.cz/

Karel Kratochvíl

Nechceme přeladit!

My, níže podepsaní posluchači a koncesionáři Českého rozhlasu, velmi nespokojení se současnou podobou Radiožurnálu, požadujeme: 1. Aby Rada ČRo přezkoumala nové programové schéma, uplatňované od 1. 1. 2008, které dle našeho názoru neodpovídá § 2 zákona o Českém rozhlasu. 2. Chceme slyšet informace o podstatném dění, nikoliv bulvární informace o takzva-

ných celebritách. Nechceme neustále slyšet výplň, že to, co posloucháme, je „nejlepší“, „vaše“ a podobná klišé bez obsahu, která jen zabírají čas důležitým informacím. V tom se Radiožurnál musí odlišovat od komerčních stanic, v tom je smysl koncesionářských poplatků a rozhlasu veřejné služby. 3. Aby se vysílací schéma přiblížilo tomu, které bylo na konci roku 2007, včetně pravidelných specializovaných pořadů s důrazem na obsah a srozumitelnost sdělení, nikoliv na osobní projev moderátora. Chceme moderátory, kteří hovoří neafektovaně a správně česky, jako hovořili ti v roce 2007. Nejlépe ty samé. 4. Změnu hudební dramaturgie tak, aby ve vysílání zaznělo široké spektrum hudebních skladeb, včetně těch méně známých, nikoli jen malý okruh vybraných hitů z posledních dekád. Pokud stávající vedení ČRo není schopno toto zásadní manažerské pochybení napravit a bývalou vysokou úroveň zajistit, nechť okamžitě odstoupí. Petice – iprotest.cz.

Za připravovaný petiční výbor Jan Petrus, Lubomír Gombos, Martin Holcman, Hana Kopecká, Jana Kopecká

Soutěž

Správná odpověď na otázku z čísla 1 – Z kterého roku pochází Máchův deník, v němž byly nalezeny šifrované erotické záznamy? – zní: Z roku 1835. Knihu Šifrovaný deník Karla Hynka Máchy posíláme Vladislavu Gabrielovi do Byště.

–mam–

Utekla vám A2jka? V pražské kavárně Fra lze koupit kterékoliv číslo ročníku 2007! Café & knihkupectví Fra, Šafaříkova 15, Praha 2, www.fra.cz

literatura

Překlad finské beletrie

Tématem minulého čísla A2 byla finská literatura. Kdo se o ní chce dozvědět víc, měl by zamířit na diskusi o budoucnosti překladu finské beletrie. K účasti v debatě, kterou bude moderovat pedagog finské literatury na FF UK **Jan Dlask**, přijali pozvání: **Markéta Hejkalová**, která se v současnosti věnuje překládání díla Miky Waltariho; **Vladimír Piskoř**, překladatel např. díla Arto Paasilinny, a **Jan Petr Velkoborský**, Rytíř finské literatury, autor klasického překladu Waltariho Egyptana Sinuheta.

Skandinávský dům (přednáškový sál, Zlatnická 10, Praha 1), ve čtvrtek **17. 1.** v 18.30.

Petr Hruška vydal novou sbírku

Jeden z nejvýraznějších současných básníků, který na sebe upozornil v 90. letech sbírkami Obývací nepokoje a Měsíce (nezaznamenaly takřka žádné záporné kritické reakce) a jehož texty by bylo ve zkratce možné charakterizovat jako metafyzika pokoje, bude poprvé v Praze číst ze své nové sbírky nazvané Auta vjíždějí do lodi. Součástí večera bude rozhovor kritika a redaktora Souvislostí Petra Šrámka s autorem. Uvádí Petr Borkovec, doprovází hudba CD Balanescu Quartet.

Café Fra (Šafaříkova 15, Praha 2), ve čtvrtek **17. 1.** v 19.30.

Zde trapno existovat

Jako enfant terrible československé avantgardy a bohémy je znám filosof a estetik **Bohuslav Brouk** (1912–1978). Jeho provokativní články se ve 30. a 40. letech zasloužily zejména o popularizaci psychoanalýzy a demystifikaci tradičních společenských hodnot; Brouk odsuzuje měšťáckou konvenční morálku a zasazuje se o nezávislost vědy a umění na ideologických dogmatech. Jako zakládající člen Surrealistické skupiny odmítl společně s Karlem Teigem v 30. letech totalitarismus KSČ, bezprostředně po únoru 1948 opustil vlast a nakonec zakotvil v Londýně jako pedagog na dvou polytechnických školách. Knižní výbor Zde trapno existovat s úvodní studií Viktora A. Debnára zahrnuje publicistiku i literární tvorbu z Broukova exilového období, uvedení knihy doprovodí videoprojekce a jazzová a swingová hudba.

Café Krásný ztráty (Náprstkova 10, Praha 1), v sobotu **19. 1.** v 18.00.

Peklo tvého nebe

K přednostem vystoupení „kreativního interpreta básnických textů“ Mirka Kovářika patří, že kromě samotné recitace upoutá pozornost posluchačů i detailními literárněhistorickými a biografickými vhledy nebo autentickými licheními ducha míst spjatých s působností vybraných literátů. Nejinak tomu bude i v pořadu sestaveném z literárního odkazu Jiřího Ortena, z jeho Elegií a korespondence, která byla nedávno vydána v souboru Hořký kruh. Hudbou doprovázejí Jiří Pertl a Václav Prejzek.

Rybanaruby (Mánesova 86, Praha 2), v pondělí **21. 1.** ve 20.00.

Premiéra listování z románu Tobíáš Lolness

Hrdina románu Tobíáš měří milimetr a půl, jeho lid stromufi obývá rozsochatý dub. Zápletka, v níž figuruje převratný vynález Tobíášova otce, způsobí, že se Tobíáš vydává na napínavý útěk miniaturním světem; jeho putování výtečně naplňuje žánr dobrodružného románu. **Thimothée de Fombelle** (1973) se již ve svých osmnácti letech stal díky dramatu Maják světoznámým dramatikem a rovněž román Tobíáš Lolness, jeho první próza, získal záhy po vydání v Gallimardu Cenu Hanse Christiana Andersena. Nyní se s tímto románem, který u nás vyšel loni na podzim s ilustracemi Françoise Place, můžete seznámit v premiéře scénického čtení.

Poetická kavárna Obratník (Jindřicha Plachty 28, Praha 5), v pondělí **21. 1.** v 19.00; **Divadlo SUD** (Hroznová 8, České Budějovice), v pondělí **28. 1.** od 19.00.

–pa–

divadlo

Nadváha, nedůležité: Neforemnost

Divadlo Komedie chystá českou premiéru další komedie Wernera Schwaba (1958–1994), rakouského dramatika a velkého bouřliváka, který byl často nazýván „škodnou současného divadla“ – přesto však patří mezi nejhranější dramatiky dneška a má na kontě řadu německých prestižních cen. V únoru si v Komedii připomenou Schwabovy nedožitá padesáté narozeniny prostřednictvím všech inscenací jeho her, jež dosud Pražské komorní divadlo uvedlo. Nejčerstvějším příspěvkem do této přehlídky bude právě inscenace hry Nadváha, nedůležité: Neforemnost, v níž nás společenský kritik Schwab zve na středoevropskou poslední večeři. Odehrává se v klasickém hostinci na Nový rok, v čase předsevzetí, bilancování a účtování. Nedávno prožítá roční doba se nám tak může bezprostředně vrátit v režii Dušana D. Pařízka v **Divadle Komedie** (Jungmannova 1, Praha 1) nejprve v pátek **18. 1.** a pak ve středu **23. 1.**, vždy v 19.30.

–vmk–

Bambini di Praga 2008 v Ostravě

Národní divadlo moravskoslezské chystá premiéru Bambini di Praga, dramatického textu Václava Nývlt, který zpracoval prozaickou předlohu českého klasika 20. století Bohumila Hrabala. Novela Bambini di Praga 1947, která poprvé vyšla roku 1964 v povídkové knize Pábitel, byla též zfilmována – v roce 1994 natočil Dušan Klein Andělské oči podle scénáře autora „moravskoslezské“ dramatizace Václava Nývlt. Příběhy falešných pojišťovacích agentů firmy Opora ve stáří, kteří během léta roku 1947 ladně přesvědčují drobné živnostníky o nezbytnosti právě jejich pojištění, v **Národním divadle moravskoslezském – Divadle Jiřího Myrona** (Čs. legii 148/14, Moravská Ostrava) režíruje umělecký šéf činohry Janusz Klimsza. Premiéra je v sobotu **19. 1.** v 19.00, první repríza v neděli **20. 1.** v 17.00.

–ah–

film

Láska za časů cholery

V jednom z neproslulejších románů jihoamerického literárního klasika **Gabriela**

Garcíi Márqueze Láska za časů cholery musí hlavní hrdina Florentino Ariza čekat na naplnění své lásky 51 let – podobná zkouška pevnosti přesvědčení čekala producenta Scotta Steindorffa při boji o práva ke zfilmování knihy. Márquez je (podobně jako Milan Kundera) znám svým nekompromisním odmítáním filmových tvůrců, i proto je zfilmování Lásky za časů cholery první anglicky mluvenou márquezovskou adaptací. Tento nezpochybnitelný fakt je pro snímek tou nejlepší reklamou (Márquez nakonec přesvědčily 3 miliony dolarů), zástupy diváků naláká bezpochyby i Javier Bardem v ústřední roli romanticky rozervaného Florentina. V roli osudové dívky Fermíny se objevuje neokoukaná Italka Giovanna Mezzogiornová, jejího manžela Urbina ztvárnil Benjamin Bratt a v jedné z vedlejších rolí se ke svým kolumbijským kořenům vrací John Leguizamo (Moulin Rouge). Melodramatický příběh, obsahující prvky magického realismu, je zasazen do kolumbijského města Cartagena v období přerodu jihoamerické společnosti mezi léty 1880 a 1930 a jeho režisérem je variabilní a spolehlivý Brit Mike Newell (Čtyři svatby a jeden pohřeb, Harry Potter a Ohnivý pohár).

Premiéra 17. 1.

–jj–

Nostalgické DVD roku 2007

Na přelomu roku se uskutečnil na serveru Nostalgia.cz pátý ročník ankety o Nostalgické DVD roku 2007. Do ankety mohly být zařazeny i tituly, které nejsou dostupné na našem trhu, nicméně musejí mít českou jazykovou podporu (např. dabing či titulky). Anketa byla rozdělena do čtyř kategorií. Nejlepší bonusovou výbavou se může pochlubit **Solaris** (Zóna-Aerofilms), následoval **Erotikon** (FEX) a **Ašik-Kerib** (Zóna-Aerofilms). Technickým zpracováním jednoznačně okouzilo vydání **Blade Runnera – The Final Cut** (Warner), další příčky patřily **Údolí včel** (Bonton) a **Ašik-Kerib**. Hlasování o edičním počínu roku 2007 bylo již mnohem těsnější, souboj nakonec vyhrála britská kolekce **Jan Švankmajer: Complete Short Films 1964–1992** (BFI) před kolekcí filmů režiséra Kieslowského (Levné knihy) a **Nebem nad Berlínem** (Zóna-Aerofilms). Poslední zmiňovaný film zvítězil v kategorii Filmový titul na DVD, kde se hodnotila exkluzivita vydaného disku. Druhou příčku obsadila **Markéta Lazarová**, kterou k ostudě Čechů vydalo až britské Second Run, a třetí místo patřilo rovněž snímku režiséra Františka Vlášila, **Údolí včel**. V anketě se objevilo celkem 718 hlasů.

nostalgia.cz.

–lg–

hudba

Manželé napodzim

Skupina multiinstrumentalisty a zvukového vynálezce Lesika Hajdovského Manželé patřila v osmdesátých letech ke špičkám tuzemské alternativní hudby. Proslavila se především prvním rapovým albem v Čechách, původně samizdatovou kazetou Jižák, jejíž vysokou latku nebyl tuzemský hip-hop ani po dvaceti letech s to přeskóčit. Kromě humorných reflexí sídlíštního života připravil Hajdovský a spol. i tajuplnou Ruskou desku, plnou působivých stručných

příběhů z temného východoslovanského bezčasí v archaické ruštině, a další alba. V devadesátých letech byli Manželé značkou zaštiťující sólové písničkářství Hajdovského, který kromě toho udržoval při životě další legendu, alternativně-rockový Švehlík, provozoval židovskou hudbu atd. Manželé napodzim jsou obnovenou sestavou slavné skupiny s několika novými členy, mj. Hajdovského synem.

Skutečnost (Francouzská 76, Praha 2), v pátek **18. 1.** ve 20.00.

Imaculate Machine + The Tower Of Dudes

Galeristé a promotéři AM 180 Collective přivázejí do areálu strahovských kolejí kanadskou indie-rockovou trojici Imaculate Machine, která na svém aktuálním turné propaguje dlouhožrajcí novinku Fables, na níž hostují mimo jiné i členové mnohem slavnějších spolků Franz Ferdinand, Black Mountain a Arcade Fire. Třem ostrovanům, kteří natočili několik rockových alb, aby mohli cestovat po světě, se jejich sen splnil... V roli předkapely se objeví indie-country-folkový spolek v Praze usazených anglofonních cizinců The Tower Of Dudes.

Klub 007 Strahov (koleje ČVUT, blok 7, Chaloupeckého 7, Praha 6), v pondělí **21. 1.** v 19.30.

Jazzix

Neboli Jazz v Praze 6. Unijazz na půdě své koncertní scény uvádí týdenní přehlídku jazzových koncertů, další do série festivalů, které toto sdružení pořádá. Ze známých jmen se můžeme těšit na dlouholetého leadera Jazz Q **Martina Kratochvíla** v duu s dlouholetým spoluhráčem, americkým kytaristou **Tonym Ackermanem**, virtuózního baskytaristu **Pavla J. Rybu** a jeho skupinu Mind The Step či na trio kytaristy **Davida Dorůžky** s polskou rytmikou. Swingující marionety Pavla Vangelio jsou patrně jediným představením na světě, při kterém loutkář za své marionety naživo zpívá swingové písně a obohacuje je pozoruhodnými scénickými efekty. Duo **Marián Petržela** a **Jan Faix** si pro změnu přizvala VJe Kolapse.

Kaštan, scéna Unijazzu (Bělohorská 150, Praha 6), od pondělka **21. 1.** do neděle **27. 1.**, vždy ve 20.00.

Blue Effect v Lounech

Lounské Vrchlického divadlo má ve svém programu místo i pro koncerty. Není divu, jeho ředitelem je promotér a vydavatel Vladimír Drápal, řečený Lábus. Kytaristu **Radima Hladíka**, hvězdu skupin Matadors a Blue Effect a doprovodného kytaristu Jaroslava Hutky a Dagmar Andrtové-Voňkové, asi není třeba představovat. A právě skupinu Blue Effect Hladík s hráči o generaci mladšími před nedávnem obnovil. Divadelní scéna zažije koncert v jemnější, akustické verzi.

Vrchlického divadlo (Osvoboditelů 411, Louny), ve středu **23. 1.** v 19.00.

–pf–

výtvarné umění

Zlatý fond Národního muzea fotografie

Prostory jezuitské koleje v Jindřichově Hradci, kde sídlí Národní muzeum fotografie, již několik let budované fotografické centrum v českých zemích, jsou sice pro veřejnost dočasně uzavřeny, výstavní aktivity muzea však pokračují alespoň formou spolupřadatelství, především v nedalekých Českých Budějovicích či v Táboře. V Praze organizuje muzeum již 4. díl z cyklu Ze zlatého fondu NMF, který postupně seznamuje veřejnost s existencí této naší nejmladší národní instituce a s bohatstvím jejího archivu, vytvářeného především z darů fotografií. Tentokrát byla vybrána **Krajina** – téma, jemuž se věnovalo a věnuje mnoho českých autorů. Kurátoři Ivo Gil a Jaroslav Prokop prezentují vedle klasických realistických snímků (Stanislav Pokorný, Ivan Morigl, Pavel Brunclík) též díla subjektivně pojatá a dotvářená (Petr Zhoř, Miroslav Machotka, Libuše Jarcovjáková); vedle panoramatických záběrů volné krajiny, jimž se věnuje více autorů, jsou zde ukázkové přítomny i krajiny městské (Petr Rošický, Jiří Vojta), detailní snímky Vladimíra Uhra, digitálně upravované fotografie Antonína Malého, Andrey Lhotákové a dalších. Předstáří Kongresového centra České národní banky (Senovážné nám. 30, Praha 1), od **17. 1. do 29. 4.**

–vb–

Finská architektura v Praze

Pražský Skandinávský dům ve spolupráci s Museum of Finnish Architecture Helsinki, Velvyslanectvím Finské republiky a Českým centrem Praha připravil pro pražské publikum výstavu současné finské bytové architektury. Za projektem nazvaným City Home stojí kurátor a architekt **Roy Mänttari**, který se zaměřuje především na harmonizaci osobních zón a veřejného prostoru v rámci současného města, téma velmi aktuální i pro prostředí Prahy, která prochází celkovou společenskou, ekonomickou i kulturní transformací. V rámci doprovodného programu se uskuteční ve čtvrtek **17. 1.** v 18.30 v prostorách Českého centra (Rytířská 31, Praha 1) přednáška Zdeňka Lukeše, nazvaná Současná finská architektura ve srovnání s trendy v české architektuře. Výstavu lze navštívit na adrese **Českého centra do 8. 2.**

Jan Merta v Kuřimi

Malíř **Jan Merta** (1952, Šumperk) vystudoval v letech 1981–87 pražskou Akademii výtvarných umění a samostatně vystavuje od roku 1989. V 90. letech patřil k okruhu autorů pražské Galerií MXM, kde se vyprofilovala výrazná část současné české umělecké scény. Mertův malířský výraz se pohybuje mezi konkretizovanou předmětností a jejím abstrahováním. Záleží na zvolených námětech a stupni jejich přímé (místy kriticky zabarvené) výpovědi. Základním autorovým motivem je práce se světlem a hledáním tvaru. Vytvářené obrazy často reflektují vlastní proces vzniku díla. Mnoho prací je formováno dlouhodobě, Merta pracuje na jednom plátně i několik let. Často sleduje hledaný motiv ve světelných a barevných variantách. První větší retrospektiva v roce 2005, kterou uspořádala Moravská galerie v Brně, potvrdila čelné postavení Jana Mertu v rámci české umělecké střední generace. Galerie Ad astra na zámku v **Kuřimi** u Brna vystavuje **do 10. 2.** volný výběr z autorovy tvorby posledních let s několika exkurzemi do let devadesátých.

–pev–

televize

Tenkrát v Americe

Renesance gangsterského žánru přišla v roce 1972 s prvním dílem Coppolovy rodinné ságy Kmotr. Tenkrát v Americe je posledním velkým opusem tohoto žánru a současně je epitafem samotného režiséra Sergia Leoneho, který jen pár let po dokončení tohoto svého „majstrštyku“ zemřel. S Kmotrem snese srovnání pro svoji epičnost a mnohdy i podobný styl, Leone však tolik nestaví fabuli na vykreslení světa zločinu, spíš se skrze něj dostává blíž k odvrácené straně amerického snu. Totiž k tomu, co bylo zkažené nejvíce – vztahy jednotlivců, jejich touhy, pokusy o lásku či přátelství. Tenkrát v Americe má složitě strukturovaný syžet, v němž se minulé události překrývají s přítomností a mnohdy znejasňují časovou posloupnost. Leone dbá o pečlivou rekonstrukci dobového koloritu, nechává do děje promlouvat výrazové prostředky, jako zvuk, sépiové tónování obrazu či třeba vzduchem prostupující prach, dým a páru. Veškeré filmové složky jsou v dokonalé rovnováze a činí z filmu bez přehánění geniální umělecké dílo. Bohužel původní, na festivalu v Cannes v roce 1984 uvedená čtyřhodinová verze byla posléze necitlivě zkrácena a seskládána podle chronologické posloupnosti a tak byla i uvedena do kin. Nyní sice máme možnost vidět úplnou verzi v televizi, ale o opětovném nedocení filmu vypovídá vysílací čas. ČT2, ve čtvrtek **17. 1.** ve 23.25.

Dějà vu

Agent Carlin (tradičně charismatický Denzel Washington) vyšetřuje bombový útok na trajektu a při pátrání se dostane

k utajované metodě, s jejíž pomocí může hrůzné události zabránit. Začíná boj o každou vteřinu... Tony Scott by si na řemeslně vybroušenou filmovou akci mohl nechat dát patent. Ve svém zatím posledním kousku z roku 2006 se pokusil režijně ztvárnit lákavé téma putování časem. V jeho případě je však rovina sci-fi žánru úmyslně zastíněna „normálním“ thrillerem s detektivní zápletkou. Cestu „zakřiveným prostorem“ zpracovává Scott jakoby mimoděk, takže až do finále tyto skoky v čase působí jako něco přirozeného, co lze s mírným přimhouřením oka svést na úžasně pokročilou satelitní technologii. Samozřejmě že nejdůležitější je, aby vše řádně odsýpalo, vždyť Scott točí pod producenty křídly Jerryho Bruckheimera! Nemusí jít nutně o honičku, střilečku či exploze, aby takřka každý záběr působil akčně. Dvě hodiny tak uplynou bez zádrhelů a nabízejí opravdu příjemný zážitek. HBO, v neděli **20. 1.** ve 20.00.

Kluci nepláčou

Teena Brandová má pocit, že se její duše nachází v nesprávném těle. Víc než ženou by chtěla být mužem. Jelikož je po krádeži auta právě na útěku před policií, využije toho a změní si „identitu“. S novým jménem Brandon se začíná oblékat a chovat jako mladý muž. Seznamuje se s dívkou Lanou, které vše tají, avšak jen do chvíle, kdy „Brandona“ zatkne policie a umístí ho do ženské cely. Teena musí své přítelkyni nejen říct celou pravdu, ale také získat zpět její srdce. To ovšem netuší, že situaci se rozhodnou po svém řešit Lanini rodiče... Kimberly Peirceová v roce 1995 zaujala svým krátkometrážním snímkem o hledání sexuální identity. Problémy odlišnosti lidí, kteří by se raději narodili s opačným pohlavím, o čtyři roky

později rozvinula v celovečerním debutu. Podle skutečných událostí vytvořila sugestivní a nepřikráslený příběh, putující od odlehčených až k syrově drsným tónům. Ústřední roli bravurně ztvárnila Hilary Swanková, oceněná za Teenu mimo jiné i Oscarem. Pro tuto herečku znamenalo drama Kluci nepláčou vstup do Hollywoodu a především otevřené dveře k několika zajímavým příležitostem (např. Million Dolar Baby). Debut autorky scénáře a režisérky Peirceové získal po celém světě více než čtyři desítky cen a na dalších třicet byl nominován. ČT2, ve středu **23. 1.** ve 24.30.

–lg–

rozhlas

Portrét autora jako starého muže

Český rozhlas přinese úryvek z přednášky o divadelní poetice Tankreda Dorsta. Tomuto německému dramatikovi se stal celoživotním domovem Mnichov, kde také poprvé přišel do styku s divadlem. V roce 1968 sklídl mezinárodní úspěch textem, v němž zpracoval události kolem Mnichovské republiky rad v roce 1919. Několika hrami a televizními scénáři zachytil Dorst německou současnost válečných a poválečných let. Ve hře Doba ledová, nepřímo inspirované posledním obdobím života norského spisovatele Knuta Hamsuna, se dotkl problematiky kolaborace umělce s režimem. V roce 1981 byl prvně hrán Merlin, který obešel mnoho světových jevišť a až konečně v roce 1988 byl uveden i v Praze v tehdejší Realistickém divadle na Smíchově. Dorstova tvůrčí dílna překypuje náměty, z nichž k definitivnímu jevištnímu tvaru bylo po Merlinovi dovedeno ještě nejméně 10 dalších her.

Za tvůrčí činnost byla Tankredu Dorstovi udělena řada významných poct. ČRo – Vltava, v pátek **18. 1.** v 10.00.

Art's birthday 2008

Umění je zase o rok starší, letos už je mu 1 000 045 let. Každoroční oslava narozenin umění, která má letos podtitul Sixties reloaded, proběhne oproti předchozím ročníkům pouze v éteru. „Radio-aktivní“ poctu avantgardě zlatých šedesátých složí v přímém přenosu umělci z Česka a Slovenska: Jaromír Typlt, Martin Ježek, Slavo Krekovič a Oliver Reháč. V závěru vysílání uskuteční Michal Cab a Stanislav Abraham improvizovaný remix zahraničních příspěvků. Více na adrese rozhlas.cz/artsbirthday/2008. ČRo 3 – Vltava, ve čtvrtek **17. 1.** v 21.00.

Z mrtvého domu

Rozhlasový víkend nabídne záznam z provedení Janáčkovy opery Z mrtvého domu, které se konalo loni v létě v nově otevřeném Velkém divadle v Aix-en-Provence. V režii Patrice Chéreaux a pod taktovkou Pierra Bouleze se představili čeští umělci, mj. Štefan Margita, Peter Straka, Vladimír Chmelo, Jiří Sulženko, Martin Bárta další. Temná próza Fjodora Michajloviče Dostojevského ze sedmdesátých let 19. století inspirovala zralého Leoše Janáčka ke kompozici poslední opery. Skladatel se bohužel premiéry nedožil a dílo bylo poprvé v Brně provedeno s úpravami režiséra Oty Zítka a Janáčkových žáků Břetislava Bakaly a Osvalda Chlubny. Ti v dobré víře nejvíce zasáhli do závěru opery. Dnes se však dirigenti vracejí k původnímu znění, které je z hlediska dramatické stavby logičtější. Opera nemá jednotný děj. Jde v zásadě o zpodobení jednotlivých vězňů, kteří popisují své zločiny a mnohdy též

smutné životní osudy. Součástí operního večera bude reportáž natočená u příležitosti vzpomínkového večera na skladatele Jindřicha Felda (v letech 1990–92 šéfredaktor hudební redakce Československého rozhlasu) s předními osobnostmi francouzského hudebního života ČRo – Vltava, v sobotu **19. 1.** ve 20.00.

Za vstávání zdravější

Zní to neuvěřitelně, ale je to tak. Rozhlasové rozcvičky se vrátily. Od začátku ledna si mohou ti, kteří naladí radio Region (tzn. Středočeši), připomenout pořad starý bezmála třicet let. Každý pracovní den lze zahájit pod vedením Antonína Fuhrmanna staršího, Antonína Fuhrmanna mladšího nebo Evy Bosákové za doprovodu rytmické skupiny Antonína Švehly. Střední Čechy do trenek! Radio Region, **od pondělí do pátku** v 6.10 a 8.10.

Internetová zahraniční rádia

Zájemci o vysílání přes internet, kteří se chtějí též cvičit v cizích jazycích, odkazují na Radia, síť nezávislých radiostanic se zaměřením na původní rozhlasovou tvorbu, společné projekty a kulturní výměnu. Zde si můžete mimo jiné každý týden naladit rozhlasový pořad, který vysílají všechny členské stanice. Přes stránky se dostanete i na rádia v Belgii, Francii, Maďarsku, Portugalsku, Bulharsku a dalších zemích. Česko zde reprezentuje Rádio Lemurie. Radioumění odjinud a jinak na radia.fm.

–ml–

ah – Anna Hejmová / jj – Jan Jílek / kb – Kamila Boháčková / lg – Lukáš Gregor / ml – Marta Ljubková / pa – Petr Andreas / pev – Petr Vaňous / pf – Petr Ferenc / vb – Věra Bečková / vmk – Veronika Musilová Kyrianová

bublina týdne

Archy s různě objemnými prázdnými bublinami vyšly jako příloha vánočního dvojčísla A2 (51–52/2007), další lze vyzvednout v redakci našeho týdeníku či objednat na její mailové či poštovní adrese (zdarma zašleme). Své přímé zásahy do stereotypních obrazů fotografujte a posílejte na adresu bublina@tydenikA2.cz.

Nejlepší přetiskneme v A2 či uveřejníme na webu www.tydenikA2.cz/bublina.

Expozice vašich pouličních i útulně domácích uměleckých a politických děl právě začíná.

Bublina týdne:
Jana Zoulková, Praha

Návod k využití:

1. odloupněte bublinu,
 2. doplňte text a nalepte,
 3. vyfotografujte a pošlete do redakce na bublina@tydenikA2.cz.
- Kam bublinu nalepíte, záleží jen na vás. A2 kulturní týdeník nenese žádnou odpovědnost za škodu, která by případným nezákonným jednáním mohla vzniknout.

Radní Jiří Janeček (vlevo) předal 3. ledna Szamzselymu klíče od pokoje v ubytovně pro osoby bez přístřeší. Nyní říká, že ti, kteří se chtějí stát součástí společnosti, by měli opustit území Prahy.

Foto ČTK - Michal Krumphanzl

Lidský pochod s HIV

Úspěchy i nezdary boje s AIDS

HIV infekce a její nejpokročilejší fáze AIDS byla poprvé rozpoznána začátkem osmdesátých let ve Spojených státech. O dva roky později, v roce 1983, nezávisle na sobě profesori Montagnier a Gallo rozpoznali původce choroby – virus HIV. Kromě homosexuálních mužů se tato nemoc ve vyšší míře objevovala u Haitanů, hemofiliků a uživatelů drog, takže se někdy vžilo, že postihuje 4H. To již dávno není pravda a celosvětově nejčastější způsob přenosu je heterosexuální.

IVO PROCHÁZKA

Virus HIV po napadení organismu během několika let v těle hostitele ničí jeho imunitu. Organismus v průměru 8-9 let od nákazy onemocní AIDS, které se projeví tzv. oportunními infekcemi a nádory. Jde o infekce, jejichž původci žijí poměrně běžně kolem nás, ale zdravý organismus jim nepodlehne. Zatímco v osmdesátých letech tito lidé žili v průměru jeden rok, v první polovině devadesátých let to bylo již dva a půl roku. Nicméně tehdy jednou diagnostikovaný AIDS vedl vždy dříve či později k úmrtí.

AIDS a občanská společnost

HIV infekce znamenala i významnou změnu v chování společnosti. Reakce oficiálních a vládních míst na novou hrozbu totiž nebyla nijak výrazná. Proto došlo ke spontánní aktivitě občanské společnosti, v níž hrála velkou roli gay komunita. Šíření preventivních programů, ale také psychosociální podpora a obrana práv HIV pozitivních osob byly z podstatné části právě projevem

občanského aktivismu. Jak se HIV infekce šířila i do Evropy, doprovázela ji i vlna celospolečenské reakce. Ta nakonec významně ovlivnila nejen vnímání HIV infekce, ale i zdravotnickou politiku obecně. Přispěla k většímu začlenění pacientů a k většímu respektování jejich práv.

V České republice jsme byli do roku 1989 částečně chráněni „železnou oponou“ a bylo známo jen málo případů onemocnění. Snad lze říci, že se podařilo v devadesátých letech vypracovat poměrně účinný preventivní program, a tak naše země (stejně jako většina středoevropských) zůstala jednou z nejméně postižených. Celospolečenská reakce na HIV infekci se po přechodu k demokracii objevila i u nás a v ostatních postkomunistických zemích a výrazně přispěla k úspěchu prevence, i když nedosáhla nikdy takového rozmachu jako v USA a v západní Evropě. Infekce v devadesátých letech nebyla častým jevem; také ji zastínily jiné aktuální problémy a občanská společnost se teprve rozvíjela.

K silným reakcím společnosti jistě přispělo zveřejnění jmen významných osobností, které onemocněly. Je nutno říci, že AIDS provází značná společenská stigmatizace, a proto většina celebrit o své nemoci informovala až v jejím posledním stadiu. Možná i proto se dnes zdá, jako by HIV pozitivních významných osobností bylo méně.

Kriminalizace chronické choroby

Z hlediska lékařské vědy bylo výrazným milníkem v boji s HIV infekcí zavedení vysoce účinné protivirové terapie (HAART) v polovině devadesátých let. Jedná se o kombinaci nejčastěji tří protivirových léků, které snižují množství viru HIV v těle a zastavují zhoršování obranyschopnosti. Dokonce i u osob, u nichž došlo k rozvoji AIDS, může tato léčba vrátit jejich imunitu zpět k hodnotám, kdy již nehrozí další oportunní infekce. Pochoptelné je ale lepší tuto léčbu nasadit mno-

hem časněji, protože u některých osob dojde k úmrtí anebo závažnému postižení zdraví dříve, než tyto léky zaberou. V civilizovaných zemích dnes většina HIV pozitivních již neumírá na AIDS, ale na jiné choroby. Ti, kteří zemřou na AIDS, jsou většinou lidé, kteří o své nákaze nevěděli, a nemoc tedy u nich byla pozdě rozpoznána. Léčba je po celou dobu dvanácti let, kdy se poskytuje, u většiny pacientů nadále vysoce účinná a zdá se, že HIV infekce je tedy chronickým, ale již ne nezbytně smrtelným onemocněním.

Příznivou zprávou je i to, že snížené množství viru znamená menší nebezpečí přenosu na další osobu. Samozřejmě to nemá znamenat ústup od prevence a zásad bezpečnějšího sexu, protože riziko existuje vždy. Většina nových přenosů HIV je ale spojena s nákazou od člověka, který o své infekci nevěděl. Přesto se v řadě zemí objevuje snaha o častější kriminalizaci přenosů HIV. Taková věc se obvykle špatně prokazuje a v důsledku může vést k menšímu zájmu o HIV testování i prevenci. Účinnější se zdá být snaha, aby HIV pozitivní dodržováním bezpečnějšího sexu chránil nejen své partnery, ale i sám sebe. Mohlo by totiž dojít k tzv. superinfekci, tedy přenosu kmene viru, který se umí zvolené léčbě bránit, a k následnému rozvoji rezistence.

Léčba je ale velmi drahá a pro mnoho nemocných v méně rozvinutých zemích i nedostupná. Není to jen Afrika, ale patří sem i státy pár kilometrů na východ od nás. Existuje světový program pomoci, do kterého přispívají bohatší země a jenž by měl umožnit dostupnou léčbu pro tři pětiny všech nakažených do roku 2010. Tento cíl se bohužel zdá být jen snem. Součástí pomoci je i to, že farmaceutické firmy se v některých případech vzdaly svých patentů a v chudých zemích umožnily výrobu levnějších generických léků.

Komplikací jsou i vedlejší účinky. Některé mohou být obtěžující, ale méně závažné.

Pak jsou zde však ty vážnější. Užívání protivirových léků může přispět k rozvoji arteriosklerózy, cukrovky, postižení jater, útlumu krvetvorby. Může také dojít k alergické reakci. Tyto vedlejší účinky někdy vedou ke změně zvolené kombinace. Také ale mohou přispívat k úmrtí HIV pozitivních z jiných příčin.

Každé opomenutí při užívání léků zvyšuje riziko rozvoje rezistence, kdy zvolená kombinace přestane zabírat a virus se začne nekontrolovaně množit. To může být častým problémem u toxikomanů, protože v období intoxikace nebo abstinčních příznaků snadno zapomnou. Všichni přece víme, jak pečlivě bereme antibiotika, když nám je špatně, a jak pak zapomínáme při jejich dobírání, když už je nám lépe.

Širší povědomí o léčbě také vedlo u některých, zejména mladších osob k ústupu od zásad bezpečnějšího sexu a zodpovědného chování. HIV infekce pro ně už není strašákem smrti, ale jen eventuálního braní léků, které jim život jen lehce zkomplikuje. Tento trend se možná týká i naší země, protože jsme spolu s dalšími státy východní a střední Evropy na špičce evropského žebříčku podle průměrného věku nových případů HIV, u nichž převažuje věková kategorie 20–30 let.

Český mýtus

Česká republika od roku 2000 zaznamenává neustálý, i když poměrně pozvolný nárůst nových případů HIV infekce. V loňském roce poprvé překročil magickou hranici sta a celkový počet HIV pozitivních, kteří o své nákaze vědí, překročil již tisíc. Existuje mýtus, že lidé se nakazí zejména při nahodilém sexu. Častěji to však bývá v rámci partnerského vztahu, kdy jeden z páru o své nákaze neví. A tam je používání bezpečnějšího sexu méně časté. S narůstajícím počtem případů tak narůstá i trend nákazy v rámci stálého partnerského vztahu.

Autor je předseda České společnosti AIDS pomoc.

zkrátka

Ve Velké Británii byl rok 2008 vyhlášen Národním rokem čtení. / U příležitosti dvacátého výročí obnovení vydávání Lidových novin se deník rozhodl zpřístupnit kompletní vydání samizdatových LN z let 1988 a 1989 včetně příloh. / Přestože skupina Radiohead nabízí od října své poslední album In Rainbows na internetu ke stažení za dobrovolnou cenu, jeho vydání na CD začátkem ledna se ve Velké Británii stalo nejprodávanejší deskou. / Turecko uvažuje o pozměnění Článku 301, který umožňuje stíhat občany za „urážku turectví“. / Evropská komise ohlásila, že hledá způsoby, jak v Evropě vytvořit jednotný trh pro online hudbu, filmy a hry. / Hudebníky roku 2007 podle serveru Brainwashed jsou Jesu, LCD Soundsystem, Andrew Liles, Nadja a Stars of the Lid. Uznání za celoživotní umělecký přínos obdrželi němečtí Einstürzende Neubauten. / Román Franciska Casavelly Lo que sé de los vampiros získal literární cenu Premio Nadal. / Deník Times zveřejnil padesát nejdůležitějších britských autorů po roce 1945. Na prvních pěti místech skončili Philip Larkin, George Orwell, William Golding, Ted Hughes a Doris Lessingová. / Goncourtovu cenu pravděpodobně čekají změny, pro-

tože porotci nestačí všechny nominované knihy přečíst. / Inscenací roku 2007 se v anketě Divadelních novin stal Kafkuv Proces v režii Dušana D. Pařízka v provedení Pražského komorního divadla v Divadle Komedie. / Texaská univerzita otevřela pro veřejnost archiv Normana Mailera, v němž se nachází jeho dětská tvorba, dopisy a nepublikované povídky. / Francouzský novinář Pierre Pean byl ve Rwandě obviněn z hanobení rasy a rasových provokací. / V Moskvě se chystá stavba „města uvnitř města“, Křišťálového ostrova, na němž má vyrůst obří hotel podle návrhu Normana Fostera. / Nově založený web Redroom má být obdobou stránky MySpace, s tím rozdílem, že se chce věnovat spisovatelům a knihám s profily autorů, recenzemi, blogy, ale i audiovizuálními dokumenty. / Zemřel švédský spisovatel Stig Slass Claesson (1928–2007), jehož kniha Kdo miluje Yngveho Freje (1978) vyšla v češtině a Rozprávky pre malých a veľkých (1988) ve slovenštině. / Britská houslistka Tasmin Littleová je jedním z prvních hudebníků hrajících klasickou hudbu, kteří nabídli svou nahrávku zdarma na internetu. / Kvůli stávce scenáristů, k níž se připojili i někteří herci, byl zrušen ceremoniál předávání Zlatých glóbulů. –jgr–

Vít Slíva

Z OBECNÍ KRONIKY

*Ke dni 1. ledna 1967 se v obci chovalo
856 slepic, 110 hus, 25 krůt a 7 kachen.*

Tebe pominuli...

A přece jsi, než ses narodila,
dvacet let věrně sloužila Bohu
jako jediná zdejší holubice.

Poslední slovo Emila Juliše

Svědectví z cesty za pochopením smyslu

JAN ŠULC

Když v roce 1996 vyšla Emilu Julišovi básnická kniha *Nevyhnutelnosti*, nepřinesla mu jen úspěch v podobě Státní ceny za literaturu a pochvalná slova kritiky, ale i pocit, který ve svém životě nikdy předtím nepoznal: v danou chvíli měli čtenáři v rukou všechny jeho básnické texty s výjimkou několika málo pro něj netypických rýmovaných básní z počátku sedmdesátých let, které o něco později otiskl časopisecky. Nezbyl mu žádný neznámý text, který by mohl „vytáhnout ze šuplíku“ a svěřit čtenáři. Několikrát mi říkal, jak je pro něj tato situace nová a nezvyklá. Obrátil se tehdy intenzivně k hudbě. Poslech starší i moderní vážné hudby se pro něj v posledních deseti letech jeho života stal jednou z nejdůležitějších věcí. Žasl jsem nad množstvím kompaktních disků v jeho bytě i nad systematičností, s kterou přistupoval k jejich výběru i řazení. Jako by se mu po básnickém slově a výtvarné koláži, jimž se věnoval tolik let, v hudbě otevíral nový životní prostor. Snažil jsem se tehdy oživit formou rozhovoru jeho vzpomínky na časopis Dialog a na šedesátá léta na severu Čech, která mu dala vzniknout. Emil Juliš však nebyl retrospektivní typ člověka, netěšilo ho zabývat se pro něj podružnými detaily z minulosti. Vše jako by leželo stále před ním, s obdivuhodnou energií a životodárným zaujetím směřoval stále kupředu. Ptal jsem se tehdy sám sebe, zda mu tato mimořádná vlastnost dovolí napsat ještě nějaké nové básně, které po knihách *Bližíme se ohni*, *Hra o smysl* či *Nevyhnutelnosti* už nemohly být jiné než zásadní. Julišova odpověď byla co do rozsahu stručná, o to však pádnější: v časopisu Pěši zóna otiskl péčí Vratislava Färbera několik nových básní, které ukázaly novou polohu jeho uvažování i psaní – byly to básně až nezvykle temné, tragické. Dost

Jindřich Štyrský: Bez názvu, 1934

dobře jsem tuto novou polohou Julišovy poezie nedokázal čtenářsky uchopit, zdála se mi „nejulišovská“, a také kontrastovala s jasem, který vyzařoval z každého setkání či telefonického rozhovoru s ním.

Skončit s všeobjímající láskou

Kniha *Pod kůží* (*Výbor z poezie 1965–2005*), kterou v loňském roce vydalo nakladatelství Dybbuk, měla velmi pohnutou historii, o níž by mohli a měli vypovědět jiní. Pracoval na ní intenzivně více než dva roky. Na první pohled jde o autorský výbor z díla, nové, dosud neuveřejněné Julišovy básně

jsou zde pouze dvě. O výbor jde však pouze na první pohled: velká řada starších básní zde vychází autorem více či méně upravena. Už ale i samotným výběrem básní sledoval autor jiný cíl než představit čtenářům svou poezii tak, jak se v průběhu čtyřiceti let vyvíjela a proměňovala. Knihou *Pod kůží* chtěl Emil Juliš vyslovit to, co cítí a o čem přemýšlí dnes, v tuto chvíli. Stará, již dávno otištěná báseň pro něj nebyla něčím uzavřeným, co by od sebe jednou pro vždy odřízl, ale stále živou součástí jeho vnitřního života, s kterou nejen že může, ale dokonce musí dále pracovat, měnit ji a rozvíjet.

literární zápisník

Hledání verze nevyhnutelného

Zamračené dítě dnešní české poezie

Jan Štolba

Básnířka a redaktorka Božena Správcová otiskla v předposledním loňském čísle domovského Tvaru (č. 20/2007) delší stať s názvem *Poločas rozpadu*. Článek chce rozhybat zamřelý stav poezie u nás, je sympaticky upřímný, drží se při zemi, čiší z něj touha něčeho se dobrat. A přece tak docela nevím, o co ve výsledku básnířce šlo. Poezie vzniká a vychází, kvituje Správcová. Horší je to s její recepcí. Autorka si podrobně všimá stavu v českých denících a časopisech, přičemž závěr dopředu známe: Současná zdejší poezie je jen chudou příbuznou literatury překladové, přičemž „příbuzná“ je ještě silný výraz. O světové literatuře se zkrátka musí psát, čtenář to žádá. Kdyby se pozornost upnula jinam, masy by se odvrátily – zní úzus velkých deníků. Stálo by za to, dodávám já, být odvážnější a ten tušený hrůzný odliv čtenářstva aspoň otestovat. Správcové schází výraznější kritika. Psaní o poezii prý ubývá, kritičtí novici dávají

od ní ruce pryč. Básnířka si stýská na nedostatek autorit. Vtipně rozvádí podobné nářky docenta Jiřího Brabce z nějakého rozhlasového pořadu, jenž u nás cítí absenci hierarchie. „Mám podezření,“ dí básnířka, „že dnešní společnost se naopak ‚vyhierarchizovala‘ z podoby, těch anket, žebříčků všude... Je to prostor, ve kterém je najednou označené a počmárané už úplně všechno...“ A logicky dodává: „Kdo vlastně smí a nesmí značkovat? Kdo je tou autoritou?“ Netlumí ale, podotýkám já, vznik autorit i naše neschopnost, nevůle jim naslouchat? Básnířka dále mluví o roztržitosti, nedostatku komunikace a skončí u „rmutných a kalných vod“, v nichž toneme.

Ano, člověka by zahrál „normální“ stav: básník dostane za sbírku honorář, přečte si o ní pět šest rozumných recenzí, ucítí, že veřejnost bere jeho dílo na vědomí. Zároveň tu ale básníci primárně nejsou od toho, aby byli uznáni, ctěni, ceněni. A je to tady. Od čeho jsou básníci? Oč usilují, proč by se jim měla věnovat pozornost? A čím je básnictví pro ně samé? Správcová to nezmiňuje. Jako by jejímu článku chyběl druhý, podstatnější díl: zdůvodnění úvodních stesků. Poezii sice básnířka bez okolků vidí jako „nejvýsošnější projev“ literatury, ale nic už o tom, co ji i dnes, v multimediálně polyfonní (či kakofonní) době činí výsoštnou. A jak moc – jestli vůbec – dnešní básníci

V dopisu z 30. listopadu loňského roku, necelý měsíc před svou smrtí, mi Emil Juliš napsal: „Chtěl jsem skončit s všeobjímající láskou, s tím, že je dobře, že jsem tu žil (asi blízko Rilkemu), ale nedá se nic dělat, skepse, zklamání, žehráni, hovorovost až na mez vulgarity, poslední báseň = báseň-koláž, je to silnější než já, nemohu použít jiné vidění, citění. Jsou dva druhy lidí, když pomínu lidi s psychickou ztrátou svědomí, chcete-li křesťani nebo jejich dnešní dědici, a pak manichejci, věřící v princip dobra-zla. Kdo nevěří v jejich věčnou souexistenci, bude trpět. Ivan Diviš trpěl. Viděl jste ho na fotografiích Dagmar Hochové (Konec chleba, počátek kamení) na str. 79–81?“ Nelze lépe charakterizovat poslední oddíl knihy *Pod kůží*, jakož i její celkové vyznění, než jak to ve svém dopisu udělal básník sám. Téměř doslova stejně píše o utrpení i v poslední básni svazku s názvem *Kdesi v koutku galaxie*: „neboť kdo jako hlupák bere vážně věci duše/ bude trpět“. Jsem přesvědčen, že klíčem k četbě této poslední knihy Emila Juliše, jejíhož vydání se již nedožil, je kladení otázek po smyslu utrpení. Kladení ovšem opravdové, prožívané na samu mez snesitelnosti, ne jen zběžné čtenářsky povrchní. Pro toho, kdo znal nejen Emila Juliše, ale i jeho předchozí dílo, je kniha svou skepsí překvapivá a velmi bolestná. Je svědectvím nesmírně hluboké, procítěné a protřepné cesty za pochopením smyslu, o něž už se nehraje, ale který člověku bolestně uniká: „Jediná naděje zůstává:/ že zůstane navždy v paměti boží./ Setkáme se tam opět/ všichni a všechno?/ Láska? Krása? Křeč/ a šílenství? Báseň? Ticho... Nikdo neodpovídá...“

Autor je editor.

Emil Juliš: *Pod kůží. Výbor z poezie 1965–2005.*

Dybbuk, Praha 2007, 191 stran.

Netvrdím, že celá poezie je dnes taková. A už vůbec nechci říct, že by básníci měli slevovat, hlídat se, ohlížet se po čtenáři. Ale v jednom by mu měli vyjít vstříc. Měli by předložit věc nevyhryzanou z konce tužky, ale cosi závažného, co pro ně znamená kus ušlé cesty, výsledek cenný a důležitý pro ně samotné, nevýratný zápis, nad nímž si nemohou pomoci. Aby bylo zřejmé, že nešli pouze s sebou, nehráli zavedenou hru, nevyplňovali kolonku sofistikovaného sociokulturního zadání. I nonsens ať je kusem života, probůh. Zní to pateticky? Možná i proto, že se dnešní (mladší) básnictví občas rádo barikádjuje ve své svéhlavosti, v jistotě o sobě samém, o svém přirozeném smyslu.

Je-li každý verš součástí autentického vnitřního „deníku“, není nutné se starat o víc. Básník má hotovo. Příklad? Nedávno jsem znovu slyšel Stanislava Dvorského ozřejmivě a lidsky čist náročné verše ze své *Oblasti ticha*; tady se básník opravdu vydal a dalších složitých tanců netřeba. Ztrácí, kdo si tohle nevyhledá. Nebo nověji *Zmínky a případy* Viktora Špačka; knížka utlá, neslibující velkolepé pokračování, občas váhavá, nakonec ale sama v sobě křehce nevýratná. „Budoucí maminka/ sedící v tramvaji/ celá zamračená./ V jejím břiše/ se mračí dítě.“

Autor je básník, literární kritik a hudebník.

Fotogenie identity. Paměť české fotografie

Výstava a publikace

Michal Janata

Titul *Fotogenie identity* signalizuje, že identifikace s ideály se často děje pomocí obrazů, jejichž určujícím rysem je snaha vypadat lépe než výchozí skutečnost. Hlavní inspirací výstavy připravené Pražským domem fotografie – Prague House of Photography, o. p. s. (PHP), a nyní reprizované v Brně se stala tvorba nezávisle orientovaných autorů. Kolekce více než dvou set převážně černobílých fotografií problematiku identity nevyčerpává, spíše naznačuje různost vztahů k zastřešujícímu námětu, danému ředitelkou PHP, Evou M. Hodek.

Podoby rozmanitosti

Výběr jedenatřiceti fotografů jde po osobnostech pro svou dobu natolik příkladných, aby šíře průřezu zůstala divácky únosná. Proměny ústředních žánrů – portrétní tvorby, dokumentarismu a krajinářství jsou nicméně patrné. Spíše než o konstrukci, již se nevyhnutelně stávají dějiny, běží o spontánní zážitky fotografujících. Odtud esejistický podtitul *Paměť české fotografie*. Divák jím má být povzbuzen k rekapitulaci vlastní zkušenosti.

Uspořádání exponátů do šesti kapitol upřednostňuje tematiku před posloupností: Podoby sebevědomí – portréty osobností i zdánlivě bezejmenných lidí reprezentující ideální, skutečnou (či dokonce skrytou) podobu obyvatel českých zemí; Zlom epochy – fotografické sondy zaměřené k druhé světové válce; Reminiscence – dva cykly inspirované staletým soužitím s židovským národem; Terény domova – vize míst běžného života; Obrazy existence – pohledy na každodennost druhé poloviny minulého století; Monoskopy – závěr reflektující soudobou symbolizaci světa.

Katalog k výstavě vydal PHP v koprodukcii s nakladatelstvím Kant, grafickou úpravu zajistil Otakar Karlas. Svazek uzavírá obsáhlý letopis uplynulého století, konfrontující obraz historie, jež chtěla zachovat oficiální místa, s tím, jenž vznikl z osobních potřeb samostatně myslících umělců.

Autor je výtvarný publicista.

Fotogenie identity. Paměť české fotografie.

Kurátoři Josef Moucha a Helena Musilová.
Dům umění města Brna – Dům Pánů z Kunštátu,
16. 1. – 17. 2. 2008.

Jitka Hanzlová: ze souboru Rokytník, 1990–1994

Fotogenie identity. Paměť české fotografie.

Texty Eva Marlene Hodek, Milan Kundera,
Josef Moucha, Helena Musilová, Urs Stahel.
Kant, Praha 2007, 359 stran.
Seznam fotografů: Pavel Baňka, Jaroslav Barta,
Jaromír Čejka, Pavel Dias, František Drtikol,
Jiří Hanke, Jitka Hanzlová, Jolana Havelková,
Zdeněk Helfert, Dagmar Hochová, Bohdan Holomíček,
Daniela Horníčková, Lukáš Jasanský, Viktor Kolář,
Josef Koudelka, Dana Kyndrová, Juraj Lipscher, Jan Lukas,
Markéta Luskačová, Ivan Lutterer, Jan Malý, Jiří Poláček,
Martin Polák, Vilém Reichmann, Jaroslav Rössler,
Ladislav Sitenský, Josef Sudek, Josef Šnobl, Pavel Štecha,
Jindřich Štreit, Zdeněk Tmej.

Oskar Pafko

Malíř, na kterého se ve Znojmě nezapomnělo

Pavel Netopil

Depozitáře mnohých kulturních institucí i privátní majetky stále ukrývají různá tajemství. Vedle řady písemností, fotografií či jiných materiálů jsou tu také uložena umělecká díla, jejichž autoři se jaksi nehodili do ideologických představ, které si moderní česká společnost kolem sebe navršila. Po pádu železné opony i po současném rozplývání ostrých hranic uvnitř evropského schengenského prostoru ztratila národnostně interpretovaná historie a umění někdejší smysl. S Evropskou unií se před námi otevírají nové možnosti národní i kulturní reflexe, možnosti zkoumání kdysi samozřejmých vazeb a důsledků z nich vyplývajících. A konečně – i v kultuře a v umění jde přece také o obchod, jehož komodity je třeba inovovat a doplňovat.

Region plný změn

Na konci 19. století bylo odvěké soupeření českého a německého živlu doma vystaveno zkoušce Badenního jazykových nařízení; divoké střety ve vídeňském parlamentu i v ulicích uklidnil až Merkur, jehož obě zemské komory se zasadily o příměří, neboť národní spory uškodily všem. Tehdy značně populární slavjanofil a znalec umění William Ritter propagoval pro rakouskou říši model a vytvoření obdoby jazykově smíšeného Švýcarska. Nedostatek vůle rovnoprávně jednat i pozdější opojení z národního vítězství v československém státě a vývoj v Německu podobným ideálům nepřály. Čeští Němci se stali politickou a hospodářskou menšinou; jistě netušili, jakou lavinu způsobí a jaké hrozné zkoušky budou i oni sami vystaveni. Z někdejšího přirození se kultivujícího prostoru střední Evropy nezůstalo po druhé světové válce téměř nic. Jen stud a hanba; pocity satisfakce Čechů udusil mráz z Východu a spadlá železná opona. Takové je předznamenání začátku a konce životního příběhu malíře a kreslíře, sochaře a keramika Oskara Pafka, o jehož díle se dlouhé roky vědělo, ale teprve nyní bylo odpovídajícím způsobem zhodnoceno.

Příběh Oskara Pafka

Znojemský rodák Oskar Pafko (Pawko, 1896–1949) byl syn pekaře. Zdá se, jako by zázračnost téměř alchymistické proměny formy látky v lahodný pokrm poznamenala jeho obrazotvornost na celý život. Studoval c. k. odbornou školu pro keramický průmysl (K. k. Fachschule für Tonindustrie) ve Znojmě. Před světovou válkou to bylo progresivní učiliště, které udržovalo kontakty s evropskými uměleckoprůmyslovými centry, zejména s Wiener Werkstätte. Úspěšné studium mu napomohlo k přijetí do Mistrovské školy pro monumentální sochařství na vídeňské uměleckoprůmyslové škole (Meisterschule

Oskar Pafko: Musica Aeterna, 1931

für monumentale Bildhauerei an der Wiener Kunstgewerbeschule) Antona Hanaka, kde však strávil pouze jeden semestr, neboť již na jaře 1915 byl odveden na frontu. Na slibné se rozvíjející kariéru umělce navazoval po skončení války jen těžce. Po válečných útrapách a zkušenostech na další studium rezignoval, v roce 1920 alespoň usiloval jako „hostující žák“ o absolutorium na již Státní odborné keramické škole ve Znojmě. Z policejních hlášení o podnájmech vyplývá, že se ve městě více než čtyřicetkrát stěhoval. V září 1926 se Oskar Pafko na pražských Vinohradech oženil se sarajevskou rodačkou Jelenou Nase; jejich manželství vydrželo deset let. Opětovně zajižděl do Prahy, kde byl až v letech 1930–31 celoročně hlášen k pobytu. Přitom však cestoval po Německu, v Berlíně studoval v tamních bohatých sbírkách starověké, zejména egyptské umění. V roce 1939 se přestěhoval do Vídně, kde se jeho švagr Robert Obsieger (1884–1957) po odchodu Michaela Powolného do penze stal vedoucím keramických dílen na Uměleckoprůmyslové škole. Ve Vídni se stačil ještě jednou oženit (1942) s Ernou Lompner-Dobnerovou a znovu, ještě za války, rozvést. Před bombardováním, které od roku 1944 nabylo na intenzitě, nebo – jak kolovalo v ústním podání – před jakýmsi ruským generálem, na jehož vyznamenání namaloval údajně ciferníky hodinek, odešel na konci války do Voitsbergu ve Štýrsku, kde také na jaře 1949 zemřel. Ve Voitsbergu vyzdobil čelní fasádu pekařství Rakuscha sgrafitem se symbolickým námětem přípravy a proměny chleba.

Pafkův nadregionální odkaz

Přestože je velká část pozůstalosti Oskara Pafka soustředěna v Jihomoravském muzeu ve Znojmě, jsou zatím v pohledu na celé jeho dílo značné mezery. I tak ale svědčí o velkém nadání a schopnosti orientace v dobových požadavcích uměleckého trhu, který nelze chápat pouze z modernistického hlediska jako dekorativní. Ostatně v Pafkově vystaveném díle o cca 50 položkách převážně z dvacátých a třicátých let se setkáváme s mimořádně kvalitními a dobově nadstandardními díly, která lze označit s čistým svědomím jako nadregionální. V Pafkově díle můžeme vysledovat řadu vlivů, jejichž společným jmenovatelem je vždy určitá vazba k luxusní rukodělné práci. V kategorickém smyslu art deco dvacátých let minulého století, který v Evropě i v Americe ovlivňoval architekturu, umělecký průmysl i volné umění, se setkala tradiční aspekty symbolismu a secese s civilistním pojetím moderního neoklasicismu. Stylem art deco můžeme označovat většinu Pafkových prací. Nelze ale zapomínat, že za formální fasádou hybridních kvazipohádkových motivů nebo levicově vyhocených sociálních námětů stojí jasně a srozumitelně definovaná forma, náležící velkému dílu.

Autor je historik umění.

Oskar Pafko (1896–1949).

Kurátoři Marie Nevřková a Jaroslav Sedlář.
Dům umění Jihomoravského muzea ve Znojmě,
16. 11. 2007 – 30. 1. 2008.

Vesnický kronikář na cestách

Intervenční dokumentarista Jindřich Štreit

Výstava v pražském Domě U Kamenného zvonu je koncipovaná jako celoživotní retrospektiva jednoho z nejvýznamnějších českých dokumentaristů. Z více než dvaceti samostatných souborů, které vznikly v průběhu čtyřiceti let fotografova života na různých místech světa, bylo vybráno 190 černobílých zvětšenin. Jednotlivá, původní témata těchto souborů byla výběrem setřena a vznikl nový celek, který usiluje o uchopení a vybízí k pojmenování Štreitova tématu životního.

PETR HORKÝ

Expozice Jindřicha Štreita je rozdělena do dvou pater galerie, přičemž pomyslné dělítko mezi dolní a horní částí tvoří rok 1989. Prvnímu patru celkově dominují fotografie ze souboru *Vesnice je svět*. Cyklus zobrazuje život vesnice Sovinec na Bruntálsku v období reálného socialismu v rozmezí let 1978–1991, kdy zde autor žil a pracoval jako ředitel venkovské školy, kurátor a místní kronikář. Štreit v cyklu zachytil rytmus událostí v životě vesnice: svatby, volby, sklizně, pohřby. Byl ale i svědkem všedních, „malých“ okamžiků, které je možné vyfotografovat, jen když člověk žije na místě s lidmi dlouhou dobu, když je jedním z nich. Mezi takové patří snímky dětí, prchavé okamžiky rodinných výjevů nebo intimní záběry umírajících na smrtelné posteli.

Pohled na fotografie ze Štreitovy „kroniky“ navozuje dojem z listování starými rodinnými fotoalbami: záběry směřující se lidí dnes vyvolávají smutný povzdech a situace ve své době všední, vážné a stereotypní – jako nošení pytlů brambor do paneláku, raní porada dělníků před sichtou nebo děti předvádějící hru na flétnu před soudruhy z národního výboru – působí dnes trapně nebo komicky.

Moravské etno versus doba

„Veselou bídu“ venkova ukazuje Štreit na jedné straně idylicky; jeho hrabalovské hledání pověstných „perliček“ v životě umazaných vesničanů je někdy snad až příliš laskavé. Živelné moravské „etno“ ale fotograf vždy v pravou chvíli rázně utne připomínkou reálného socialismu. Bezvýchodnost doby ilustrují fotografie povinně veselých stranických rituálů a umakartových domácností s běžící televizí, z nichž není jiného úniku než za pomoci alkoholu. Alkohol je Štreitovým častým motivem, jenž často v kontrastu s dětmi dotváří atmosféru beznaděje.

Jindřich Štreit je fotograf, který se nejlépe umí vyjádřit pomocí série. S každým dalším černobílým „okénkem“ do vesnice se prostředí i opakující se postavy stávají důvěrněji známými a příběhy čitelnějšími. Tomu přispívá i řazení fotografií z podobného prostředí vedle sebe do jakýchsi

mikrotémat. Při průchodu galerií se tak střídají zákoutí s dětskými výjevy, další místnost nás zavede na pole v období sklizně brambor, v následujícím sále sledujeme venkovskou svatbu od přípravy nevěsty až po bujaré veselí. Mimořádně mrazivý účinek vyvolává místnost s fotografiemi venkovských rodin u televize. Na první zvětšenině lidé sledují úžasný výdobytek technologie pohromadě kdesi na obecním úřadě, a nakonec před televizorem skončí každý zvlášť, bezvládně ležící v posteli a o samotě. Za velmi účinný považuji kurátorský nápad umístit televizi s videozáznamem dokumentárního filmu o Jindřichu Štreitovi právě jako doprovod k této mikrosérii.

Cyklus *Vesnice je svět* je jako jediný z přítomných souborů zastoupen v takřka ucelené podobě. Tvoří jakousi páteř celé výstavy, udává tóninu a naladuje na Štreitovo téma.

Intervenční dokumentarista

Ve druhém patře výstava pokračuje fotografiemi z období od devadesátých let do současnosti.

Nová doba přinesla Štreitovi tvůrčí svobodu i množství příležitostí. Díky souboru *Vesnice je svět* se stal známým doma i ve světě a mohl se nadále realizovat pouze jako fotograf. Surový černobílý dokument o vesnici začal být vyhledávanou značkou, o níž jeví zájem různé instituce. Štreit, který se přes deset let věnoval jedinému cyklu, najednou produkoval jeden soubor za druhým. Někdy se jednalo o osobní projekty, jiné vznikly na zakázku, postup byl ale většinou stejný: dokumentarista „vysazený na hektar země“ kronikářsky pokrýl území, ať se jednalo o region (*Lidé olomouckého okresu*), instituci (*Brána naděje*) nebo průmyslový podnik (*Třinecké železářny*).

Jeho snímky z této doby nebyly genericke chrlenými produkty, udržely si rukopis a vysokou kvalitu, estetickou i obsahovou. Přesto se nové soubory od toho sovineckého odlišovaly. Zprvu nijak výrazně; *Lidé olomouckého okresu*, *Lidé mého kraje* a *Mikulovsko* navazují na tvorbu ze Sovince prakticky ve všem, a proto ani začátek druhé části výstavy nenabízí přechod nikterak nápadný. U souboru *Hof* (tentokrát jde o snímky rakouského venkova) už je změna patrná více. Štreit zde hledal (a našel) „své“ momenty a lidi. Práce i život starých sedláků jsou na jeho snímcích stejně těžké jako na Moravě, jako kdekoli jinde. Následují podobné venkovské dokumenty z Francie (*14 pohledů na okres Saint Quentin*), Maďarska (*Lidé kraje písku*), Japonska (*Lidé z Aka-gi*) nebo bývalého SSSR (*Na konci světa*).

U cyklu *Vesnice je svět* jako by Štreit fotografováním pouze vyjadřoval svou potřebu zachycovat, podobně jako umělec tvoří sám pro sebe. U nových souborů je však patrný přechod od bytostného fotografování všeho kolem k „práci na dané téma“. Štreit přestává dokumentovat svůj každodenní život. Začíná za fotografováním a objekty „dojíždět“, a teprve když dorazí na místo určení, přepíná se do modu fotodokumentaristy.

Mystifikační kurátorská klička

Autor koncepce výstavy Tomáš Pospěch vidí Štreita jako tvůrce jediného, životního tématu (vesnice), zároveň si však uvědomuje, že Štreit kromě zmíněného souboru fotografoval i jiná, velmi odlišná témata. Tento rozpor

se rozhodl vyřešit tím, že místo aby ucelené tematické soubory umístil vedle sebe, z cestovatelských sérií vybral jednotlivé vesnické fotografie a ty připojil k souboru *Vesnice je svět*. „Jak jsem dlouhá léta fotografie Jindřicha Štreita znal a viděl jsem, jak průběžně vznikají, tak se mi zdálo navzdory tomu, že jsou řazeny do cyklů a publikovány v jednotlivých knihách, že je celá ta tvorba jednou celoživotní prací na jednom velkém souboru. Proto jsem se snažil vybírat navzdory souborům snímky, které jsou nejsilnější, které jsou živé a které jsou aktuální ještě dnes. Jindřich Štreit, ať jede kamkoliv, tak si vlastně stále fotografuje tu svoji vizi vesnice...“ vysvětlil svou koncepci výstavy.

Jenže vytržením z kontextu ztrácí fotografie sílu a – co je důležitější – také vyznění, které měly právě jen v původním souboru. Některé nyní takto působí pouze jako nepřilíš zdařilé. To je mimo jiné případ fotografie dívky vonící k rostlině konopí, která byla původně součástí série *Cesta ke svobodě*, v níž Štreit zkoumal cestu člověka z drogové závislosti. To ale divák pochopí pouze tehdy, když je znalcem Štreita nebo když zalistuje knihami v dolním patře.

Témata se sice sjednocením zakrýt podařilo, odlišnost fotografií Štreitova „pozdního období“ už méně. Fotografie z Čechenska, Třineckých železáren nebo ledkových dolů ve Francii nesou autorský rukopis a jsou vizuálně stejně. Jenže i přes obrazovou dokonalost hovoří fotografie „ze světa“ méně než ty „z domova“. „Hranice estetiky je překročena k nejtěžší bariéře etiky. A stokrát je možno bavit se o slohotvorných principech a použitých prostředcích, když tu náhle jsme znovu zaskočení a ohromeni výpovědí, která zahání daleko všechny ostatní aspekty,“ připravují nás slova Anny Fárové na schodišti před výstavou.

Žitá pospolitost

Síla souboru *Vesnice je svět* spočívala právě v přiblížení se člověku přes bariéry estetiky. A to do blízkosti, do jaké může zajít jen člen rodiny nebo blízký přítel. Síla sovinecké kroniky přitom byla v její ryzí konkrétnosti. Zachycené situace byly tak přesné! V této autentické, obecně srozumitelné, ale přesto konkrétnosti je raný Štreit podobný režiséru Miloši Formanovi. Ten také ve svých prvních filmech vystříhl přesný a konkrétní obraz jakési české trapnosti a později v emigraci přešel k obecnému, nadnárodnímu vyjádření.

Podobně jako Miloš Forman nahradil konkrétní a rafinovanou směs soudružské veselky z filmu *Hoří, má panenko!* nadnárodní, obecnou výpověď o boji individuality v *Přeletu nad kukaččím hnízdem*, vyměnil také Štreit velice konkrétní český národní výbor s portrétem Husáka a cvičení s plynovými maskami za záběry, které lze skrýt za obecné názvy jako „stáří“, „závislost“ nebo „sladká Francie“. U filmového režiséra hravých filmů se takový posun k zevšeobecnění dá chápat jako autorské zrání. Když začne věci kolem sebe zobrazovat příliš všeobecně dokumentarista, stává se z něho pomalu, ale jistě umělec.

Autor studuje na FSV UK obor Mediální studia.

Jindřich Štreit (fotografie 1965–2005).

Autor koncepce Tomáš Pospěch, kurátorka Jitka Hlaváčková. Galerie hlavního města Prahy – Dům U Kamenného zvonu, 30. 10. 2007 – 3. 2. 2008.

Jindřich Štreit: Rýžoviště, 1981

Babička, která provokuje

Několik poznámek nejen o stylu

Před koncem roku uvedlo Národní divadlo na své nejdůležitější scéně klasiku české prózy v dramatickém zpracování.

MARTA LJUBKOVÁ

Národní divadlo bývá pranýřováno ze všech stran: z těch konzervativních za přílišné úlitby modernímu, experimentálnímu přístupu k inscenování, z těch avantgardních za nepochybnou zkamenělost. Skutečnost bývá obvykle někde mezi: nynější ND se pod vedením Michala Dočekala snaží vyhovět snad všem. I proto nasadilo *Babičku*, původně evidentně rodinný titul, který by mohl snadno nahradit Jiráskovu *Lucernu* a přilákat několik generací diváků. To by ovšem Pitínského adaptace prózy Boženy Němcové nesměla trvat přes tři hodiny!

Detail jako přednost

Jinak je ovšem tomuto monumentálnímu opusu málo co vytýkat – a za jeho největší přednost snad lze považovat rozporuplné přijetí. Na ohlasech se totiž ukazuje, jak subjektivní je a nakolik při něm hraje roli momentální rozpoložení recipientů.

Inscenace začíná před myslivnou, kde se scházejí ústřední postavy notoricky známé knihy: ve velkém zhuštění a dynamické zkratce se načrtávají hlavní charaktery a naznačují jednotlivé příběhy. Rychlost však zde není klopotná a režisér nachází dostatek času pro rozehrávání drobných žertů, zlehčení, neiluzivních ornamentů, které pak procházejí celou inscenací.

Ta je v dobrém slova smyslu ornamentální vlastně ve všech složkách, nejvíce si toho všimneme pochopitelně v souvislosti s výpravou.

Autor scény Jan Štěpánek (stejně jako kostýmní výtvarnice Jana Preková) s Pitínským spolupracují pravidelně, v případě *Babičky* však překonali předcházející inscenace. Štěpánkova scéna, která se co chvíli mění, je svou opulentností až operní, tu

barokní, tu biedemeirovské prvky, odkazující jak k době napsání textu, tak i k vesnické lokaci, nenechávají diváka na chvíli v klidu. Štěpánkuv styl se evidentně vyvinul od strohosti, úspornosti, jež by *Babičce* věru neposloužila: přináší monumentální brány s gigantickými hodinami, vesnické chýše, které dokáže efektně prosvítit – a přitom se neustále pohybuje na hraně parodie a vážnosti. I tak je třeba brát obrovitou skálu v pozadí, po níž jaře vybíhají Proškovici děti: strašidelný kaširovaný kámen by v jiném kontextu asi neprošel. Výrazná scéna jako by diváka příběhem vedla, a tak hodně napomáhá režijnímu výkladu. Časový horizont se tu nakonec překlene i přes (decentní) božské oko Karla Gotta až do dnešního chladného sanatoria-krematoria, v němž se odehrává poslední scéna, čekání na Babiččinu smrt.

Na detailní hru přistoupila i Jana Preková – plastická dekorace na šatech paní kněžny staví do prudkého kontrastu panenku z hracího strojku a důstojnou starší dámu, Babiččina zástěra se takřka v každém obraze mění. Oba scénografové pochopili, co taková inscenace potřebuje – a pokusili se pro ni vytvořit výpravu popírající soudobé tendence k chladu a odcizenosti, ta jejich je nejen funkční a promyšlená, ale i bohatá – a krásná.

Práce s detailem se promítla i do scénáře, kde zřejmě spočívá nejproblematictější místo inscenace, otázkou ovšem je, nakolik se při adaptaci takové prózy lze vyhnout epickým zákrutům. V *Babičce* totiž najdeme, navzdory matným vzpomínkám na napínavý osud Viktorky a černého myslivce, pasáže spíše nedramatické. Jejich převod se autorům úpravy J. A. Pitínskému

a dramaturgyni Lence Kolihové Havlíkové povedl jen částečně, text postupně zpomaluje a nabírá zbytečné minuty, jež pak hrají proti celku. Snad nejhůře vycházejí pasáže bláznivé Viktorky (v podání Johany Tesařové): ta po svém prvním objevení nemá už co dalšího ukázat, a tak se jen znovu a znovu tu ustrašeně plíží pro chléb, tu rozdává květiny. Mnohem větší energie vychází z milostného příběhu Jakuba a Kristly, jenž se v jednom místě také smysluplně a působivě prolíná s příběhem mladé Babičky a jejího Jiřího. Když si Vlasta Chramostová (co Babička) rozpouští vlasy a ve scéně loučení se střídá s Lucií Žáčkovou (Kristlou), vidíme ji, jak dokáže omládnout – a osvětlit tak režisérovo jevištní vnímání. Stejně silně se podařilo načrtnout i osudy Barunčiných rodičů: zatímco otec (Jan Novotný) je s panstvem stále pryč, Prošková (Jaromíra Mílová) prochází dramatickým vývojem, od milující manželky po zlomenou, osamělou ženu, která potratila a nese si s sebou svá strašná nesdělitelná traumata.

Rozlomený soubor

Míra, jakou jednotlivé postavy ožívají, do značné míry závisí i na obsazení, a v tomto ohledu se soubor ND v Babičce láme na dvě poloviny, v jejichž středu pochopitelně stojí Vlasta Chramostová. Veliká herečka s celonárodně známým osudem (jemuž se inscenátoři nevyhnuli a v poslední části promítají její osobní záběry ze sedmdesátých let na obrovské plátno v pozadí) se zřekla patosu, Babičku hraje jako ženu střízlivou, životem zkušenu, ale ne zkrušenu, stojí mírně v pozadí, avšak její přirozená autorita se stává středobodem scény, aniž by o to nějak výrazně usilovala. Po Velíškových ilustracích Babičky a po Krobotově Babičce, již hrál Jiří Pecha, už a priori očekáváme trošku protivnou babu, Chramostové figura však patří do starých časů i dekorem, které pečlivě zachovává. Jako taková je z celé inscenace vlastně nejtradičnější, nejméně překvapivá. Stává se tmelícím prvkem pro jinak rozpolcené výkony.

Polovina herců své postavy modeluje expresivně a silou. Na jevišti je spousta křiku a vypjatých okamžiků, vře Barunka (Magdalena Borová), Kristla i Jakub (Saša Rašilov), Mlynář (Petr Motloch), Hortensie (Kateřina Winterová) i Prošková. Oproti tomu zcela chladná a takřka bez výrazu zůstává třeba Myslivcová (Sabina Králová). Jednotlivé výjevy jsou zvláště nervní, rozpolcené a skoro nejisté. Dokonalá výrazová synchronizace se daří například v přísně choreografované scéně svatební hostiny, nepočítáme-li komorní výstupy Babičky a Kněžny (Jana Preissová) – je to jediný okamžik k diváckému vydýchnutí. Herecká nerovnováha, v níž je těžké označit, co je „dobře“ a co „špatně“, jde bohužel proti stylově jinak pečlivě vybroušenému celku.

Mají-li v Národním divadle ještě energii něco ubrat, něco přidat a nad celkem se znovu zamyslet, může se z *Babičky* stát po krátkém čase inscenace stejně úspěšná, jako byla kdysi Pitínského *Maryša* na téže scéně.

Národní divadlo – Božena Němcová: Babička.

Scénář J. A. Pitínský a Lenka Kolihová Havlíková, režie J. A. Pitínský, dramaturgie L. Kolihová Havlíková, scéna Jan Štěpánek, kostýmy Jana Preková, hudba Vladimír Franz, pohybová spolupráce Hubert Krejčí. Premiéra 13. 12. 2007.

Jaromíra Mílová jako Prošková. Foto Viktor Kronbauer

Lighton: esence nervozity

Temné proudy hudební komunikace

Těkající vzpomínka na festivalovou premiéru mezinárodního tria je jedním z nejvýraznějších alb roku 2007.

LUKÁŠ JIŘIČKA

Anna Zaradny, Cor Fuhler, Tony Buck. Foto Lighton

Štětínský hudební festival Musica Genera je každoroční třídní platformou pro neobvyklá hudební a umělecká setkání tvůrců improvizované, elektronické a noisové hudby. Hudebníci a zároveň tvůrci festivalu Robert Piotrowicz a Anna Zaradny se rozhodli vydávat nejvydařenější záznam z každé koncertní série. Ne náhodou tentokrát zvolili nahrávku z roku 2005; třicetiminutový set australského perkusisty Tonyho Bucka, holandského hráče na preparovaný klavír Cora Fuhlera a polské saxofonistky Anny Zaradny, zpětně nazvaný *Lighton*. Výrazová i instrumentální škála alb zasvěcených volné improvizaci je velmi vysoká, často se ale jedná o jakýsi hudební stín, polotovar či pouhý záznam události, jejíž původně silný a opojný charakter z nahrávky spíše tušíme či slyšíme v nejasných konturách. Taková díla ve své zdánlivé nedokonalosti či nedůslednosti ukazují sám proces tvoření, plodné začátky i konce někdy až zoufalého hledání komunikace či vůbec intence zaznamenaného setkání. Samozřejmě, že se v jistých hlediscích takové zápisy událostí nemohou poměřovat se studiovými a dlouze připravovanými alby, ale to svým způsobem není důležité. Jejich hodnota tkívá jinde.

Elektronický stín

Přestože je *Lighton* dílem absolutní improvizace, volného (bez jakýchkoliv předem stanovených struktur), přímého a prvotního dialogu temperamentem zcela odlišných hudebníků, udiví nás jeho formál-

ní dokonalost a velmi dobrý zvuk. Sama Zaradny není jen dramaturgyní festivalu, která jiným hudebníkům stanovuje, že jejich společné hraní nesmí být nikdy předem vyzkoušené, ale i velmi ukázněnou plnitelkou vlastních pravidel. *Lighton* je důležitým důkazem mistrné koncentrace tří hudebníků, z nichž ani jeden se nesnaží hrát výrazněji než druhí. Ačkoliv má tento způsob hry i uvažování o zvuku kořeny ve volné improvizaci, aleatorice, Nové hudbě a free jazzu a jeho gestičnost rozvíjí tendence objevené hlavně v šedesátých letech, na albu se, byť nepřímo, projevuje i jasná zkušenost s elektronickou kulturou. Patrná je převážně v dlouhých akustických drones preparovaného klavíru, ale i ve hře na saxofon, která jasně ukazuje zkušenost s elektronickým zpracováním, jež zde však není součástí hraného. Je až s podivem, jak zvukově rozmanité a barevné album *Lighton* je, uvážíme-li, že celé vzniklo s užitím pouhých tří nástrojů, jejichž zvuk nebyl elektronicky upraven. V Česku slavný perkusista Tony Buck se soustřeďuje převážně na chvějivé mikrorytmy, nevnučuje celku pravidelný řád a spíše se přizpůsobuje abstraktním plochám drnčících strun klavíru nebo klapavému zvuku saxofonu. Cor Fuhler se ukazuje jako velice důsledný hráč, který svůj nástroj vede za hranice typických klavírních zvuků či postupů hry. V jistých momentech rytmickou hrou na struny nástroje doplňuje Buckovu uměřenou hru plnou zákrutů a zádrhelů, jindy je naopak

strohý. Hlavně se ale zaměřuje na dlouhé chvějivé rezonující plochy.

Smlouva o napětí

Celému albu vévodí nervózní a permanentně smlouvané i bořené nakročování k pravidelnější souhře, k jistému klimaxu, jehož se však na celém záznamu nedočkáme. Tato zvuková smlouva o napětí, neustálém narušování pozornosti či nemožnosti ukolébat se pravidelností vede k traskavé nervozitě a iritujícímu akustickému běsu. To ale neznamená, že *Lighton* má něco společného s definovanou a expresivní razancí či agresí. Naopak, jedná se o permanentní tendenci napínat a zrazovat očekávání posluchače pomocí extrémně uměřených bicích rytmtů, které sice docházejí k telepatické shodě s vysokými přefuky saxofonu, mlaskavými údery na náustek nebo minimalisticky vydechovanými dlouhými poryvy dechu a tóny. Je zřejmé, že v samém centru pozornosti nestojí ani tak rytmy a melodie, ale zvuk o sobě, ve své barvě a emoční kvalitě. Celkový výraz je tedy spíše vnitřní a intimnější povahy a připomíná například domácí nevyřčené napětí, patrné pod povrchem zdánlivě jemných a klidných událostí, anebo nervozitu poprvé se setkávších partnerů, jejichž emoce záměrně nebudou dovedeny k přímému pojmenování.

Ačkoliv se půlhodinová stopáž může zdát nevelká, dává dostatečný prostor neurotické komunikaci, za níž lze nacházet nadhled a odstup skutečných mistrů. A přestože se nejedná o konceptuální album, nese ve své emoci důležité a intenzivní pojmenování nervozity. Je však zřejmé, že při samotném koncertním setkání nemohlo být o nervozitě ani řeči, hudebníci hrají s důmyslnou přesností, rozvahou a citem pro situaci, což by v jakémkoliv stavu vypětí či nesoustředění nebylo vůbec možné. Hudebně tak potvrzují diderottovský paradox.

Lighton je důkazem, že i první setkání mohou být otevřená a podnětná, stačí jen znát své možnosti a být připraven na návrhy druhých. Osvětluje temná řečiště touhy napínat nevyřčeným tak, že jde o jednu z emočně nejsilnějších a nejangažovanějších nahrávek posledních let. Jasnozřivá shoda hudebníků působí, jako by se mezi sebou dlouhá léta tiše domlouvali a trýznili v zákulisí.

Autor je hudební publicista.

Cor Fuhler, Tony Buck, Anna Zaradny: Ligton.
Musica Genera; 2007.

hudební zápisník

Mediální škatulata 2008

Pavel Klusák

V hudební publicistice vypukla s novým rokem hra škatulata, hejbejte se. Do Hospodářských novin přešel Petr Vizina. To dává smysl, nejlepší deníková kulturní rubrika přitáhla nejvýraznějšího deníkového hudebního redaktora. Na jeho místo do Lidovek přišla Apačka – tedy Jana Kačurová, která pod zmíněným nickem vedla nějaký čas Freemusic (a se svou těžkotónáží upřímností přispívala do výročních anket na můj blog, což byla pokaždé čest, zábava

a pronikavé čtení). I to je změna k lepšímu: s Apačkou je teď v denících o relevantního stálého autora víc, jakkoli se mi zdá, že její osobní styl je spíš pro web a nezávislá místa. Nebo v deníku nebude muset krotit citoslovce jako „jecheche“ a zmínky o nastřeletých vlasech Honzy Dědka?

Apačku na vedoucím postu Freemusic střídá Pavel Ovesný čili Oves. Tohle médium už jednou vedl, ale teď to asi bude mít podobně těžké jako jeho dosavadní náčelnice – pokud se ovšem opatrný majitel nerozhodne konečně držet Freemusic méně při zdi a nepřijme plán růstu a proměny pro budoucnost. Freemusic měl svého času šanci posbírat výhody změn na hudebním trhu a stát se zastřešujícím médiem, posilujícím se navzájem se sílícími novými koncertními promotéry (Silver

Rocket, A. M. 180, Sperm...) nebo distributory (Starcastic, Day After, částečně majors). Ale jeho rozměry, kvalita a vliv zůstaly při zemi. Na to, jak malým podnikem Freemusic zůstal, je často mechanický, náhodný, s příliš velkým podílem webově amatérského psaní. Jeho chyba, naše škoda. (Kriticky se pozastavuji právě nad ním, protože je hodný diskuse: o jiných, třeba naivně posluhovačském Musicserveru s jediným dobrým autorem, nemá smysl ztrácet řeč.)

Do hry se škatulaty se zapojil i časopis, který právě čtete. „Ádvojkový“ Aleš Stuchlý odešel rozleptávat mainstreamovou společnost skrze stránky Týdne. V prvním čísle psal o Danu Deaconovi, což předem věděli všichni, kdo znají jeho vkus přinejmenším z článků.

I pro Týden to znamená záplatu v informovanosti: sympatické články Ondřeje Štindla o antihrdinech a rocku pro stárnoucí kluky středního věku už by pomalu mohl psát software, natolik jsou pořád jedním příběhem. Jsem zvědav, co hudebně provede s týdeníkem A2 nový redaktor (a dlouhodobý přispěvatel) Petr Ferenc. Už teď vím, že se tu v zápisníku budu s chutí ob týden střídat s Karlem Veselým: ten stačí poslouchat hudbu z různých scén, číst podstatné texty ze světa a ještě si o tom něco myslet.

Nakonec tedy v tištěných médiích není nijak mrtvo: unesou Apačku, Ference, Stuchlého, Veselého, Vizinu... Škoda, že všichni nepíší do jediného časopisu, měli bychom to čtenářsky snazší!

Autor je redaktor časopisu Respekt.

Má duše se ptá po zrození

Nový svět a staré otázky Terrence Malicka

Je potřeba k vybudování nového světa zničit ten předchozí? Může láska žít, aniž by bolela? Podobné otázky klade poslední Malickův snímek z roku 2005, který jsme zatím u nás mohli sledovat jen na DVD. Teprve nyní vstupuje díky Projektu 100 i na plátna českých kin.

LUKÁŠ GREGOR

Obraz starého světa. Foto Projekt 100

INZERCE

**Mezinárodní divadelní studio
FARMA V JESKYNI
nabízí pro dlouhodobou spolupráci
pracovní pozice:**

PR manažer

Požadavky: výborná znalost českého jazyka, komunikativní znalost anglického jazyka, předchozí zkušenosti v oboru, motivace pro práci v daném typu souboru, časová flexibilita, vysoké pracovní nasazení, ŽL výhodou.

Zájemce by měl být blíže obeznámen s tvorbou a inscenacemi studia.

Asistent produkce

Požadavky: výborná znalost českého a anglického jazyka, další jazyky výhodou, předchozí zkušenosti v oboru, motivace pro práci v daném typu souboru, časová flexibilita, vysoké pracovní nasazení, ŽL výhodou.

Zájemce by měl být blíže obeznámen s tvorbou a inscenacemi studia.

**Životopis s motivačním dopisem zasílejte
do 25. ledna 2008, prosím, na adresu:
info@farmavjeskyni.info**

Vybraní kandidáti budou pozváni na osobní pohovor po 30. lednu 2008 v Praze.
Vybraný účastník bude přizván ke spolupráci od února 2008.

Další informace na tel **+420 739 592 481**.
www.infarma.info

Terrence Malick, rodilý Texan s doktorátem z filosofie; režisér, který jako by ani neexistoval. Nenechává se fotografovat, nevyskytuje se v dokumentech o natáčení, neposkytuje rozhovory. V sedmdesátých letech vstoupil zázračně do kinematografie, ale záhy se z ní po dvou filmech vytratil. Za dvacet let se vrátil s výpovědí *Tenká červená linie* a s novým milénium přišel jeho v pořadí čtvrtý snímek – *Nový svět*.

Jsme jako tráva

Malickova tvorba je mimořádně konzistentní – tvůrce během své cesty nikdy neztratil touhu po odhalování podstaty lidské existence a řádu přírody, již traktuje ve dvou ústředních tematických liniích. V té první vystupují hrdinové jeho filmů jako tápající duše, ukryté v těle, které jako by snad pro ně ani nebylo určeno. Soupeří sami se sebou každým dnem, vzpírají se okolnímu světu a bojí se nebe. Utíkají a schovávají se, ať už jde o vrahy (*Zapadákovi*, *Nebeské dny*), vojáky (*Tenká červená linie*) nebo zamilované (*Nebeské dny*, *Nový svět*). Postupně se však v Malickově filmografii úprk těla mění v úprk duše. Zatímco v prvních dvou snímcích se hrdinové opravdu musejí schovávat před následky svých činů, vojín Witt z *Tenké červené linie* prchá kvůli vnitřním pochybnostem, otázkám a (snad až) modlitbám především před sebou samým. Zatím poslední Malickovo dílo, *Nový svět*, zachází ještě dál. Prostor ani čas zde nehrají téměř žádnou roli, nejintenzivnější krása a nejsilnější tragédie se odehrávají v nepojmenovatelném „vesmíru“ ústřední dvojice, indiánky Pocahontas a anglického kapitána Smithe. Oba se musejí odtrhnout od skutečného světa, protože jejich láska je nepovolená. Nic totiž není různější než civilizace a příroda, betonová stavba a kořeny stromu. Je to právě toto uvědomění si „nemožnosti lásky“, co vede Johna Smitha k tomu, aby Pocahontas opustil? Je to strach z vlastní viny a podstaty, která ji nebude moci udělat šťastnou?

„Jsme jako tráva,“ říká krásná náčelníková dcera a ukazuje na seschlý porost. Dobře si totiž pamatuje, jak tráva voněla a svou zelení sahala až po ramena, když byli se Smithem spolu. Pocahontas je součástí krajiny a její plačící srdce usychá spolu se stonky trávy.

Půda do sebe vsakuje krev

Právě vztah mezi člověkem a přírodou představuje druhou ústřední linii tvorby Terrence Malicka. Propojenost lidské civilizace s přírodou se stává dechem jeho filmů, avšak v žádném případě harmonickým, neboť vazby jsou čím dál narušenější. V *Zapadákově* příroda pouze mlčí a přihlíží úprku zamilované dvojice, v *Nebeských dnech* funguje po většinu snímku jako romantické pozadí obrazů, avšak ve finále přeruší ticho a až apokalyptickým způsobem ztrestá dosavadní hříchy lidí (obilné pole zaplaví hejno kobylek, což splasí koně s hořícím povozem, který zapálí obilí). Příroda zaujímá v *Tenké červené linii* nejen roli pasivního pozorovatele, ale je také v kontrastu s válečnými hrůzami civilizovaného světa. Nabízí se jako východisko, které však přes veškerou vřavu a běsnění nikdo nevnímá. Ačkoliv příběh vypráví především o nešťastné lásce, neméně bolestné je násilné osidlování pobřeží a budování „nového světa“ za cenu ničení toho „starého“. Kácení stromů přetíná i kořeny domorodých obyvatel – už nic nebude takové jako dřív, les nasákl pachem střelného prachu a půda do sebe vsakuje krev. Pocahontas je kvůli své lásce vypovězena z kmene a „noví Američané“ ji obléknou do svých šatů, nasadí jí neforemné boty na vysokých podpatcích, a zabrání tak dotyku bosé nohy se zemí.

Velmi tiché slovo

Ve všech filmech nechává Malick zaznít vnitřní promluvy postavy – jedné či hned několika najednou. Tyto voice-overly však děj neozřejmují ani ho nikam neposouvají, ale na-

opak odkrývají vnitřní pohnutky postav. Jejich neustálé tápání po tom, kdo jsou a kam patří, přináší stále větší znepokojení, neboť patrně nikdy nebudou znát odpověď. Z *Nového světa* číší jak režisérova touha tuto odpověď najít, tak i obava, že se tyto otázky netýkají jen filmu – nepřetrhli jsme i my své kořeny úplně?

Malickova tvorba je jednotná jak svými tématy, tak stylem. Pomalý pohyb kamery, místy dokonce ruční, je v *Novém světě* často záměrně nesmělý, ať už „ze strachu“ (když se Angličané setkávají s domorodci), nebo ze zachování intimity (citlivě nasnímané vzájemné doteky, polibky a pohledy kapitána Smithe a Pocahontas). Postavy stejně jako kamera hledají útěchu a oporu v nebi, proto se ve vypjatých momentech režisér k němu obrací z pokorného podhledu (nejčastěji kamera zabírá nebe „skrze“ Pocahontas, která k němu vztahuje ruce). Duchovní princip symbolizuje světlo – sluneční paprsky probíjejí tmu napříč stromy nebo přímo zaplavují místo a poskytují tak postavám naději. Důležitější než hudba je zde zvuk, Malick s ním zachází podobně jako se stříhem. Nevztahuje jej k právě probíhajícímu ději; zvuk se objevuje a zase mizí jen tak, místy tichý, jindy vše přehlušující. Intuitivní stříhy mohou působit násilně či roztržitě, ale dokážou nahlédnout neuchopitelný lidský cit s neskutečnou lehkostí.

V případě *Nového světa* nejde o historické drama ani o načechný romantický příběh. Malickova filmařina je výsostně intimní; takových režisérů má současná kinematografie velmi málo.

Autor je šéfredaktor internetového filmového časopisu 25fps.

Nový svět (The New World). USA 2005, 135 min.

Režie a scénář Terrence Malick, kamera Emmanuel Lubezki, hudba James Horner. Hrají: Colin Farrell, Q'Oranka Kilcherová, Christopher Plummer, Christian Bale ad. Premiéra v ČR 10. 1. 2008.

Síla iluze

Nové drama Lee Anga o tom, jak toužíme být klamáni (filmem)

Podobně jako u Zkrocené hory provázejí uvedení dalšího filmu Lee Anga *Touha, opatrnost* bulvární zvěsti o dráždivých intimních scénách a o zasazení snímku do období japonské okupace Číny. Tento mediální humbuk ukazuje, jak se diváci a kritici zaměřují pouze na určité aspekty, ale nikoli na celek díla. Ochota přijímat zdání a nevidět podstatu je paradoxně ústředním tématem tohoto filmu.

JIŘÍ FLÍGL

Touha, opatrnost navazuje na hlavní tematickou linii Leeho tvorby, kterou představují skrývání citů a dvojí identita. Od prvotních filmů o čínské diaspoře *Tlačit rukama* (1992) a *Svatební hostina* (1993) přes mezinárodní hity *Rozum a cit* (1995) a *Tygr a drak* (2000) až po produkčně protichůdné americké snímky *Hulk* (2003) a *Zkrocená hora* (2005) všechny jeho filmy spojuje určitá forma přetvářky a kolize lži a pravdy. Tyto motivy jsou vždy pevně propojené a z nich vycházejí dramatické konflikty příběhů. Skrývání určité skutečnosti spjaté s postavami (identita, pravda, city, vztahy s druhými, sexualita) a nevědomí či vědomí druhých doposud Lee využíval pouze jako podloží pro děj svých snímků. V *Touze, opatrnosti* jej dále rozvedl i na úroveň samotného filmu. Nejen postavy k sobě přistupují s maskami zakrývajícími jejich pravé city a pohnutky, ale i filmové vyprávění zde slouží jako maska skrývající pravou podstatu postav před divákem.

Hra jako zbraň

Příběh pojednává o nesmělé chudé dívce Wang Jiazhi, která se během japonské okupace Číny za druhé světové války seznámí se skupinou divadelních herců a při hraní v protiokupačně angažovaných hrách odhalí svůj herecký talent. Pod vedením vlastnecky zapáleného Kuanga Yumina se skupina rozhodne přejít od motivování mas divákem k odbojové činnosti, v níž jako zbraň využije herectví. Jejich cílem má být vysoce postavený kolaborant pan Yi Xiansheng. Wang se má coby svůdná manželka bohatého obchodníka vetřít do jeho přízně a vylákat ho z jeho ostře střeženého bezpečí.

Film rovnou začíná mnohavrstevným nastolením klamu. Úvodní sekvence totiž di-

vákům předkládá situaci, která na chronologické ose příběhu náleží až těsně před jeho konec. Posléze se vyprávění vrací na počátek příběhu a traktuje ho lineárně až do bodu, kde film začal. Tou dobou už divák ví, že daná situace obsahuje přetvářující se a navzájem se obelhávající postavy. Úvodu navíc dominuje sekvence hry mahjong. Podobně jako západní karetní hry o sázky tato ve filmu mnohokrát viděná čínská hra nepřímou účastníky vybízí k přetvářce, díky níž hráč zatajuje, jaké uskupení kamenů má. Úskalí možnosti odhalit klam a nahlédnout za něj film dále tematizuje mnoha dílčími prvky a ostatně i svým názvem. Zatímco anglický titul a z něho odvozená většina lokálních distribučních názvů navozují konflikt touhy a opatrnosti (čímž diváka směřují k vnímání příběhu jako zapovězené nebo nebezpečné romanace), původní čínský název v překladu zní „ženská krása, opatrnost“. Lze ho vnímat jako varování diváků před klamavou krásou hlavní hrdinky, podstatně však je, že čínský titul neříká, co se za její krásou skrývá. V souladu s tím snímek mnohokrát ukazuje sílu iluze vyvolané vzezřením ženy. Nejvýmluvnější jsou v tomto směru sekvence bezešvého přerodu hrdinky ze zakřiknuté umouněné myšky do expresivní herečky a následně do nekřiklavé svůdnice, případně z obyčejné chudé ženy z lidu do šarmantní madam z vyšší společnosti.

Zrcadlo je nejlepší herec...

Vyprávění však coby hlavní enigma ustavuje zpočátku spíše pana Yi než krásnou Wang. Když se poprvé objeví, není mu vůbec vidět do tváře a po většinu filmu si udržuje fazónu nevzpytatelnosti a neproniknutelnosti. Jenže zatímco on s postupem času svou

masku spouští a ukazuje ze sebe stále více, stává se hrdinka mnohem záhadnější. V kontaktu s každou postavou – s panem Yi, jeho ženou, Kuangem a vůdcem odboje – zaujímá diametrálně odlišnou roli a její výpovědi si navzájem protirečí (vzrušení při sexu s panem Yi proti zdrcenému popisu jejich vztahu před vůdcem odboje). Příznačné je, že divák hrdinku nikdy nevidí v situaci, kdy by sama pro sebe (a tedy i pro diváka) reflektovala svůj stav a city. Sledujeme ji výhradně ve chvílích, kdy s někým „hraje“. Když k nejednotě jejích rolí připočteme fakt, že coby fenomenální herečka má „nošení masek“ v krvi, lze se domnívat, že se neustále přetváří. S tím souvisejí dílčí motivy filmu, které naznačují, že ničemu nelze věřit a je nemožné jasně vidět pravdu (tomu nasvědčuje zasazení většiny scén do přitímnoci nebo umělé temnoty).

Film však míří dál než k pouhé neschopnosti prohlédnout přetvářku. Aby byl klam dokonalý, je třeba stát se zrcadlem toho, co ostatní chtějí vidět. A v tom Wang exceluje. Zatímco publikum divadelních her v ní vidí ideál válkou nezložené Číňanky, pro pana Yi je ztělesněním sexuální tužeb, jeho manželka a její přítelkyně ji zase mají za kultivovanou ženu toužící po společnosti, pro odbojáře naopak představuje hrdinku obětující se pro svobodu a Kchuang ji vnímá jako křehkou dívku. Ne náhodou film obsahuje scénu, kdy Wang hledí do prázdné tváře figuríny ve výloze a skrze odraz ve skle a pozici kamery se její tvář překrývá s obličejem figuríny. I filmový divák dostává od hrdinky, potažmo od filmu pouze to, co sám chce. Wang trpí, miluje, obětuje se, ale přitom s výjimkou zlomového momentu v závěru nelze nikdy říci, jaká je doopravdy, co ke komu opravdu cítí a ostatně ani proč se celého odbojového podniku vůbec účastní. Jako by byla pouhým zrcadlem klasických filmových špionek, hrdinných odbojářek a rozpolcených milenek, které ovšem do každé scény projektuje divák sám (a jež v sekvencích návštěv kina chodí obdivovat i hrdinka).

Ve výsledku se divák dostává do stejné situace jako postava pana Yi. Po dlouhé době sladce nevědomého klamu zjišťuje, že byl obětí přetvářky, kterou sám živil svými představami. Zůstává v temnotě, zrazený, emočně vyždímaný, plný dojmů a iluzí a zdrcený vědomím, že o hrdince ve skutečnosti nic neví. Neubrání se pak tomu, že do temného stínu vrhaného v posledním záběru filmu postavou pana Yi projektuje sám sebe, svou bezradnost a touhu hrdinku, a tedy i film pochopit. Právě zde tkví síla *Touhy, opatrnosti*. Lee Ang nevytvořil kontroverzní snímek o ožehavých tématech, nýbrž komplexní dílo, které funguje současně jako poutavé drama a nenápadná mnohavrstevná studie o síle iluze, kterou si člověk sám vytváří, neboť věci nevnímá, nýbrž do nich projektuje své představy. Zatímco u *Zkrocené hory* byl mediální humbuk kolem filmu nesmyslný, zde paradoxně dokazuje sílu filmu a nadčasovou aktuálnost jeho tématu.

Autor je redaktor internetových stránek o asijském filmu rejze.cz.

Touha, opatrnost (Se, fie; Lust, Caution).

USA, Čína, Tchaj-wan, Hongkong 2007. Režie Lee Ang. Hrají Tony Leung Chiu Wai, Tang Wei, Joan Chen, Wang Lee Hom, Chu Chih-ying, Tao Chung-hua ad. Premiéra v ČR 16. 1. 2008.

Japonská okupace Číny během druhé světové války vytvořila nevšední drama lidské přetvářky. Foto Blue Sky Film distribution

Umění jako zpětný úder

KATEŘINA KOLÁŘOVÁ

Pokračování ze s. 1

Ve dne jsme naštvaní a militantní, v noci bojujeme estetikou kabaretu, prostřednictvím humoru, pastíše, písně a ironie. To jsou dvě hlavy našeho aktivismu. Humor nebyl součástí pouličních demonstrací, ale na různých ACT UP instalacích znát byl.

AIDS je zvláštní nemoc. Nelze jí rozumět bez vztahu k oné epidemii významů, o níž jsme již hovořili. Váš film Pacient číslo nula (což má být viník všeho zla, první, neuvěřitelně aktivní roznašeč nemoci) je postaven na myšlence muzejní instalace o historii nakažlivých nemocí. Tematizuje tak historický rozměr stigmatu AIDS...

Ten film je dokument převrácený do parodie a dovedený až do trapnosti. Procházeli jsme archivy a studovali stará pojetí nakažlivých chorob. Newyorské Muzeum přírodní historie uspořádalo na konci osmdesátých let výstavu o dějinách pandemií. Expozici připravili Elisabeth Leeová a Daniel Fox, autoři několika publikací o reprezentacích a metaforách AIDS. Vedle dřevorezů zobrazujících syfilitiky či oběti černého moru byly jediným audiovizuálním exponátem diapozitivy s portrétem muže, jehož tvář byla pokryta lézemi Kaposiho sarkomu (nádorové kožní onemocnění u obětí AIDS, projevuje se červenofialovými uzly v kůži; postiženy bývají i vnitřní orgány – pozn. K. K.). Jako jediný audiovizuální komponent byly ty diapozitivy vyvrcholením výstavy. Když jsem si instalaci prohlížel, byla tam shodou okolností skupina školních dětí. Jeden výrostek se postavil před promítačku a začal vykřikovat: „Mám AIDS, mám AIDS!“ Říkal jsem si: vida, dobře míněný pokus ukázat pandemii v historické perspektivě se právě zhroutil. Dítě dokáže vmžiku, v jednom gestu, dovést celou akci k absolutnímu krachu. Dvanáctiletý kluk ji byl schopen převrátit ve vtip pro pobavení kamarádů. Děti se prostě popisky neřídí.

V tom okamžiku zkrachoval i pokus zbavit AIDS stigmatu. Zachycuje ta historka podle vás limity didaktického přístupu k AIDS?

Přesně tak. Komu jinému než dětem jsou muzea určena? Pro co jiného existují než pro didaktismus? Bylo to úplné selhání – a autoři výstavy si o takovou intervenci trochu říkali. Jejich instalace vlastně staví AIDS na piedestal.

Vy jste na krach didaktismu zareagoval groteskním převrácením hodnot. Ve filmu Pisoár necháváte Dorianu Graye, známého wildeovského hédonistu, proměnit v policistu, který se účastní pronásledování gay komunity...

Ano. Podobného převrácení využívám i v převyprávění příběhu Thomase Manna Smrt v Benátkách. V mé verzi Aschenbach neumírá na potlačenou touhu jako v Mannově novele, nýbrž na svůj strach ze sexu, zatímco Tadzio objeví radosti bezpečnějšího sexu.

Jednou jste řekl, že se všemi vašimi uměleckými projekty táhnou dvě červené nitě: AIDS a song. Proč ta píseň?

Jazyk filmu vždycky pracovals realismem, ale já se tomuto jazyku vyhýbám. To se netýká

pouze reprezentace nemoci, mám k realistickému zobrazování světa skutečný odpor. Pro mne umění a tvořivá práce vždy obsahovaly prvek karaoke, kdy stávající formy naplňujete vlastním hlasem a novými významy. Je to proces okupování, přivlastňování, převypravujete existující příběhy. A zmocňováním se populárních melodií dosáhnete skvěle převrácení významu. Například hudební film Pacient číslo nula staví na hlavu starý příběh o sexuálním vampýrovi.

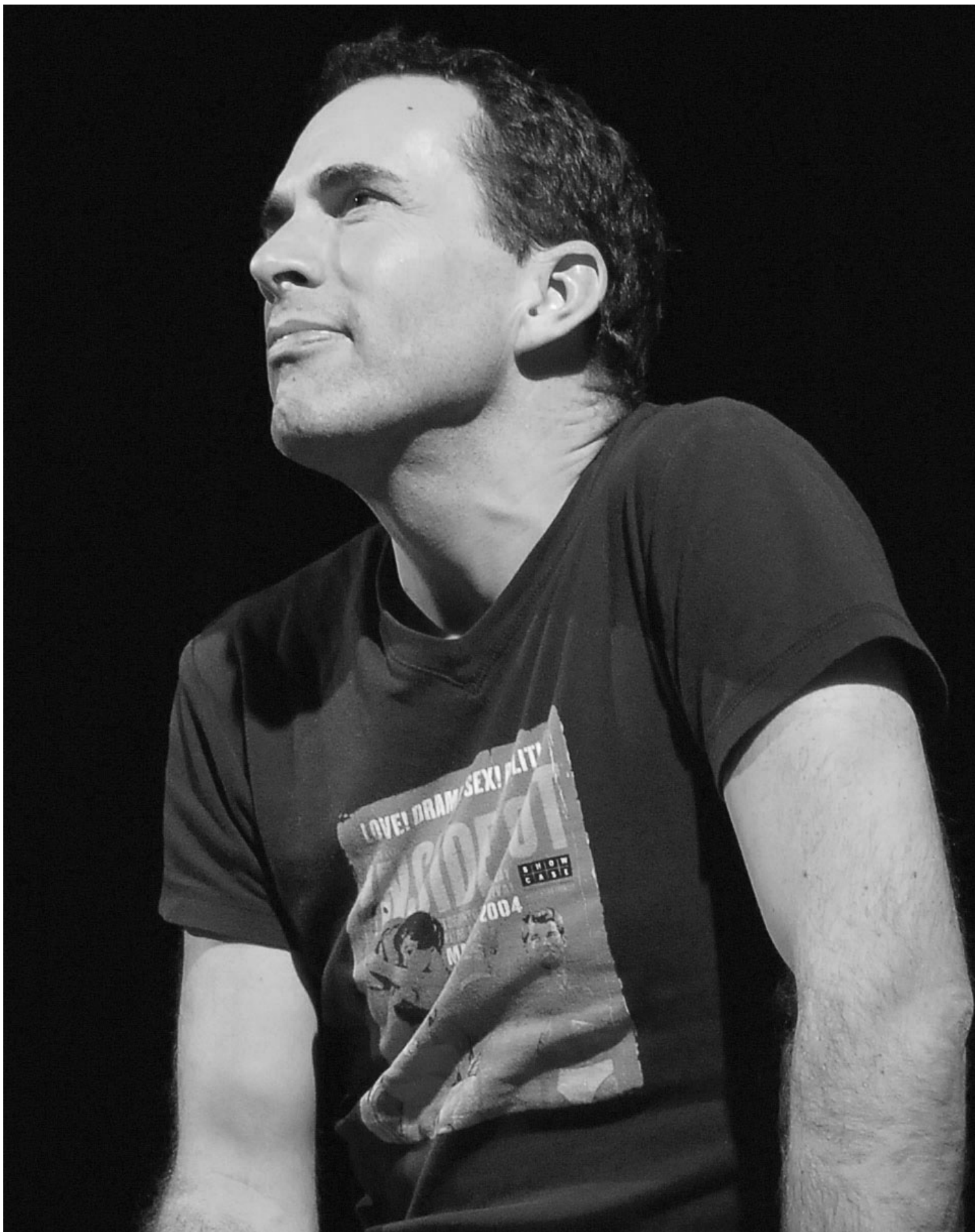
Také jste řekl, že píseň u vás funguje jako požehnání. Co to znamená?

Ve svých snímcích se pokouším dospět k jakémusi oslavnému, osvobozujícímu chorálu. Formy brechtovského realismu nebo naturalismu jsou vyčerpány, vyprázdněny. V Pacientovi celý příběh směřuje ke smrti hrdiny; na konci je mu dovoleno zemřít – společně se svou reprezentací –, ukončit existenci ducha. Je nevyhnutelné, abychom se zbavili „pacienta číslo nula“ a všech představ o prvních vinících přenosu viru HIV. I tomuto mýtu by

mělo být umožněno zemřít. Takže i když má Pacient hořkosladký konec, je to forma osvobození v populárním songu.

Pocítil jste během svého aktivistického působení potřebu změnit strategii?

V umění mi jde o experiment. V roce 1989 jsme cítili neodkladnou touhu natočit „naš ACT UP film“. To znamenalo závazek představovat hlas komunity, pořádné břemeno. Osobně si myslím, že to je to nejhorší, co umění může samo sobě učinit, udělat ze

John Greyson. Foto Kateřina Grünerová

S režisérem Johnem Greysonem o AIDS a nových viktoriánech

sebe hlas hnutí. V poslední době mě mnohem víc přitahuje myšlenka na avantgardní operu, což je patrné i ve filmech, které jsem natočil o Zackiem Achmatovi. To je jihoafrický aktivista, který „stávkoval“ a odmítal brát léky, dokud nebudou dostupné všem. Ale problematice AIDS v Jižní Africe se společnost věnuje už dlouho, máme mnoho informací o Zackiem i o hnutí za dostupnost léčby. Mám za sebou dvacet let aktivismu, má výpověď může být esoteričtější a avantgardnější. Jakkoliv byly demonstrace ACT UP výborné jako intervence do veřejného prostoru, údernost našich sloganů nevydrží věčně. Bylo mi vždycky jasné, že musíme užívat i jiných strategií.

Pracujete často s napětím mezi současností a minulostí; inscenujete setkání historických postav a současné queer komunity. V Pisoáru vystupují třeba Langston Hughes, Frída Kahlo, Jukio Mišima, Sergej Ejzenštejn, Frances Loringová či Dorian Gray. Co tím sledujete?

Ti zdráhající se homosexuální hrdinové, jak jim říkám, mají přijít na pomoc gay komunitě proti masivním zásahům policie, které probíhalo v osmdesátých letech v kanadském Ontariu na veřejných záchodcích. Do filmu vnáší celou řadu významů sdružených okolo protikladů skryté – otevřené, privátní – veřejné apod. V zásadě je nutím, aby zaujali stanovisko tváří v tvář masivní policejní diskriminaci gayů. Ti teplí hrdinové a hrdinky vlastně ani nepatřili do komunity, někteří z nich byli ženatí nebo měli jiné důvody. Foucaultovský argument, který rozvíjím, odkazuje k historičnosti policejních struktur.

Také v Pacientovi vystupují dvě historické postavy, takzvaný pacient číslo nula a sir Francis Burton, viktorián, sexuolog a pravděpodobně homosexuál. Vybral jsem ho i proto, že jeho příběh rozehrává téma viny, prisuzování viny a odsudku. Zároveň jsem chtěl naznačit, že ožívujeme viktoriánský přístup k rase, k sexualitě, k tělesným tekutinám, krvi a spermatu. Znovu se z nás stávají viktoriáni.

Jakou roli hrají ony historické postavy v homosexuální komunitě?

Foucault to řekl dávno přede mnou, zrod sebeuvědomělého sexuálního subjektu se potkává s touhou a potřebou historizovat a vytvářet „homokánon“. Naše komunita má touhu objevit a ustavit naši vlastní historii a historickou posloupnost. Jako Kanadán jsem vyrostl v multikulturalistické ideologii, která zdůrazňovala etnickou identitu každého z nás podle vzoru: jsem Kanadán irsko-anglického původu a jsem na své irsko-anglické předky hrdý. Možná i proto mě zajímá, jak homosexuálové tvoří svou identitu skrze historii, jak si nárokují historické postavy. Ve velké míře jde o to bavit se a hrát si s nimi, snad je i srazit z piedestalu, ale to jenom proto, aby mohly běžat po zemi. Na to, aby stály na podstavci, jsou všechny moc lidské a komplikované.

AIDS byl poprvé diagnostikován v roce 1981. Jak od té doby proměňovaly přístupy aktivismu do dneška?
Osmdesátá léta určoval diskurs „moru“. Devadesátá léta byla dobou aktivismu. V roce 1995 se našel lék, proteázové inhibitory. Všichni

moji přátelé, včetně mého partnera, byli na AZT (preparát Azidothymidine, první retrovirální lék snižující účinky HIV – pozn. K. K.), umírali a hodně z nich skutečně zemřelo. Steven, můj současný partner, také umíral, ale potom dostal léčbu na bázi inhibitorů a začalo se mu dařit lépe. Inhibitory jsou onou dělicí linií, od níž se dařilo zachraňovat životy. Z AIDS se stalo něco jako rakovina. Nemyslím to tak, že jsme našli lék na rakovinu, že rakovina neexistuje a že jsme se jí zbavili. Chci pouze říci, že způsoby reprezentace AIDS a rakoviny se přiblížily. Akce na podporu léčby rakoviny a AIDS pořádáme teď takřka jako stejný víkend.

AIDS se společensky normalizoval. AIDS aktivismus stále pokračuje, ale většina aktivistů zaměřila pozornost na jiné problémy, někteří se nechali zaměstnat v AIDS průmyslu. A jestli je to špatně, že se všichni ti mladí, talentovaní a přemýšliví lidé stali součástí oficiálních institucí? Ne, je to dobře! Je to výborné, že do těch institucí vnášejí politiku.

Viděno z české perspektivy, s tezí o společenské normalizaci AIDS nesouhlasím. Vycházím z vlastních zkušeností a z výuky semináře o AIDS. Na začátku kursu pravidelně žádám studenty a studentky, aby se pokusili definovat svůj vztah k této nemoci. Vždy narazíme na velké potíže. Samozřejmě se netýkají soucítění s nemocnými, ale zdá se nesmírně složité popsat způsob, jakým se celý jev vztahuje k našim životům. Odráží se zde hranice mezi těmi, koho se AIDS „týká“, a těmi, koho se „netýká“, námi. Jde myslím o projev a důsledek stigmatizace, nemoc je u nás stále vnímána jako problém lidí, kteří žijí špatně a nemravně...

Moji studující sdílejí podobné mechanismy popírání AIDS. Říkají: to je problém Afriky. Po promítnutí jednoho z mých filmů se jeden z nich zeptal, proč stále mluvím o gayích, vždyť ta nemoc je přece záležitostí Afriky. Osmnáctiletý student univerzity nikdy neslyšel o AIDS pandemii mezi homosexuálními muži!

V diskusi po vaší přednášce na pražském festivalu Mezipatra jeden mladý muž z publika prohlásil, že pro něj už AIDS nepředstavuje žádnou nálehavou hrozbu či bezprostřední nebezpečí. Ten postoj otevírá otázku, jak se gay a queer komunita může vypořádat s generačními a zkušenostními rozdíly. Je možné přiblížit AIDS trauma mladší generaci homosexuálních mužů?
Setkala jste se s fenoménem „večírků obrácení“ (conversion parties)? To je bláznivá subkultura těch, kdo se chtějí připojit ke komunitě HIV pozitivních. Mladší gayové měli pocit, že jsou vynecháni, že do komunity nepatří, protože nejsou HIV pozitivní, a jejich postoj byl: „AIDS je léčitelný, do fitka se mnou chodí muži, kteří vypadají zdravě, jsou HIV pozitivní a mohou mít sex bez kondomu, také jsou souložiti bez kondomu.“ To byl kolaps celého systému prevence. Byla to velmi svéhlavá reakce. Myslím, že někde ve skrytu to vyjadřuje touhu po smrti. Ve vztahu ke gay kultuře o ní nelze mlčet. Sice se chováme „pozitivně“, co nejpozitivněji, jako by gay a queer kultura obsahovala pouze prvky, které jsou pozitivním přijetím a oslavou života, ale...

Souhlasíte tedy s tezí Michaela Warnera, který tvrdí, že touha po smrti (death wish) je součástí skrytých mechanismů studu, se kterými queer komunita musí ještě pracovat?
Ano.

Jak tedy učinit z AIDS a HIV záležitost každého z nás?

Aktivisté se museli vždy rozhodovat, na jaké problémy zaměřit pozornost. Byla to politická rozhodnutí. Léčba je drahá. Proto – a z dalších politických důvodů – se neziskové organizace soustředily na prevenci, nikoliv na léčbu. Nicméně, nejsem si jist, zda je to dnes dobře. Mám dojem, že preventivní kampaně se staly jakýmsi sebenaplňujícím proroctvím. Problém, který vidím v důrazu na prevenci, spočívá v tom, že vždy staví „nás“ proti „nim“, přičemž „oni“ jsou ti nakažení, ti, kdo již skočili přes hranu propasti, kdežto „my“ se ještě stále držíme nad ní. Prevence se vždy soustředí na to, co dělat, abychom „my“ zůstali nad tou propastí. Léčba je ale záležitostí nás všech, když se budeme zabývat léčením, problémy s distribucí léků a pozornost přeneseme na péči, překonáme spíš ono rozdělení na „my“ a „oni“. Můj – možná utopický – argument je, že otázka léků a farmaceutického průmyslu má sílu nás okamžitě vtáhnout do lokální i globální politiky a zaplést nás do sítě soucítění s ostatními. Protože, abych vzpomněl Gertrudu Steinovou: pilulka je pilulka je pilulka...

Hlavním aktuálním tématem aktivismu je tedy distribuce a dostupnost léčby hlavně mimo takzvaný první svět?

Otázky kolem léčby jsou vždy a z definice záležitostí globální. Moje poslední filmy se věnují právě tomuto aspektu. Úspěch, který v boji s AIDS slaví nadace zpěváka Bona, Billa Gatese, Billa Clintona a dalších, odhalil, že skutečný krizový moment spočívá v tom, že se společnost obrací k soukromému sektoru, aby se on postaral o problém AIDS a zachránil Afriku. To je zločin! Říkáme si, všechno je teď v pohodě, protože Armani a Gap se o to postarají... Ne, nepostarají.

I z jiných aspektů je zřejmé, že HIV/AIDS „privatizujeme“. Nemocných se ptáme: Jak se vám žije s HIV/AIDS, jak na vaši HIV pozitivitu reagovaly vaše okolí, apod. Naprosto však chybí zájem o to, jakou péči ti lidé dostávají, zda je jim dostupná, jakou mají institucionální podporu. V konečném důsledku to vede k tomu, že je AIDS prezentován jako čistě soukromá věc postižených lidí a jejich bezprostředního okolí. Celá osmdesátá léta jsme se pokoušeli přesvědčit vládu, že se musí ujmout své odpovědnosti. Americká vláda tak nikdy neuchýnila, což není žádné velké překvapení. Americká vláda nikdy nepřevzala zodpovědnost za veřejné zdraví, tak proč by měla za AIDS? V Kanadě se nám podařilo získat dobrou úroveň péče; léčba AIDS sice není plně hrazena, ale je hrazena z velké části a je dostupná. Teď je potřeba zaměřit se na lidi, kteří se do tohoto systému nevejdou a kteří propadají sítím, jako například uprchlíci, imigranti, cizinci, vězni, lidé žijící pod hranicí chudoby či uživatelé drog.

John Greyson (nar. 1960 v Torontu) je filmový režisér, videoumělec a aktivista. Natočil filmy: Moskva teploušům nevěří (The Moscow Does not Believe in Queers, 1986), Epidemie AIDS (The AIDS Epidemic, 1987), Pisoár (The Urinal, 1988), Výroba příšer (Making of Monsters, 1991), Pacient číslo nula (A Zero Patience, 1993), Lilie (Lilies, 1996), Proteus (2003) ad. Přednáší filmovou produkci a střih na York University v Torontu.

INZERCE

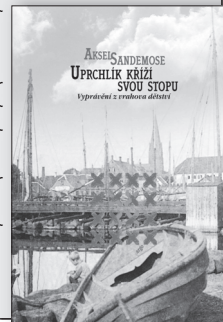

Milíčova 13, Praha 3
www.argo.cz, argo@argo.cz
distribuce www.kosmas.cz

AKSEL SANDEMOSE UPRCHLÍK KŘÍŽÍ SVOU STOPU

Přeložila Jarka Vrbová, 289 Kč

Aksel Sandemose (1899–1965) se narodil na malém městě v dánském Jutsku norské matce a dánskému otci. Mládí prožil na moři a obě tyto skutečnosti výrazně ovlivnily jeho tvorbu. Jeho dosud jediná kniha přeložená do češtiny čerpá z námořnické zkušenosti (*Vzpoura na plachtinici Zuidersee*, Odeon 1966) a kritikové ji přirovnávají k románům Josepha Conrada. Motiv dávné viny a kořenů, z nichž viník vyrostl, rozvádí autor ve svém zřetelně autobiografickém a nejzávažnějším románu *Uprchlík kříží svou stopu*. Hlavní hrdina Espen Arnakke se v mládí dopustil vraždy a neustále se k ní vrací.

Zabíjí nezájem, ne polibky

Vztah mezi uměním a společenskou angažovaností je tématem, které již tradičně diferencuje uměleckou komunitu. Irský spisovatel John Banville se pro A2 (č. 51–52/2007) vyslovil proti jakémukoliv propojení umění a života. V případě příběhu nemoci AIDS v anglosaském světě se však ukázalo, že angažovaná tvorba může uspět politicky i umělecky. V Česku je ovšem situace jiná.

KATEŘINA KOLÁŘOVÁ

Americký kulturolog Douglas Crimp konstatuje, že od umělců se ve vztahu k AIDS/HIV očekávají v podstatě pouze dvě věci: mohou se účastnit akcí, které vydělají peníze na výzkum nebo vývoj nových retrovirálních farmak, nebo mohou vytvořit umělecká díla znázorňující zkušenost života s AIDS/HIV. První případ upevňuje představu o umění jako prostoru odtrženého od společnosti, v druhém se očekává znázornění emocionálního vypětí, utrpení a jiných zkušeností, které jsou většinou společnosti nedostupné. Od umění se pak neočekává nic jiného, jak píše newyorský lékař David Kaufman, než že „vyjádří pocity, které lze artikulovat jen velmi těžko“, že nám je (rozuměj HIV negativním a bez jakékoliv zkušenosti s AIDS) pomůže „skrze metafory a prožitky katarze sdílet“.

To jistě nejsou malá očekávání. Málokdo je však ochoten uznat, že umění může mít i přímý vliv na prožívanou skutečnost a – mluvíme-li o této nemoci – může přímo zachraňovat životy. Toto se očekává jenom a pouze od vědy, především od pokroku ve farmaceutickém výzkumu. Následující text připomene několik projektů uměleckého aktivismu, které byly pro přežití „AIDS krize“ minimálně stejně důležité jako vývoj nových léků.

Trestat pederasta

AIDS aktivismus reagoval na nově bující morální odsudek společensky marginalizovaných skupin (nejvíce gayů, etnických menšin, imigrantů a uživatelů drog) a zároveň bojoval proti naprostému nezájmu oficiální politické garnitury o AIDS. Když média v roce 1981 poprvé informovala o smrti pěti mladých mužů v důsledku selhání imunity, většina západního světa zareagovala zvláště. Spojené státy americké se například prvního prezidentského projevu Ronalda Reagana k této nemoci dočkaly až roku 1987, přičemž během těchto šesti let zemřelo na zdravotní komplikace způsobené virem HIV víc než 20 000 lidí. Reagana k reakci donutil též umělecký aktivismus.

Politici na začátku osmdesátých let mlčeli a média nenechala lidi na pochybách, koho nová nemoc stíhá a proč. I když se později ukázalo, že virus HIV nemá žádnou sexuální orientaci a je ve svých preferencích až nemravně předoidipovský, imaginace společnosti v něm ještě dlouho viděla milovníka mužů. Mediální prostor byl záhy po diagnostikování prvních úmrtí zasyčen obrazy, které členily lidi žijící s AIDS/HIV na nevinné oběti (jež se nakazily při krevní transfuzi nebo doplatily na zkaženost někoho jiného) a na ty, kdo si za nákazu mohou sami. Nemoc byla chápána jako trest za nepřiro-

zený a nezřízený sexuální život. Americká aktivistická skupina ACT UP například veřejně kritizovala slova jednoho lékaře: „Dříve měla naše nenávist k buzerantům pouze emocionální základ, nyní pro ni máme dobrý důvod.“ Umělkyně Ann Meredithová zase v roce 1989 na jihu Spojených států vyfotografovala billboard, který hlásal: „AIDS: poslední soud je tu.“

Obraz nemoci určovala média, jež přetékala portréty „nevinných“ obětí na jedné straně a gay muži coby nositeli nemoci AIDS a viru HIV na straně druhé. V této situaci sehrálo aktivistické umění klíčovou roli. V první vlně vznikly symboly, které fungují dodnes. Přeložená červená stužka, dnes celosvětově přijímaný symbol boje proti AIDS, se zrodila v roce 1991 ve skupině Visual AIDS. A z historie si gay a lesbická komunita přivlastnila růžový trojúhelník a pro nový kontext opatřila tento symbol nacistické genocidy heslem „Mlčet znamená zemřít“ (Silence Equals Death). Pojetí situace kolem AIDS jako novodobého holocaustu queer komunity je zcela záměrné.

Penetrace veřejného prostoru

Osmdesátá a začátek devadesátých let 20. století byly dobou strategických invazí do veřejného prostoru. Demonstrace a happeningy organizovala například ACT UP a s ní provázaná

INZERCE

do 9. února 2008

GALERIE JIRÍ ŠVESTKA

Rafal Bujnowski
Lamp Black

% → olo

Dan Perjovschi
Second Time (is better)

Biskupský dvůr 6
110 00 Praha 1
tel 222 311 092 fax 222 311 099
gallery@jirisvestka.com
www.jirisvestka.com

Rotimi Fani-Kayode: Každá chvíle se počítá, 1989

Jak aktivistické umění zachraňovalo životy

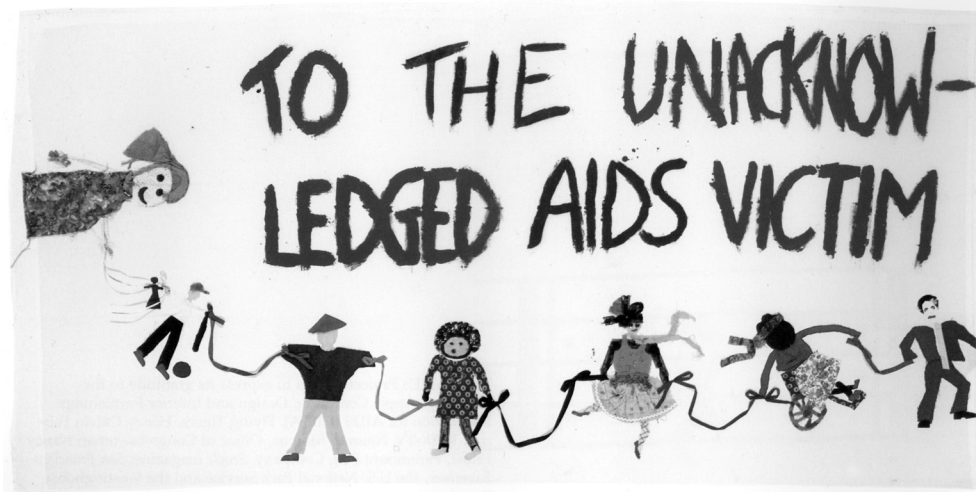
aktivistická skupina Gran Fury. Jejich instalace a demonstrace pravidelně budily vlnu pobouření. V roce 1990 Gran Fury rozvinula nad známou newyorskou čtvrtí St. Henry Settlement transparent s nápisem „Všechny oběti AIDS jsou nevinny“. Kritický osten poukazující na ostrakizaci lidí s AIDS byl přirostlým tím, že se tato čtvrt' na konci 19. století stala centrem dobrovolnické sociální a zdravotnické pomoci imigrantům a přistěhovaleckým komunitám – v sedmdesátých letech si ji Američané a Američanky zvolili jako symbol svého sociálního citění a prohlásili ji za jedno z důležitých míst národní americké historie.

Podobně se společného prostoru zmocňovala akce *Umění na cestě* (Art on the Road). Tehdy v Chicagu vyjely do ulic autobusy veřejné dopravy polepené plakáty v barevném a křiklavém stylu reklamy značky Benetton, které hlásaly: „Nezabíjejí polibky, nýbrž nezájem a hamižnost“ (Kissing does not kill: greed and indifference do), což na plakátu dokumentují fotografie tří párů různých ras i pohlaví. Gran Fury měla úspěch. Její členové byli v roce 1990 pozváni na Benátské bienále. Z jejich instalace byl, jak se dalo předpokládat, skandál. *Papežský kousek* (Pope Piece) tvořily billboardové panely: na jednom byla fotografie Jana Pavla II. doprovázená prohlášením papežského stolce proti praktikám bezpečnějšího sexu a používání kondomů, na druhém fotografie ztopořeného údu doplněná texty, které zdůrazňují, jaké nebezpečí pro ženy představuje mužská nechuť ke kondomům. Akce ACT UP i Gran Fury pracují s momentem šoku, vědomě iritují, aby prolomily nezájem společnosti. Aktivistické umění však mělo i subtilnější podoby.

Obrácení objektivu

Oč větších a abstraktnějších rozměrů nabývala epidemie AIDS, o to důležitější se zdálo zachytit lidský rozměr nemoci. Fotografie není průhledné okno do skutečnosti, pokusy o zachycení „lidské tváře AIDS“ nemohly dělat nic jiného než vracet obraz těch, kdo se do nich dívali. Fotografie odhalovaly mnohem častější strach a předsudky zdravých. Aktivisté protestovali proti pokusům kolonizovat obrazy nemocných, proti takzvané převaze dokumentárních záběrů utrpení a postupného umírání obětí. Vedle reflexe „AIDS krize“ v díle veličin výtvarné scény, jako je například autorská dvojice Gilbert a George (viz A2 č. 38/2007), Cindy Shermanová nebo Robert Mapplethorpe, se už v roce 1989 uskutečnila v Londýně konceptuální výstava *Extatické protilátky*. Expozice, již zorganizovala gay, lesbická, bi- a transsexuální umělecká komunita (kurátorka Tessy Boffinová), nehledá iluze skutečné tváře AIDS, neobměkčuje společnost a nepřemlouvá ji k sympatiím s „těmi umírajícími chudáky“. Namísto pasivních trpětelů se pohled vystavovaných děl obrací k nám, k naší ignoranci, a k mediálnímu obrazu nakažlivého homosexuálního těla. Kristine Migga staví před objektiv nahé mužské tělo, aby její záhy ve fotografiích rozbila na části; současnou instalace jsou i záběry „gynekologického“ náčiní, které slouží lékařům k co nejdůkladnějšímu prozkoumání nebezpečných hlubin homosexuálního recta; Tessa Boffinová vytváří fotografickou sérii, která se jako jedna z mála věnuje ženám a lesbické komunitě.

Rotimi Fani-Kayode a Sunil Gupta v rámci této výstavy upozorňovali na stigmatizaci

Jedna z vyšívaných dek z akce NAMES Project AIDS Quilt

HIV pozitivní ženy a muže z etnických skupin. Sunil Gupta kontrastuje gay lásku a její homofobní zapírání na pozadí tradiční hinduistické ikonografie. Rotimi Fani-Kayode vytváří vysoce stylizované a estetizované fotografie, do jejichž centra staví hru s erotikou, nahotou a etnicitou. Jeho odpovědí na medikalizaci gay těla a na rasistické stereotypy, které vidí HIV jako migranta z Afriky, je exaltovanost. Jedním z nejpůsobivějších aktů „vracení pohledu“, kterým společnost prozkoumává gay muže, je poslední autoportrét německého konceptuálního umělce Jürgen Baldiga. Namísto klasického oznámení o úmrtí nechal Baldiga v novinách otisknout svůj autoportrét s klaunským nosem a titulkem „Jsem mrtev“ (Ich bin tot). V tomto gestu nám vrací všechna laciná odsouzení, nereflektované představy, že lidé s HIV/AIDS jsou už v podstatě mrtví, lidé bez naděje, budoucnosti, bez života.

Fungují snad jen výšivky

V prvních letech krize vyvstal akutně i problém, jak umělecky zpracovat neskutečný nával emocí, frustraci, melancholii a smutek. Jak truchlit po někom, koho společnost odsuzovala? I zde bylo potřeba prolomit spoustu tabu. Jak truchlit po otci, který zemřel na AIDS? Jak po synovi, o kterém nikdo nevěděl, že je gay? V 1987 se v San Francisku sešla skupina dobrovolníků, kteří podle amerického lidového zvyku začali dohromady sešít ozdobné přehozy na postel (quilt). Tentokrát však přehozy odkazovaly k náhrobním kameňům. Pozůstali na ně malovali, vyšívali a lepili vzkazy, přišívali oblíbené kravaty, kousky košilí, všívali do nich stesk, bolest i naději. Úspěch akce *NAMES Project AIDS Quilt* byl fenomenální. Ještě téhož roku byly před Bílým domem ve Washingtonu vystaveny téměř dva tisíce panelů, o pár let později barevný koberec zcela pokryl prostor před centrem americké politiky. V této performanci se přetvářely symboly Ameriky; prošívané pokrývky byly chápány nejenom jako součást tradice a genealogické chronologie jednotlivých rodin, ale zároveň jako součást tradice celé země, odkazovaly k lidovému umění 19. století. Zdá se, že se zde podařilo propojit aktivistickou komunitu, truchlící rodiny, milence, přátele se širokou veřejností, které se AIDS přímo nedotýkal. Dekám přibyl nový význam. Z nemoci a smrti společenských páriů, teploušů, narkomanů a lehkých holek se stala (alespoň na krátký okamžik) národní tragédie.

Situace kolem AIDS se, jak v titulním rozhovoru tohoto čísla A2 říká režisér John Greyson, v posledních letech uklidnila; syno-

nymické propojování AIDS s gay kulturou se podařilo oslabit. Pohled aktivistů a aktivistek se nyní upírá stále silněji mimo západní svět, k problematice farmaceutického průmyslu a vývoje takzvaných generik, nepatentovaných léků.

Autorka působí na katedře genderových studií FHS UK.

AIDS v Česku

Situace v České republice byla a je zásadně odlišná od situace v západním světě. V době největší krize v druhé polovině osmdesátých let a v době největší erupce „metafor“ AIDS (Susan Sontagová) jsme byli před epidemií viru i jeho společenských významů chráněni železnou oponou. Informace o nemoci zde byly kusé a omezovaly se většinou na spekulace o původu viru a ne/možnosti nemoci léčit. Jelikož oficiálně homosexualita v socialistickém světě neexistovala, byli jsme zpočátku ušetřeni i vlny otevřeného nepřátelství vůči gayům, kterou AIDS nově umocnil. I jediný český hraný film o AIDS *Kopytem sem, kopytem tam* Věry Chytilové podává nemoc jako důsledek nevázaného, nikoli homosexuálního sexu. Nezřízené souložení je zde ale atributem zkaženosti, bezvýchodnosti a vyprahlosti totalitní společnosti, v jejichž posledních záchvěvech je sex jedinou možnou formou seberealizace.

Jak se zdá, ani osmnáct let od revoluce si česká společnost problematiku AIDS/HIV v podstatě nepřipouští. Letošní, stejně jako loňský, předloňský a mnoho předchozích Světových dnů boje proti AIDS zůstaly médií i širokou veřejností téměř nepovšimnuty. Pouze Lidové noviny přinesly 1. prosince 2007 přílohu zaměřenou na tuto problematiku. A je zcela příznačné, že v jejich informační koláži chyběla (až na jeden krátký rozhovor s MUDr. Rozsypalem z AIDS centra na Bulovce) reflexe situace v České republice.

O nemoci se u nás mluví dlouhodobě jen jako o problému Afriky, takzvaně rozvojových zemí a – nově – zemí bývalého Sovětského svazu. Série fotografií Jana Šibíka *Chci ještě žít* (2004), kampaň *Virus Free Generation* (Generace bez viru), kterou společně se svými evropskými partnery pořádala v loňském roce organizace Člověk v tísni, i výstava fotografií k právě proběhnuvšímu Světovému dni boje proti AIDS, uspořádaná pod názvem *Právo na léčbu* (připravila organizace Lékaři bez hranic), se příznačně obracejí do takzvaných rozvojových oblastí.

Server Aktuálně.cz vydal 1. prosince 2007 článek s názvem *Washington bije na poplach. Kvůli epidemii AIDS*. Tvrdí se v něm, že „Česká republika a Slovensko stále patří mezi země, kterým se AIDS ve větší míře vyhýbá“. V jistém smyslu tomu tak skutečně je. Oficiální statistiky o HIV pozitivitě v České republice dosáhly ke konci roku 2007 počtu „pouhých“ 1020 (viz statistiky České společnosti AIDS pomoc, www.aids-pomoc.cz). Co to je ve srovnání s globální pandemií, která ke konci roku 2007 překročila 33 milionů lidí (podle údajů světové organizace WHO/UNAIDS)! Přesto Česká společnost s AIDS/HIV problém má, a to zcela zásadní. Spočívá paradoxně právě v tom, že se nás nemoc (zdánlivě) netýká. V tom, že ji vnímáme stále a pouze jako problém úzce pojaté sexuální morálky, jako osobní tragédii nešťastníků, kteří si ale za infekci můžou sami.

U nás čisto, Karas to ví

Poslanec KDU-ČSL Jiří Karas v disputaci o legalizaci prostituce prohlásil na stránkách Literárních novin v roce 2005: „Troufám si tvrdit, že v naší zemi snad neexistuje nemocný na AIDS, který by byl nevinný.“ Poslanec Karas zastává radikální pozice, nicméně česká společnost rozhodně není zbavena fobického strachu z AIDS a HIV. I v rozhovoru s Jaroslavem Jedličkou, manažerem Národního programu HIV/AIDS v ČR, který pod titulkem *AIDS je syfilidou jednadvacátého století* v červnu 2007 publikovaly LtN, zazní mezi řádky ozvuky stereotypního spojování AIDS s gay muži i fobického strachu z HIV pozitivních lidí. Jedlička například říká: „Samozeřejmě polovinu případů (lidí nakažených HIV/AIDS; kurzíva K. K.) tvoří gayové...“ Nebo: „Léčba má dva epidemiologické efekty... prodlužuje nakaženým kvalitní život, ale na druhou stranu přináší riziko, že se bude nemoc šířit dále.“

Když v roce 1992 Zuzana Meisnerová-Wismer natáčela v Čechách a ve Švýcarsku dokument *Jsem pozitivní, žiju s AIDS*, působilo srovnání situace v obou zemích přímo mrazivě. Vedle záběrů, jež prezentují výpovědi lidí, kteří sice žijí s HIV, ale podle svých slov „pozitivně“, a kteří bez obav promlouvali na kameru a dovolili nám nahlédnout i do problematiky partnerského soužití, záběry z Česka působí příšerně klaustrofobně. Na kameru nepromluví – a zde se není opravdu čemu divit – nejenom HIV pozitivní lidé, ale dokonce ani lékařský personál z AIDS centra. Prý proto, že mají strach, aby jejich rodiny i oni sami netrpěli společenskou ostrakizací. Dokument byl natočen před patnácti lety, můžeme doufat, že se situace zlepšila, nicméně, když jsme v rámci výuky absolvovali exkurzi v pražském Domě světla, byla jedna z mých studentek dotázána, zda probůh použila ochranné rukavice. Nevědomost, nezájem a strach si nejsou daleko. Jestliže má rok 2007 zatím nejnepříznivější statistiky nových případů HIV positivity, je to samozeřejmě i důsledek postoje „mě/nás se to netýká“. Nyní je naprosto nutné, aby si česká společnost uvědomila, že AIDS/HIV – stejně jako jiné (infekční) nemoci – není jenom problémem takzvaných rizikových skupin, že stavět prevenci na vyvolávání strachu z „těch jiných“, jak to například (znovu) činí nejnovější český televizní spot zaměřený na prevenci přenosu HIV, je v konečném důsledku velmi kontraproduktivní.

—kk—

Google News jako cedník informací

Matematika internetového zpravodajství

Už od devadesátých let se vedou debaty o tom, zda internetové zpravodajství nahradí klasické papírové noviny. A přestože se původní víze o „smrti papírů“ ukázaly jako přehnané, nikdo nepochybuje o významu elektronického zpravodajství.

PAVEL KASÍK

Elektronická média mají na své straně mnoho výhod. Publikace na nich je pohodlná, prakticky okamžitá a pro čtenáře po celém světě je tato zpráva snadno dostupná. Čas, který se v papírovém světě měřil na dny a hodiny, začíná na internetu u vteřin. Článek se navíc nemusí omezovat na text, jak tomu bylo v počátku elektronických zpravodajských kanálů, sahajících až k telegrafu a semaforovým sítím 18. století. Dnešní web doslova přetéká fotografiemi, videoklipy (live přenosy i záznamy) nebo různými interaktivními „udělátky“.

Má to ale i podstatné nevýhody, zřejmé až na druhý pohled. S možností snadné publikace narostlo množství publikovaných článků, mnohdy na úkor kvality nebo důvěryhodnosti. Protože čtenář má na webu neomezené možnosti pohybu, je vystaven i většímu množství balastu, jehož kvalitu nemůže na první pohled ověřit. A rychlost bezděky nutí autory k povrchnějšímu zpracování tématu.

V současné době je už jasné, že elektronická média se prosadila a budou se prosazovat nadále. Čtenáři si zvykli na nové možnosti a vyžadují zprávy kdykoli a kdekoli. Na pomoc jim přicházejí nástroje, o kterých se ještě před dvaceti lety nesnilo ani mezinárodním tiskovým kancelářím.

Zkuste se nějakého Američana zeptat, co považuje za nejvýznamnější událost 20. století. Devět z jedenácti vám odpoví, že útok na WTC. To je také událost, na které se projevil hlad lidí z celého světa po čerstvých a objektivních informacích. Mnoho z největších zpravodajských serverů nezvládlo nápor čtenářů a nedokázalo obsloužit všechny internetové návštěvníky. Server Google tehdy zafungoval jako prostředník mezi zpravodajskými servery a čtenáři, neboť měl v paměti (Cache) uložené archivní verze článků i v době, kdy byl hledaný server vyřazený z činnosti.

Třídění i monitoring

Křišna Bharat, tehdy jednatřicetiletý zaměstnanec společnosti Google, na tento den vzpomíná i jako na den, kdy se v jeho hlavě zrodila služba monitorující a přehledně třídící všechny dostupné zdroje zpravodajství. Protože pocházel z Indie, věděl z vlastních zkušeností, jak důležitou roli hraje přístup k nezávislým informacím ověřeným z více zdrojů.

Pustil se tedy do vývoje projektu, který si dal za cíl matematicky vyřešit problém důležitosti a relevance zpravodajských článků. Nejprve se mu věnoval ve 20 % času, který mají zaměstnanci Googlu vyhrazen na vlastní nápady a projekty. Později se nápad zalíbil Eriku Schmidtovi a Bharat dostal zelenou. V dubnu roku 2002 spustil službu Google News; ta se počátkem roku 2006 zbavila nálepky „Beta“, čímž zahájila svůj ostrý provoz.

Google News není zpravodajský server, jako třeba cnn.com nebo idnes.cz. Nemá redakci, negeneruje vlastní obsah, pouze přebírá zprávy z jiných serverů, kategorizuje je, čte (indexuje) a umožňuje v nich vyhledávat. Výsledky si čtenář může seřadit podle data nebo relevance.

Ač to na první pohled může vypadat podivně, celý běh služby Google News je plně automatizovaný. Není zde žádný editor, který rozhoduje, jakou má zpráva důležitost a kam si zasluhuje zařadit. Ostatně Google je pověstný tím, že vyspělými matematickými algoritmy řeší to, co dosud spočívalo na lidských bedrech a v mozcích. „V oněch algoritmech je bráno v potaz, na jakých zpravodajských webech se téma objevuje, kdy a jak často se podobná témata probírají,“ vysvětluje Kateřina Holcmanová, marketingová manažerka českého Googlu.

Služba Google News funguje ve světě již téměř sedm let a má za sebou mnohé úspěchy i skandály (např. kvůli údajně cenzuře v Číně nebo pro přebírání zpráv). Čtenářům poskytuje přehled o událostech a výběr z více než čtyř a půl tisíc ověřených informačních zdrojů. Úplně dole na stránce naleznete přehled jazykových verzí Google News.

Česká varianta

Od prosince je služba k dispozici i v české lokalizaci a – co je důležitější – sleduje české zpravodajské zdroje. Najdeme ji na adrese zpravy.google.cz. Je spravedlivé poznamenat, že to u nás není první služba svého druhu. Už v roce 2004 přišel Jiří Lahvička s projektem novyden.cz, a agregáty článků (pravednes.cz, headlines.cz, Jyxo Články apod.) tu byly ještě dříve.

Zprávy Google nabízejí na úvodní stránce dvě hlavní zprávy a poté sedm kategorií. U článků jsou obvykle uvedeny tři i více zdrojů, a to ve formě odkazů vedoucích na zdrojové servery. Lze si jistě představit, že mnoho lidí bude používat tuto stránku jako výchozí, pro přehled, co se právě děje.

Jediný způsob, jak Google do výběru článků zasahuje, je prostřednictvím výběru zdrojů: „Když web požádá o zařazení do databáze zdrojů v Zprávách Googlu, pracovníci Googlu se podívají na to, zda zdroj splňuje nároky na zpravodajský zdroj, tedy zda je pravidelně aktualizován, je spravován zpravodajským domem s veřejně do-

stupnou organizační strukturou společnosti a informace o ní jsou na stránce zveřejněny, nezveřejňuje nenávistné materiály ani pornografii, zároveň musí být stránka technicky připravena pro zařazení do Google News, tedy i do české verze Zprávy Google,“ vypočítává Holcmanová. Může se podle ní tedy stát, že do článků občas „uteče“ nějaký sloupek nebo názorový útvar.

K čemu se takový agregát vlastně hodí? K tomu, co je už od začátku silnou stránkou Googlu – k vyhledávání. A to jak k tomu zpětnému, tedy k vyhledávání v již vydaných článcích, tak k vyhledávání v článcích budoucích. Z vašeho hledání si totiž

můžete vytvořit RSS kanál a ten pak RSS čtečkou sledovat.

Můžeme se jen dohadovat, co na nás chystají informační technologie v budoucnu. Možná se dočkáme důkladnější symbiózy objektivního zpravodajství a blogů coby striktně názorových médií. Možná budou Zprávy Google nebo podobné agregáty schopny analyzovat naše čtenářské návyky a nabízet nám články, které nás zajímají. Bude to potřeba. Informací je dostupných čím dál větší množství a v budoucnu se nebudou cenit služby, které jich nabídnou více, ale které nám je lépe procedí...

Autor je člen redakce Technet.iDNES.cz.

přešlap

Patnáct minut slávy aneb cesta z kanálu do zemljanky

Každý zažije patnáct minut slávy, prohlásil Andy Warhol. Tento výrok často opakuje, aniž bychom si plně uvědomovali jeho hrůznost. Nedávno ji ovšem média v plné síle ukázala na pražském bezdomovci Miroslavu Szamzelym, který zachránil malé dítě z kontejneru. Ne že by to snad nebyl záslužný čin, jen by jeden myslel, že vytáhnout dítě z odpadků by měl každý. Naštěstí pro novináře to však nebyl Karel Vomáčka ze Strašnic, ale bezdomovec přespávající kdesi v kanále. Média měla jasno: vytřískáme z toho velký příběh. A nebyli by to pražští radní, kdyby se na něm takovém nepokusili přizívit. Pekelných patnáct minut slávy Szamzelyho mohli začít.

Kostru příběhu si novináři i radní představovali jednoduše – uděláme z outsidersa hrdinu a donutíme měšťáka slzet nad dobrým koncem, když se onen hrdina rozhodne žít nově. „Člověk, který zachránil dítě, je na nejlepší cestě vrátit se do společnosti,“ hlásal radní pro sociální záležitosti Jiří Janeček. Jeden by myslel, bezdomovci jsou jako my všichni členy společnosti, byť žijí takříkajíc na jejím okraji. Může se nám to nelíbit, můžeme se snažit jim pomoci zvednout se ze dna, můžeme je vyhnat z turisticky zajímavých částí měst či dopravních prostředků, vyhladit bezdomovce jako třídu je ale stejně tak pravděpodobné, jako že v lese najdeme jahody uprostřed ledna. Jenže odolat pokušení zahrát si na Henryho Higginse není snadné. A když se vám Lízu Doolittleovou změnit nepodaří, vždycky můžete začít trousit poznámky o tom, že neunesla životní změnu.

Szamzely se stal obětí sociálního inženýrství radních podporovaných novináři. Poručíme větru, dešti, naučíme bezdomovce pracovat, přivedeme prostitutky k víře. Všechny integrujeme do té správné spořádané společnosti, kde všichni chtějí tři plus jedna. A kterým se to nelíbí, ty ruka zákona vyžene za hranice města někam do lesů, kde v klidu pomřou skrytí před zrakem ctihodných občanů. Nepochybně mezi nimi bude i zachránce malého Čtvrtka. Až za pár týdnů vyjde z léčebny, jeho příběh už bude pro média beznadějně starý a nezajímavý. Kdo by se navíc staral o nějakého váguse, po kterém bude psychiatrická léčebna vymáhat možná až statisícový dluh za hospitalizaci. „Bude mít ale šanci, pokud vytrvá ve svém předsevzetí pracovat, ho splatit,“ řekl radní Janeček. No jistě, když se dosud neuměl postarat sám o sebe, tak se v takovém stresu určitě vzpamatuje a udělá, co bude v jeho silách. Zazvonil zvonec a patnácti minutám slávy je konec. Zachránce dítěte skončí za pár měsíců opět bez domova, jenže namísto teplého kanálu si bude muset vyhloubit zemljanku v Brdech.

Jiří T. Král

INZERCE

SOK pořádá
s podporou
Rosa-Luxemburg-Stiftung
workshop

**EVROPSKÁ VÁLKA.
VOJNA A MÍR**

místo:
FFUK, nám. Jana Palacha
uvádí:
Zdeněk ZBOŘIL
hosté:
**Jan KAVAN,
Miloslav BEDNÁŘ**
a další
čas:
**čtvrtek 31. 1. 2008,
13-18 hodin**

podrobnosti naleznete na
www.sok.cz

**MOŽNOST HLÁSIT SE NA DOBROVOLNICKÉ PROJEKTY
GLEN V AFRICE A ASII**

**INEX-SDRUŽENÍ DOBROVOLNÝCH AKTIVIT NABÍZÍ MOŽNOST VYJET V ROCE 2008
JAKO DOBROVOLNÍK NA TŘÍMĚSÍČNÍ PROJEKT DO KENI, MONGOLSKA, NIGÉRIE,
VIETNAMU NEBO ZAMBIE.**

UZÁVĚRKA PŘIHLÁŠEK JE 31. LEDNA 2008!
Více informací na **www.inexsda.cz**.

Projekt GLEN byl podpořen z prostředků státního rozpočtu poskytnutých z kapitoly Ministerstva zahraničních věcí ČR v rámci Programu zahraniční rozvojové spolupráce ČR.

Riziková skupina je lidstvo

Miroslav Hlavatý, ředitel Domu světla, který už od roku 1999 poskytuje své služby jak lidem infikovaným HIV, tak široké veřejnosti, popisuje boj o finance, postoj veřejnosti k této chorobě a kvalitu péče o HIV pozitivní v České republice.

KATEŘINA KOLÁŘOVÁ
LUKÁŠ RYCHETSKÝ

Jaké služby kromě chráněného bydlení nabízíte nemocným AIDS?

Jde o sociální a zdravotní služby. Klientům je k dispozici sociální pracovník, který je s nimi schopen řešit klasické problémy, jak získat zpět vztah k rodině či zaměstnání atd. Pak je zde nonstop zdravotní sestra a pravidelně dochází i lékař.

Jsou léky pro HIV pozitivní dostupné?

Česká republika patří naštěstí mezi vyspělé státy s dobře dostupnou léčbou, což znamená, že všechny moderní léky jsou zde k mání, a pokud mají lékaři pacienta, který už nereaguje, anebo je-li vir už odolný vůči podávaným lékům, tak se samozřejmě hledá nový zdroj v západní Evropě a léky se dovážejí.

Hradí je pojišťovna?

Zatím hradila celou léčbu.

Pokud víme, tak podobné centrum, jaké vedete, jinde v Česku není. Uvažovali jste o rozšíření svých aktivit i mimo Prahu?

To je všechno otázka peněz a je pravda, že kromě Domu světla zde nic takového není. Situace kolem problematiky AIDS je v republice tak zoufalá, že to ani jinak být nemůže. Provoz je natolik finančně náročný, že to při současné podpoře není možné. Zároveň je ale třeba říci, že jsme v Domě světla nikdy nikoho neodmítli, a v případě, kdy třeba přišly maminky s dětmi, některé klienty jsme operativně k ubytování uložili v tělocvičně. Máme rozjednáno navýšení počtu lůžek ze současných 16 na 30 až 35, čímž by se měl pokrýt požadavek celé

Miroslav Hlavatý. Foto Lukáš Rychetský

České republiky. Pokud nám tedy nepůjdou statistiky do vysokých čísel, což poslední průzkumy bohužel naznačují.

Kde vidíte největší nedostatky v organizaci léčby a lékařské pomoci HIV pozitivním?

Já nevidím problém v organizaci léčby. Ta je podle mého v České republice dobrá, o čemž svědčí dostupnost lékařů v sedmi AIDS centrech ve větších městech v republice. Každý si tedy může místo svého léčení i svého lékaře vybrat a nemusí dojíždět třeba do Prahy. Ti lékaři jsou navíc tak specializovaní na léčbu HIV/AIDS, že opravdu dokážou pomoci, pokud je ovšem HIV infekce diagnostikována včas.

Počet lidí infikovaných HIV roste, ale finance, které dostáváte, byly zatím každým rokem menší. Máte pro to nějaké vysvětlení?

vuji, záměrně destruuji a posouvají jejich skutečný, pravý význam. A tak se ze zveřejnění daně z přidané hodnoty stává přehnané zdražování a ze stabilizačních opatření reforma. Premiér se nerozčiluje ani tak kvůli tomu, že někdo překrucuje pravdu, protože upřímně řečeno ani on sám často neví, co je a co není pravda, a jak se ukázalo v novém roce, velmi se mu plete, co fakticky řekl a co za něj řekli jiní. Topolánek zvedá káravý prst, protože se mu nelíbí, že mimo vládu existuje síla, jež vládní postupy a kroky neinterpretuje v souladu s představami členů kabinetu. Je to vlastně dlouhodobý Topolánkuv spor – média neplní funkci, kterou by si od nich premiér přál. Nastavují příliš křivé zrcadlo, místo aby říkala, že vláda a její předseda jsou v zemi nejkrásnější, protože tak to z pohledu od kulatého stolu ve Strakově akademii skutečně vypadá (dodejme, že bez ohledu na to, kdo tam momentálně sedí).

Více či méně našťvané premiérový projevy směřované na média mají i další, možná ještě závažnější vysvětlení. Dokumentují nespokojenost politika s tím, že politiku nedělá on, člověk k tomu předurčený a vyvolený, nýbrž někdo jiný. Není takové rozčilení politika spravedlivé? Nejsou

Na tuto otázku odpovídám novinářům stejně. Pokud máte dítě a chcete jej naučit nepřímou úměrnost, zkoušejte jej z problematiky AIDS. V roce 1996 bylo vyčleněno na testování, prevenci a léčbu 66,6 milionu korun, a to jsme měli 360 nemocných. Nyní jsme na 1033 lidech a dostali jsme na testování, léčbu a prevenci na rok 2007 jen 20 milionů.

Co si myslíte o prevenci strachem z AIDS a ze smrti, jež je, zdá se, většinou společnosti přijímána i dále šířena?

Prevenci strachem příliš nehlásám ani nepodporuji, i když jsem sám téměř padesátník a jsem generace ovlivněná Freddieem Mercuryem, který byl chlap jako hora, a viděli jsme, co s ním nemoc udělala. Dnes mladí lidé nevidí příklad, jenž by ukazoval, co AIDS dokáže s člověkem udělat. O HIV se mluví dvakrát do roka, když je v květnu Světlo pro AIDS, což je vzpomínka na oběti, a pak 1. prosince, kdy je Světový den boje proti AIDS. Jinak tady u nás o novináře prakticky nezavádíte. Snad jen v případech, kdy je nějaký malér. Prevence je u nás velmi decentní a okrajová, což je velký rozdíl třeba oproti severským státům, kde o ni zakopáváte takřka na každém rohu. My máme dva úkoly ve společnosti, pomáhat lidem infikovaným HIV a samozřejmě prevenci a boj proti AIDS. Pokud máme od ministerstva zdravotnictví 250 tisíc korun ročně na prevenci, tak s tím neuděláme ani jeden plakát. A na starost máme přitom celou republiku! Pražský klient u nás přitom nebyl ubytován léta.

V těchto dnech se mluví o tom, že Dům světla by měl být přeměněn na celorepublikové preventivní centrum...

Ministryně Džamila Stehlíková to řekla 22. prosince při své návštěvě Domu světla, kdy měla možnost si to zde celé prohlédnout a nasát zdejší atmosféru. Pronesla to, co není jen mým snem, ale i snem mých kolegů, že přívlastek „národní“ dostaneme přímo od vlády do názvu, s čímž právě souvisí navýšení počtu lůžek a skutečnost, že dům, v němž sídlíme, získáme díky Městské části Praha 8 do pronájmu celý. Ale je nás tu deset zaměstnanců a mé šedivé vlasy jsou jen důsledkem věčné a často i marné snahy sehnat peníze pro přežití. Věřím tomu, co říká paní ministryně, že se z kapitoly AIDS, jež každý rok činí 20 milio-

nů, ušetří na testování, které doposud nebylo hrazeno pojišťovnami, a že ty peníze půjdou právě na prevenci.

Dejme tomu, že paní ministryně dodrží své slovo a vy získáte větší možnosti. Co chcete v rámci prevence uskutečnit nebo změnit?

V roce 2007 jsme sami zvládli výrobu spotu do České televize, ale pravda je taková, že spot, který měl stát 2,5 milionu, což bylo pro nás zcela nedostupné, byl díky přístupu mladých lidí, kteří se pohybují kolem filmu, „jen“ za 297 500 korun. Použily se peníze z červené stužky a ještě nějaký dar od lidí nám blízkých.

Rádi bychom do preventivní péče vtáhli sedmou velmoc, protože bez tisku, rozhlasu a televize můžeme vytisknout kdekdo a je nám to k ničemu, když to nedostaneme mezi lidi. Z velkých akcí, jež jsou dvakrát do roka na Václavském náměstí, víme, že většina z pěti tisíc rozdaných letáků končí na zemi nebo v koši. Potřebujeme zasáhnout velká média, jako je televize, rozhlas a internet. To ale bez peněz nejde.

Je v legislativní oblasti něco, co byste rádi změnili?

Čekáme, jaký bude dopad doplatkové politiky na léky pro léčbu HIV/AIDS, neboť jsou velice drahé a signalizované doplatky velmi vysoké. Také je třeba říci, že pokud ministerstvo zdravotnictví hlásí jako zástupnost různých léků, což je možné u řady jiných chorob, tak v případě léků na HIV/AIDS nic takového nepřichází v úvahu, neboť kombinace léků je daná a neměnná. Musíme ale teprve počkat na dopad mezi klienty.

Vidíte zlepšení přístupu veřejnosti k problematice AIDS?

To opravdu nevidím. Hodně lidí tvrdí, že situace je lepší, já ale dnes a denně zažívám možná jen momenty v chování především mladých lidí, které mne přesvědčují o opaku. Je třeba zbavit HIV mýtů. K nám přijde řada lidí, kteří přes kliku přehazují kabát, raději nepodají ruku... Musíme neustále zdůrazňovat, že HIV si nevybírám, nejsou žádné specifické skupiny postižených, ale je jen jedna riziková skupina, a tou je lidstvo. Nikdo z těch 1033 lidí diagnostikovaných u nás si na HIV diagnózu sám a úmyslně nenaběhl.

veřejné osvětlení

V obrazárně u premiéra

Petr Fischer

Současný český premiér ani v novém roce neztratil svou dřívější roztomilost, která nepřestává udivovat, ale i bavit. Když Mirek Topolánek po novoročním obědě s prezidentem vysvětloval, jak média překrucují vládní výroky a postoje, mělo to i jistý komický rozměr, zejména když předseda vlády tvrdil, že v souvislosti se stabilizačními opatřeními nikdy nepoužil slovo reforma, ačkoliv není problém zajít do archivu a příslušné výroky ihned vyhledat. Překrucování, zapominání a vymyšlení není v české politice ničím novým ani výjimečným, takové maličkosti, jako že si premiér vymyslí, už málokoho zvednou ze židle. O to zajímavější jsou širší souvislosti, v nichž se premiérový výroky vytvářejí či z kterých přímo vyrůstají.

Topolánkova logika je přímočaře jasná. Zatímco vláda, případně on sám dělají kroky uměřené, koncepční a povětšinou čistě racionální, média je emocionálně přibar-

mediální špíle a kritika opravdu něčím, co do politiky nepatří? Není to nakonec jen nepřijemný dusivý nános, který kalí dobře míněnou snahu lídrů země, kazí jejich záslužnou práci pro národ?

Proč bychom pro srovnání a lepší pochopení nemohli neotřele sáhnout k autoritě výtvarného umění Marcelu Duchampovi, který se mimo jiné proslavil i výrokem, že „obrazy dělají ti, kteří se na ně dívají“. Nakonec není to s politikou docela podobné? Nezlobí se český premiér právě proto, že to tak je i v politické branži? Obraz si při prohlížení dodělá každý sám, doplní si do něj svůj životní příběh, vlastní estetické a etické hodnoty, zkrátka předporozumění všeho druhu, s nímž zkonfrontuje přímou zkušenost. Teprve pak se ustavuje obraz, jeho význam, smysl, osobní přínos a nakonec i soud. Umění je nerovnoprávný vztah, v němž divák nečekaně tahá za svůj vlastní silný kus provazu. U politiky tomu není jinak. Politik sice rozhoduje, připravuje zákony, pracuje na různých změnách, ale skutečnou politiku dělají ti, kteří ji konzumují. Třeba i ti, kteří se na ni jenom dívají, aby mohli říct, že takhle to dál nejde.

Při jistě snaze o smíření by možná premiér Topolánek takovou tezi i přijal, ale zce-

la jistě by namítl, že to nijak neovlivňuje jeho výhrady vůči médiím. Naopak – podporuje to jeho tezi, že při přímém kontaktu s občany nemá s komunikací žádné problémy, protože občané svému premiérovi rozumějí. I sem se ovšem dá protáhnout paralela ke světu výtvarného umění. Média se přece dostávají do role kurátorů, kteří vybírají kusy, jež stojí za to pověsit na zeď. I jim ovšem jde o kvalitu, o to, aby se konzument, který sem přichází dělat politiku, mohl na co dívat.

O tom, co je umění (co je politika), v první instanci rozhodují kurátoři (média), a to je to, co umělcům (politikům) vadí. Celá paralela se štěpí až ve východiscích. Zatímco kritizující umělec se může stát kurátorem, najít si svého mecenáše-fanouška nebo dělat věci pro sebe, jen tak do šuplíku, bez ohledu na kurátory, politik si nic z toho nemůže dovolit. První dvě možnosti porušují demokratické principy, třetí řešení ho zcela vylučuje z politické hry. Co v takové situaci poradit nespokojenému premiérovi? Moc toho nebude, snad jen - zkuste se vrátit do dílny a nabídnout jiné obrazy, aby kurátoři mohli konzumujícím vykonavatelům politiky nabízet jiné, řekněme lepší zboží.

Autor vede kulturní rubriku Hospodářských novin.

Chèque Déjeuner. Radost, která šetří.

Jídelní kupony. Každodenní chvíle pohody, které potěší i ušetří.

Jídelní kupony patří k nejoblíbenějším zaměstnaneckým výhodám. V současnosti se díky stravenkám Chèque Déjeuner pohodlně stravuje více než 250 000 zaměstnanců po celé České republice. Stravenky jsou daňově uznatelným nákladem, nepodléhají dani z přidané hodnoty. Navíc jsou osvobozené od daně z příjmu a odvodů na sociální a zdravotní pojištění. Jídelní kupony obdržíte v praktické šekové knížce včetně exkluzivních slevových kuponů!

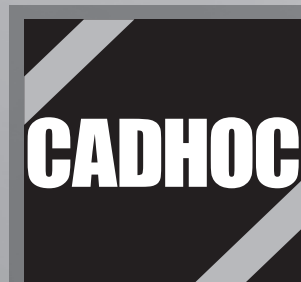
UNIŠEK. Čtyři možnosti výběru, které potěší i ušetří.

Jedná se o poukázku, která v sobě zahrnuje 4 další: **Šek sport, Šek kultura, Šek zdraví a Šek vzdělání.** Poukázka je přijímána v široké síti smluvních provozoven: sportovních a kulturních zařízeních jako jsou bazény, solária, fitness, relaxační centra, kina, divadla, zdravotních a vzdělávacích zařízeních typu lázně, lékárny, masáže, rehabilitace, jazykové školy, autoškoly a celá řada dalších po celé ČR!

Šek dovolená. Bezstarostný odpočinek, který potěší i ušetří.

Šeky dovolená jsou přijímány v široké síti cestovních kanceláří, lázní a hotelů. Je to originální způsob jak odměňovat a šetřit zároveň, protože poukázky jsou osvobozené od daně z příjmu a sociálního a zdravotního pojištění na straně zaměstnance. Výše příspěvku je libovolná až do 20 000 Kč na zaměstnance a rok! Navíc máte možnost využít speciálních slev, které majitelům Šeků dovolená nabízejí někteří naši partneři jako bonus.

Dárkové kupony CADHOC. Překvapení dle vlastního výběru, které potěší i ušetří.

Jednoduchý a administrativně nenáročný způsob motivace zaměstnanců. Odměna, která nepodléhá dani z příjmu ani odvodům na sociální a zdravotní pojištění. Tato odměna může činit až 2 000 Kč na zaměstnance za rok. Odměňujte své zaměstnance, motivujte je k lepším pracovním výkonům a zároveň posilujte jejich pocit sounáležitosti s vlastní firmou nebo institucí! Dárkový kupon je viditelný výraz Vašeho zájmu a uznání.

Le Chèque Déjeuner, s. r. o. | Kotorská 16 | 140 00 Praha 4

telefon **261 210 367-9** | fax **261 210 366** | e-mail **klientskeodd@seky.cz** | web **www.seky.cz**

Sociální stát v proměnách času

Problematika sociálního státu se u nás v posledních letech těší zvýšené pozornosti společenskovědních disciplín. Nejspíše proto, že se jedná o fenomén snoubící v sobě nedávné dějiny a současnost. Nová studie historičky a socioložky Lenky Kalinové zaměřuje pozornost na vznik, vývoj a proměny sociální politiky v poválečném Československu.

Matěj Kotalík

Autorka knihy *Společenské proměny v čase socialistického experimentu* je profesně spjata s pražskou Vysokou školou ekonomickou, patří ke generaci, jež se vědecky formovala v šedesátých letech minulého století. Sociální politiku chápe v duchu charakteristiky T. H. Marshalla jako použití politické moci k doplnění či modifikaci ekonomických aktivit, prosazení hodnot solidarity a sociální legitimacy. První poválečné čtvrtstoletí v Československu dělí do tří etap: prehistorie myšlenky sociálního státu a první poválečné projekty let 1945–1948, zánik autonomní sociální politiky s následnými konflikty a dílčími kompromisy v letech 1948–1960, a ekonomická reforma let 1960–1969, jež vrcholí v období pražského jara přesahem do sociální i občanské sféry a postupně zaniká na začátku normalizace. Leitmotiv období 1945–1969 vidí Kalinová jednak ve změnách sociální struktury obyvatelstva (s důrazem na mobilitu v rámci pracovních odvětví, dopady školských reforem apod.), jednak v proměnách charakteru a forem sociální politiky, s důrazem na úlohu odborů a závodních rad. Autorka akcentuje v předkládané studii především rysy kontinuity, setrvačnosti, vzájemné návaznosti zkoumaných tendencí. Tento postup lze na poli sociálních dějin jediné uvítat, neboť ty se zpravidla odvíjejí spíše v střednědobém rytmu generačních výměn a braudelovských „konjunktur“ než jednorázových událostních zlomů. Platí to pro brzkou recepci myšlenek sociálního státu v českém prostředí (ohlasy Josefa Macka na keynesiánsství, překlad Beveridgeovy zprávy v londýnském exilu), dlouhodobý význam zkušenosti hospodářské krize coby legitimizačního faktoru poválečných zvratů, a v neposlední řadě i pro utajenou „recyklaci“ sociálněpolitických prvků československé ekonomické reformy v době normalizace. Jednoznačný

klad studie představují často uplatňované komparace statistických ukazatelů v Československu s ostatními zeměmi sovětského bloku i západní Evropy.

Statistické prameny

Čtenář, který by očekával vyčerpávající syntézu sociálních dějin, byl by však zaskočen. Na vině jsou poněkud jednostranný charakter používaných pramenů, a také jistá omezenost tematického záběru práce. Bohatě využívání statistických materiálů nepředstavuje v dosavadní práci Lenky Kalinové novum. Vyznačuje již podobu řady jejích starších studií. Zde však vyvolává nutně otázku, zda nejsou tyto ukazatele přeceňovány. Výpovědní hodnota početných kvantitativních údajů o vývoji mezd, spotřeby či životní úrovně obyvatelstva není neomezená. Dokreslující kvalitativní informace se zde letmo objevují v pasážích o školství a o životě pracující ženy v šedesátých letech, jinde však chybějí. Při analýze klasických archivních pramenů se autorka až příliš důsledně drží normativních dokumentů politického ústředí. Tam, kde máme co do činění s nesouladem mezi nominálním a reálným postavením dělnictva či s konfliktním potenciálem ve společnosti (období 1948–1953), popřípadě s projevy názorové plurality (1945–1948 a 60. léta), by byl na místě častější pohled „zdola“ (stížnosti z řad dělníků samých, výpovědi ve věci pracovních konfliktů, publicistická reflexe reforem) či „zvenčí“ (kritika komunistické sociální politiky v exilovém tisku). V rezolucích roku 1968 zaznívají hlasy řadových dělníků častěji, pokulhává však důslednost v citaci fondů. Konstatování o nepočetnosti a omezené výpovědní hodnotě takovýchto pramenů pro padesátá léta lze akceptovat jen zčásti, vždyť právě kritické připomínky z dělnických řad před nedávnem mistrně využil Peter Heumos v útlé studii *„Vyhrňme si rukávy, než se kola zastaví!“*.

Vývoj české společnosti mezi osvobozením a počátkem normalizace se analýzou proměnnou sociální politiky státu, životní úrovně, sociální struktury obyvatelstva a ambivalentní role odborů ani zdaleka nevyčerpává. Jde pouze o několik faset z mnohem složitějšího souboru procesů a problémů. „Historický výzkum 60. let se může na rozdíl od předchozího desetiletí opírat o širokou pramennou základnu různé provenience. Vypovídá o rozsáhlých změnách v různých oblastech života společnosti, včetně činnosti hospodářských, politických a kulturních elit, o mentalitě obyvatelstva a o široké aktivitě spontánního občanského hnutí,“ píše Lenka Kalinová. Vzdor uvedenému konstatování bylo mnoho ze zmíněného ponecháno stranou. Plodný rozmach kulturních periodik, kafovská konference v Liblicích či o rok pozdější sociologická konference v Hrazanech zasloužily by si zde namísto stručné informativní zmínky obsáhlejší analýzy. Tkvěla-li, jak v knize opakovaně zaznívá, jedinečnost šedesátých let v hlavní úloze odborníků-intelektuálů a zároveň v brzkém proniknutí reforem do širšího diskursu laického, v jejich spontánní podpoře ze strany „ulice“, byl by cenným přínosem právě rozbor průběhu, trajektorií a dynamik této myšlenkové výměny. Totéž platí pro otázku dobových snah o obnovu spolků, renesanci náboženského života, zastoupení etnických menšin apod. Právě diverzita společenských požadavků představuje jeden z nemnoha styčných bodů mezi rokem 1968 v Československu a na Západě. I letmo zmíněný fakt, že se mnozí protagonisté obrodného procesu rekrutovali z někdejší dělnické inteligence, by si zasloužil hlubší prosopografickou analýzu. To vše totiž avizovaná kategorie „společenských proměn“ neoddiskutovatelně zahrnuje.

Nejnovější práce Lenky Kalinové svědčí o důkladném archivním výzkumu a solidní znalosti problematiky. Jisté rozpaky

budí rozpor mezi všeobjímajícím názvem studie a jejím nepoměrně užším obsahem. Má-li jít o dějiny proměn československého sociálního státu let 1945–1969, je práce zdařilá jako výstup z aktuálního výzkumného záměru i jako autorčino životní dílo. Má-li být obecnou syntézou sociálních dějin prvních dvou dekád komunistického režimu *in toto*, ponechává mnoho nevyřešeného a působí spíše jako soubor podnětů pro další bádání.

Autor je historik a archivář.

Lenka Kalinová: Společenské proměny v čase socialistického experimentu. K sociálním dějinám v letech 1945–1969. Academia, Praha 2007, 363 stran.

Mizení (nejen) kolem Zlaté stezky

Ediční řada nakladatelství Paseka Zmizelé Čechy a Zmizelá Morava, inspirovaná cyklem publikací zachycujících zmizelou Prahu z druhé poloviny čtyřicátých let, je jedním z nejvýznamnějších nakladatelských počínů v dané oblasti v poslední době. Jedná se o první souhrnné sledování dávných podob českých měst a regionů, soustřeďující se především na jejich zaniklé architektonické prvky.

Karel Kolařík

Soubor *Zmizelé Čechy*, resp. *Zmizelá Morava*, který by měl v ideálním případě v závěru pokrýt celé území naší republiky, vzniká postupně v závislosti na zájmu a schopnostech regionálních odborníků. Přestože se nejedná o „akademický“ projekt, metodologicky přísně scelený a snažící se danou problematiku beze zbytku vyčerpat, vyšlo zde již více než dvacet zdařilých svazků. Obsahovou soudržnost mají zaručit nakladatelské metodické instrukce, určené autorům, jež se zaměřují jak na obsah doprovodných textů, tak na náplň obrazové přílohy. Pravidla edici tematicky sjednocují a zároveň umožňují pisatelům přistoupit k hlavní oblasti svazku (tj. k urbanistickým proměnám zvolené lokality) z takových východisek, která nejvhodněji odpovídají dějinným, resp. architektonickým znakům daného místa.

Tři ze svazků vyšlých v loňském roce jsou věnovány téměř sousedícím lokalitám, jejichž život a stavební vývoj silně ovlivnila obchodní cesta Zlatá stezka: Střední Šumavě, Sušici a Prachaticím.

Nejvýrazněji byly přítomností Zlaté stezky formovány Prachatice; cesta, počínající v biskupském Pasově, zde totiž vrcholila. Dějiny města i této komunikace popisuje přehledně ve dvou úvodních statích historik František Kubů. Dodává tak významné dějinné souvislosti následujícímu rozsáhlému pojednání od místních specialistů Pavla Fencla, Jany Koutné a Jana Antonína Magera. Kubů neopomíjí ani otázku národnostního rozvrstvení města (soužití české a německé populace, do třicátých let 20. století více-méně harmonické) nebo militarizace města po únoru 1948, která významně ovlivnila ráz dosud spíše obchodního a kulturního regionálního centra.

Zmíněný týmový text je věnován stavebním proměnám Prachatic. Jeho autoři jej vhodně vystavěli pomocí promyšlené periodizace do pěti úseků, vedle nichž také tematicky zpracovali některá témata podstatná pro městský vývoj (např. demolice po roce 1945). Čitelně tak charakterizovali urbanistické dominanty jednotlivých fází, které sehrály významnou úlohu při formo-

vání charakteru města. Opět potvrdili jeho silné sepětí s obchodem a vliv pozdní proměny ve vojenské pohraniční město.

Jedinou autorkou svazku věnovaného Sušici, dalšímu městu, zbohatnuvšímu především díky Zlaté stezce, je historička Jana Bartošová. Struktura knihy je vzhledem k podobně vymezenému území blízka „prachatickému“ svazku. Bartošová svůj podrobný úvod do dějin města, reagující na jejich dosavadní nedostatečné zpracování, zasazuje do četných dobových souvislostí. Na tento extenzivní text navazuje rozbor stavebního vývoje Sušice, který začíná zevrubným představením její polohy, resp. půdorysu. Tímto postupem si autorka vytváří téměř topografický podklad pro zakreslování diachronně nahlížených stěžejních prvků, které formovaly podobu města, stíhaného živelnými pohromami (požáry, povodně). Město přitom neredukuje na stavby, ale zachycené architektury reflektuje v kontextu.

Třetí, nejrozsáhlejší svazek zahrnuje – na rozdíl od předešlých – větší území, tzv. střední Šumavu. Historik Vladimír Horpeniak, přední domácí znalec šumavské problematiky, tuto lokalitu vymezuje jako „horskou část bývalého politického okresu sušického“ doplněnou o „území Kvildy a Bučiny s ohledem na historickou i komunikační provázanost těchto míst, například středověkou Zlatou stezkou od Kašperských Hor do Pasova“. Ve svém úvodu přistupuje k šumavskému regionu nejprve z hlediska kulturního a národního (upozorňuje na jeho politické a umělecké konotace, které dodnes přispívají k jeho neslábnoucí atraktivnosti), posléze chronologicky sleduje, počínaje pravěkem, osídlení a výstavbu, a to i prostřednictvím profilů základních aktivit Šumavanů, mezi něž patřilo například sklářství, těžba dřeva nebo železářství. Horpeniakův přístup je nanejvýš komplexní. Podávané informace soustředěně spojuje a uvádí do souvislostí, a tedy i pojednání o urbanistické transformaci střední Šumavy pevně zapadá do celkové stavby textu. Kraj poznamenaný poúnorovou militarizací, která vedle vyhlazení rozsáhlé územní části přinesla i zrušení některých vesnic, přesto dodnes skýtá řadu významných architektonických unikátů, především z oblasti lidového stavitelství (překvapivě uchovanému díky chalupářskému zájmu, vyskytujícímu se od šedesátých let 20. století).

Horpeniak ve svém úvodu věnoval také kapitolku fotografiím Šumavy. Právě fotografická příloha je ústřední částí každého svazku. Většinou zahrnuje snímky od konce 19. století do čtyřicátých let 20. století (nejednou také konfrontované s fotografiemi mladšími, dokládajícími proměny zaznamenaných míst). Tato dokumentace, která má pochopitelně silný nostalgický potenciál (a to nejen pro pamětníky či místní obyvatele), v případě „městských“ svazků zpravidla postupuje od panoramatických pohledů, zachycujících jejich umístění v krajině, napojení na dopravní komunikace, k centru, kde se vedle záběrů na celkové uspořádání staveb v dané části objevují i záběry na vybrané budovy. Zde je hlavní pozornost věnována obytným domům, případně zemědělským, resp. technickým objektům. Není však opomenuta ani oblast sakrální architektury, kde jsou ovšem preferovány zejména drobné památky (boží muka, kaple). V územně širším šumavském svazku se pak všechny typy střídají – podle pořadí vybraných měst (např. Kašperské Hory, Dlouhá Ves, Srní...).

Autor je bohemista.

Zmizelé Čechy.

Vladimír Horpeniak: Střední Šumava.

Paseka, Praha 2007, 72 stran textu, 264 fotografií.

Jana Bartošová: Sušice.

Paseka, Praha 2007, 72 stran textu, 150 fotografií.

Pavel Fencl, Jana Koutná, František Kubů,

Jan Antonín Mager: Prachatic.

64 stran textu, 131 fotografií.

INZERCE

SPOLEČNOST PŘÁTEL ITÁLIE

připravila další pololetí

**KURZŮ
ITALŠTINY**

**pro začátečníky i pokročilé
s italskými i českými lektory**
pondělí až čtvrtek od 16.00 a 17.45
**v Malostranské Základní škole
v Praze 1, Josefská 5**

ZÁPISY 16.30 až 18.00 hod

**a přes internet nepřetržitě
na www.sweb.cz/prateleitalie**

ZAHÁJENÍ kurzů 28. 1. až 7. 2.

**SLEVY studentům a důchodcům,
informace na tel.: 235 362 939**

Máme lásku, nemáme čas

Projev na demonstraci americké skupiny přímé akce ACT UP

Pro pochopení problematiky aktivismu kolem nemoci AIDS v osmdesátých letech na Západě, kdy se smrt rychle šířila homosexuální komunitou a média prohlubovala rozdělení společnosti, přinášíme řeč amerického filmového historika z května 1988. Zazněla na jedné z prvních demonstrací skupiny ACT UP, jež dodnes bojuje za práva nemocných.

VITO RUSSO

Jeden můj newyorský kamarád má poloviční slevu na autobusy a metro. Když tuhle ukázal svůj průkaz prodáváči jízdenek, ten se ho zeptal, jaké že má postižení, na což kamarád odvětil, že má AIDS. Prodáváč na to, že nemůže mít AIDS, protože kdyby ho měl, umíral by doma. Chci promluvit jako člověk, který má AIDS a přitom neumírá.

Populace fetišů a buzerantů

Celé tři roky od doby, kdy jsem byl diagnostikován, si moji příbuzní myslí dvě věci. Za prvé, že brzy umřu, a za druhé, že naše vláda dělá všechno, co je v jejích silách, aby tomu zabránila. Ale mýlí se. V obou případech. Jestli na něco umírám, tak je to homofobie. Je to rasismus. Nezájem a byrokracie, protože ty brání ukončit tuto krizi. Je to Jesse Helms (bývalý dlouholetý republikánský senátor, považovaný za lídra „křesťanské pravice“, symbol bigotnosti – pozn. překl.). Je to prezident USA, na co umírám. Umírám kvůli senzacechtivosti novin, časopisů a televizních show, které se o můj příběh zajímají, jen když jsem bezbranná oběť, ale ne, pokud o svůj život bojuji.

Umírám-li, umírám proto, že AIDS zatím nechytlo dost bohatých bílých heterosexuálních mužů. Žít s nemocí AIDS je jako žít ve válce, která se týká jen lidí v zákopech. Pokaždé, když vybuchne mina, se rozhlédnete a zjis-

títe, že jste přišli o další přátele, ale nikdo jiný si toho nevšiml. Ostatních se nic takového netýká. Chodí si po ulicích. A jen vy slyšíte pláč umírajících lidí, jejich křik o pomoc. Jako by ho nikdo jiný neslyšel. Je to horší než válka, protože za války lidi sjednotí společná zkušenost. Tahle válka nás nesjednotila, rozdělila nás. Oddělila nás s AIDS a ty, kteří za nás bojují, od zbytku populace.

Před dvěma a půl lety jsem četl v Life Magazine editorial, ve kterém stálo: „...je čas mít se na pozoru, protože tato nemoc se teď začíná týkat i nás ostatních.“ Jako bych ten časopis nedržel v ruce i já. A od té doby se nestalo nic, co by změnilo obecný dojem, že AIDS se skutečných lidí v této zemi netýká. Netýká se to nás, občanů USA, týká se to jich – bezvýznamné populace buzerantů a fetišů, kteří se o to zasloužili. Média lidem říkají, že se nemusí starat, protože ti, na kterých skutečně záleží, ohroženi nejsou.

Na dva pohřby týdně

Dvakrát, třikrát, čtyřikrát publikoval The New York Times editorially, které říkaly: kvůli AIDS zatím nemusíte panikařit, stále nepronikl mezi veřejnost, a dokud se tak nestane, může nám být ukradený. Dny, měsíce a roky ubíhají a oni ty dny a noci a měsíce a roky netráví přemýšlením, kde získat nejnovější experimentální lék a jakou dávku si ho brát a v jaké kombinaci s ostatními léky a z jakého zdroje. A kde na to vzít peníze. A jak se k němu dostat. A protože jich se to netýká, je jim to ukradené. Oni nesedí v televizních studiích, obklopeni techniky v gumových rukavicích, kteří vám odmítají nasadit mikrofón. A protože jich se to netýká, je jim to ukradené. A žádní bigoti a pitomci jim nezapalují domy. Sledují to ve zprávách, dají si večeri a jdou spát, protože jich se to netýká, jim je to ukradené. Oni netráví celé dny mezi nemocničními pokoji a nesledují, jak lidé, které milují, pomalu umírají – na nezájem a předsudky, protože jich se to netýká, jim je to ukradené. Oni nebyli na dvou pohřbech týdně poslední tři, čtyři, pět let – jim je to ukradené, protože jich se to netýká.

Nedávno jsme se z titulní strany The New York Times dozvěděli, že imunolog Anthony Fauci prohlašuje, že spousta slibných léků nebyla za poslední dva roky otestována, protože nemá peníze na lidi, kteří by to udělali. Máme být rádi, že se tato zpráva po dvou letech dostala do novin. Nikdo se neptá, proč to žádný reportér nevypátral a neotiskl před osmnácti měsíci, dřív než Fauciho postavili před komisi Kongresu. Kolik lidí zesnulých za poslední dva roky dnes mohlo žít, kdyby léky byly otestovány rychleji? Noviny po celé zemi jen ochotně otiskují vládní prohlášení. Je jim to ukradené, jich se to netýká – tedy netýká se to lidí, jako jsou oni – skutečných lidí, té světově proslulé veřejnosti, o které pořád slyšíme.

Metoda vyděšení veřejnosti

V novinách se dozvídám jen to, že většinou, bílé heterosexuální populaci tato nemoc nehrozí. Všechny noviny, které čtu, mi říkají, že drogově závislí a homosexuálové stále tvoří naprostou většinu nakažených a ohrožených. Může mi někdo laskavě vysvětlit, proč peníze určené na vzdělávání a prevenci jdou do posledního centu na kampaně zaměřené téměř výhradně na bílé heterosexuální teenagery – o kterých nám neustále tvrdí, že nejsou ohroženi? Může

mi někdo vysvětlit, proč jediný televizní film o dopadu této nemoci, který dosud vyrobila jedna z hlavních televizních sítí v této zemi, není o dopadu této nemoci na muže, který AIDS má, ale o dopadu AIDS na jeho bílou, heterosexuální nukleární rodinu? Proč za posledních osm let měly všechny noviny a časopisy v téhle zemi hlavní téma o AIDS, jen když se objevila hrozba, že se nemoc začne šířit mezi heterosexuály?

Proč za posledních osm let každý vzdělávací film určený pro střední školy eliminoval jakoukoliv pozitivní zmínku o homosexualitě, aby ho schválil Školský úřad? Proč státní letáky či kazety homosexuály ignorují? Proč není jediná reklama v autobusech a v metru a jediný billboard v zemi namířen přímo na homosexuály? Nevěřte lžím, že gay komunita splnila svůj úkol a vzdělala své lidi. Gay komunita a drogově závislí nejsou jen politiky aktivní lidé v New Yorku a v San Francisku. Členové minoritní populace jsou o AIDS hrozivě neinformovaní. Pokud je pravda, že gayové a drogově závislí jsou nejvíce ohroženi nemocí AIDS, pak máme právo požadovat, aby vzdělávání a prevence byly zaměřeny na tyto lidi. A to se neděje. Nechají nás umírat, zatímco minimálně ohroženou veřejnost vyděsili – ne vzdělali, ale vyděsili tak, že věří tomu, že si zasloužíme umírat.

Víckrát už ne

Jsme tu, protože nás se to týká a není nám to ukradené. Kdyby nás bylo víc, AIDS by nebyl tím, čím je. Je to víc než nemoc, kterou omezení lidé proměnili v ospravedlnění staré nenávisti. Je to víc než horor zneužitý bulvárním tiskem. AIDS je naší zkouškou. Až se příští generace zeptají, co jsme v této krizi dělali, budeme jim muset říct, že jsme se tu dnes sešli. Musíme zanechat odkaz dalším generacím. Krize kolem AIDS jednoho dne pomine. Na to nezapomínejte. A až ten den přijde, budou na zemi živí lidé – homosexuálové a heterosexuálové, muži a ženy, černí a bílí, kteří uslyší příběh o tom, že jednou postihla tento stát a celou zem strašná nemoc a že se jí skupina statečných lidí postavila a bojovala a v některých případech položila životy, aby jiní lidé mohli žít a být svobodní. Vypůjčím si verš z písně Michela Callena: Máme lásku, nemáme čas. Je třeba jednat. Až dáme tuhle nemoc do latě, budeme žít, abychom mohli dát do latě i tenhle systém. Aby se to už nemohlo opakovat.

Řeč „Proč bojujeme“ zazněla v New Yorku 9. 5. 1988. Přeložila Markéta Navrátilová. Zkráceno, redakčně upraveno.

Vito Russo (1946–1990) byl americký filmový historik a gay aktivista. Napsal knihu The Celluloid Closet (1981, doplněná verze 1987; Celuloidová skříň, „to be in closet“ znamená v jazyce komunity skrývat svou homosexualitu), v níž ukazuje příběh homosexuálních scén, postav a symbolů v dějinách světového filmu. V sedmdesátých letech pracoval pro Gay Activist Alliance a v roce 1985 spoluzakládal Gay and Lesbian Alliance Against Defamation (GLAAD; Sdružení gayů a leseb proti ocerňování), jež hlídalo obraz komunity v masmédiích a každoročně udělovalo ceny (ocenění dnes nesou jeho jméno a jsou udělována za významnou pomoc při potírání nepřátelských nálad ve společnosti). Byl zakládajícím členem newyorské skupiny ACT UP

INZERCE

Osvětová kampaň v botswanském Ghanzi. FotoTomáš Nidr

„Africký zázrak“ v ohrožení

Botswana se pyšní nejrychleji rostoucí africkou ekonomikou, ale zároveň zde nejvíce řádí epidemie HIV/AIDS. Je to jen shoda náhod?

Tomáš Lindner

Takhle si africké město nepředstavujete. Žádné slumy, žádný dopravní chaos, žádní žebraři, žádné „děti ulice“. V Gaborone, hlavním městě „afrického zázraku“ Botswany, nás lidé ujišťují, že se můžeme i po setmění bezpečně procházet ulicemi.

V roce 1966 na Botswanu, řídce osídlený stát velikosti Francie, připadaly dvě střední školy a třináct kilometrů asfaltovaných cest. Dnes však pouštní krajinu protíná 18 300 kilometrů silnic a vláda se kupříkladu proslavila špičkovými zahraničními stipendii pro nejnadanější studenty. V minulých pětadvaceti letech rostlo zdejší hospodářství rychleji než kterékoli jiné na světě a statistiky Světové banky dnes zemi škatulkují jako „středně vyspělou“.

Jenže Botswana nevévodí pouze statistikám hospodářského růstu, ale také tabulkám zemí s největším podílem obyvatel nakažených virem HIV. Podle nových údajů UNAIDS proudí smrtící virus v krvi každého čtvrtého Botswanaana ve věku mezi patnácti a čtyřiceti devíti lety. A toto dvojí prvenství není náhodné.

HIV pozitivní dálnice

Při pohledu z oken kanceláře Khumo Seipone, ředitelky odboru prevence HIV/AIDS na botswanském ministerstvu zdravotnictví, se můžete pokochat výhledem na sousední prosklené budovy ve vládní čtvrti. Je z něho jasné, že se Botswaně daří – díky minimálnímu zásahům britských kolonialistů i díky obrovským ziskům z vývozu diamantů. Proč tedy virus HIV Botswanu ohrožuje více než kteroukoli jinou zemi na světě, s výjimkou drobného Svazijiska?

„Tou úplně zásadní příčinou rozšíření epidemie je právě politická stabilita a hospodářský růst,“ tvrdí Khumo Seipone. „Epidemie začala v centrech modernizace – v Gaborone a ve druhé metropoli Francistown. Odtamtud se virus začal šířit do zbytku země – to bylo možné jen díky vysoké mobilitě zaměstnanců a hlavně díky dobrým silnicím. Dosud jsou krom velkých měst statistiky nejhorší u hraničních přechodů s Jihoafrickou republikou a se Zimbabwe. Pohyb je klíčem k pochopení epidemie. Lidé mívají dva, tři různé domovy, přesouvají se mezi nimi, a mívají proto i více partnerů,“ vysvětluje.

Hospodářský zázrak zlákal mladé lidi k odchodu ze zapadlých polopouštních osad

do rychle rostoucích měst. Před pětadvaceti lety ve městech žilo jen 18 procent obyvatel Botswany, dnes už jich tam přebývá více než polovina. Rychlá urbanizace zde ale nepřinesla rozpad infrastruktury, kriminalitu a nedůstojné životní podmínky, jaké známe z početnějších a chudších afrických států. Došlo však k proměně sexuálního chování generace, která utekla před přísnými tradicemi vesnice.

Právě postupný rozpad tradic během minulého století v Botswaně i dalších afrických zemích přispěl k rozšíření viru HIV. Jih Afriky byl navíc ve srovnání se západem kontinentu postižen přítomností zvláště agresivní a nakažlivé formy HIV, jejíž dopady ještě zesílila neexistence tradice mužské obrázky, která výrazně snižuje riziko přenosu viru.

Hustěji osídlený, modernizující se východní pás Botswany bohatl, ovšem rozvoj míjel odlehlý pouštní západ a jeho nejchudší obyvatelé – desítky tisíc Křováků. Do Kalahari nevedly cesty a neplynuly peníze a dlouho sem nepronikl ani virus HIV.

To vše změnila jediná dálnice – Transkalahari highway, která v roce 1998 propojila Botswanu s Namibií. Dopravní tepna začala oživovat zaostalý kraj a jeho rychle rostoucí metropoli Ghanzi. Jenže s moderním životem na východ zavítal i virus HIV. „V okrese Ghanzi bývala epidemie nejnižší, po dostavění transkalaharské dálnice ale procento nakažených rychle stoupá,“ říká Lydia Matebesiová z gaboronské pobočky Rozvojového programu OSN (UNDP).

Obrat k lepšímu?

Zdejší politici brali hrozbu AIDS na rozdíl od mnoha jiných afrických zemí od počátku vážně, ale stejně to nebylo moc platné. Lidé považovali AIDS za „nemoc druhých“, nazývali ji dokonce „rádiová epidemie“ – slyšeli varování v médiích, ale díky dlouhé inkubační době viru její hrozivé důsledky na vlastní oči dlouho nespatriřili, a proto se před ní ani důsledně nechránili.

To se změnilo až po příchodu první větší vlny úmrtí na přelomu tisíciletí, kdy se podle různých údajů střední délka života v zemi rázem snížila o deset až dvacet let. Preventivní kampaně konečně začaly působit a statistici již dokládají první úspěchy – například mezi lety 2003 a 2005 podle údajů Ministerstva zdravotnictví Botswany počet HIV pozitivních těhotných matek ve věku mezi 20 a 24 lety klesl ze 38,6 na 30,6 procenta a počet dobrovolně HIV testovaných pacientů stoupl z 51 na 89 tisíc.

Vláda také v roce 2002 jako úplně první v Africe začala distribuovat bezplatné antiretrovirální léky, které prodlužují život pacientům AIDS. Dnes již zlepšují zdraví všem 90 tisícům potřebných, ti nejchudší k lékům dostávají i bezplatnou stravu, která

je podmínkou účinnosti medicíny. Devadesát procent nákladů léčiv platí botswanská vláda, jen v roce 2006 ji to stálo 165 milionů dolarů. Na zdravotnictví i proto putuje úctyhodná pětina veřejných výdajů.

Díky spolupráci všech ministerstev, lokálních vlád, tradičních náčelníků a soukromého sektoru se v Botswaně zatím nepotvrdily apokalyptické vize rozpadu ekonomiky a společenského řádu. Země za to ale platí obrovskou cenu. „Vláda z AIDS udělala svou prioritu, to je skvělé, životy našich lidí musí stát na prvním místě. Ale kolik nás to každým rokem stojí? Představte si, do čeho všeho bychom mohli tyhle miliony investovat, polovina Botswany pořád žije pod hranicí chudoby...“ říká při odchodu z ministerstva jeho tiskový mluvčí.

Autor je redaktor týdeníku Respekt.

Bílým erekci a černým smrt?

V roce 2001 se Brian McGlynn, šéf PR oddělení potravinářského velikána a výrobce Viagry – firmy Pfizer, obával šráků na image své branže: „Lidé říkají, že raději nějakému bohatému bělochovi zajistíme erekci, než abychom Afričanovi pomohli s AIDS.“ Jeho strach byl oprávněný.

Alice Dvorská

S HIV/AIDS žije na světě přes čtyřicet milionů osob. Dva miliony užívají antiretrovirální léky (zpožďují nebo zabraňují vypuknutí AIDS, nemocným umožňují důstojně dožít). To je oproti dobám nedávným velký pokrok. Dalších pět milionů je ale naléhavě potřebuje. Jelikož se jedná o spodinu obyvatelstva planety, léky firmy Pfizer a dalších si obvykle nemohou dovolit.

Trh má z AIDS radost

Trh s léky proti AIDS měl na začátku tohoto století hodnotu čtyř miliard amerických dolarů ročně. Byl pod kontrolou velkých farmaceutických koncernů. Jejich exkluzivní pozice přímo souvisí s pravidly prosazovanými Světovou obchodní organizací (WTO). Na všechny nové léky se po dvacet let vztahují přísné patenty. Existují ale i skuliny. Při ohrožení veřejného zdraví může vláda dané země uložit na příslušný lék povinnou licenci. To jí umožňuje donutit držitele patentu, aby povolil místní levnou výrobu kopie daného léku, ovšem téměř výlučně pro domácí trh. Pro země bez vlastního farmaceutického průmyslu jsou definovány podmínky, za kterých mohou tzv. generika dovážet. Překonání byrokratické překážky se však povedlo teprve loni a zatím pouze Rwandě.

Farmaceutičtí velicíci své právo na patenty zdůvodňují náklady na vývoj léků. Podle Krisany Kraisintu, thajské vědkyně, která vyvinula velmi levné generikum, jsou však výdaje farmaceutických společností na marketing a správu více než dvojnásobné oproti investicím do výzkumu. Některé z nich navíc licence na účinné látky skupují od státních výzkumných ústavů, jež je vyvinuly s podporou peněz daňových poplatníků. To je případ koncernu Bristol-Myers Squibb, který licenci na účinnou látku Zerit odkoupil od Univerzity Yale.

Poctivci proti pirátům

V roce 2000 stála nejlevnější roční léčba pro jednoho pacienta originálními antiretrovirálními léky 10 439 USD, Brazílie nabízela generika za 2767 USD. V roce 2006 stál nejlev-

nější originál 556 USD, „pirátská“ firma Cip-la z Indie nabízela kopie za 132 USD. Výrobci generik společně s veřejností donutili farmaceutické giganty výrazně zlevnit. Bohužel i současných méně než sto dolarů na pacienta ročně je pro většinu nemocných beznadějně vysoká částka.

Výrobci originálů se nevzdávají bez boje. Tlaku ze strany USA byla v minulosti vystavena Brazílie, které se díky vlastní produkci generik a jejich bezplatné distribuci podařilo výrazně snížit počet lidí podlehnuvších AIDS. Spojené státy pod tíhou kritiky nakonec ustoupily. Pozornost světové veřejnosti však připoutal zejména jeden případ.

GlaxoSmithKline, Merck, Boehringer Ingelheim Bristol-Myers Squibb, Pfizer, Novartis, Roche, Bayer a 31 dalších farmaceutických firem podalo v roce 2001 žalobu na vládu Jižní Afriky za porušování patentů, když umožnila dovoz a výrobu generik. Po mezinárodních protestech žalobu stáhly. Kauzu ukončila mimosoudní dohoda, podle které se firmy zavázaly poskytnout jihoafrickým pacientům až šedesátiprocentní slevy. Konkurence výrobců generik vedla k dramatickému poklesu cen antiretrovirálních léků první generace. To se však již netýká nových léků, u nichž je výroba levných kopií od roku 2005 významně omezena. Tehdy začali jejich hlavní producenti Indie, Thajsko a Brazílie na základě svého závazku k WTO také připouštět patenty na léky. Léčba pacientů novými, méně toxickými kombinacemi léků, doporučenými Světovou zdravotnickou organizací, se oproti starším lékům prodrazí pětkrát. Podávání nových kombinací léků pacientům, kteří na předchozí léčbu vyvinuli odolnost, se prodrazí deset- až dvacetkrát. S tím, jak se v příštích letech bude jejich počet rychle zvyšovat, může vysoká cena nových preparátů opět způsobit širokou nedostupnost léčby.

AIDS je stále nemocí chudých (a pověřčivých)

Někdy se i farmaceutický gigant více či méně dobrovolně slituje a bezplatně poskytne některý ze svých produktů. Boehringer Ingelheim zpřístupnil v Africe zdarma lék Viramun, podávaný HIV pozitivním matkám k zabránění přenosu viru na dítě. Poptávka však byla nízká. Ani o zlevněné léky neměla jihoafrická vláda po výše zmíněné mimosoudní dohodě přílišný zájem. Proč? Prezident Thabo Mbeki popíral souvislost mezi virem HIV a nemocí AIDS. A pro spoustu jeho krajanů je HIV/AIDS stále předmětem pověr a řada z nich doufá, že třeba jednou samy od sebe zmizí...

Lékaři bez hranic vyvinuli koncepcí pro decentralizaci a široké zpřístupnění lékařské péče i na venkově a neprosazují její levnost, nýbrž bezplatnost. Jen tehdy podle nich bude zajištěna nepřerušovaná účinná a vznik odolnosti viru omezující léčba. Chtějí koordinovat boj proti AIDS a tuberkulóze. Ta je hlavní příčinou smrti lidí infikovaných HIV. A v neposlední řadě je problémem chudoba. Lidé chronicky podvyživení jsou lehkou obětí infekce.

Fronty bitvy za všem dostupnou léčbu se rozvinuly napříč světem. V Jižní Africe bojuje organizace Treatment Action Campaign proti firmě Merck a její dceřině společnosti MSD, protože odmítají poskytnout výrobní licenci na klíčový lék Efavirenz za přijatelných podmínek. Na základě tlaku německé veřejnosti slíbil na sklonku loňského roku koncern Boehringer Ingelheim bezplatné licence pro export Nevirapinu ve formě sirupu, jednoho z mála léků pro děti nemocné AIDS, do Afriky a dalších zemí. Stále však lpí na požadavku patentování tohoto léku v Indii, kde je již léta levně produkována jeho kopie. Uspěje-li, bude to významný precedent a těžká rána pro indickou produkci generik.

Autorka působí jako odborná pracovnice v oblasti životního prostředí.

Bush ve Svaté zemi

Neúspěšný lékař Blízkého východu

Je to zvláštní paradox. I když je George Bush považován za proizraelského politika, navštívil Svatou zemi poprvé během šesti let ve funkci prezidenta.

FILIP MORAVEC

Vyjmenovat všechny důvody, proč George Bush odjel do Izraele až nyní, je těžko možné, několik z nich bylo ale přece jen jasných již před začátkem cesty. Tím hlavním je beze sporu snaha o posílení nadějí na mírovou dohodu mezi Izraelem a Palestinskou samosprávou do konce tohoto roku. I když se může zdát, že se jedná o nerealistický nápad, zavázali se k němu na setkání iniciovaném Spojenými státy všichni důležité hráči – Bush, Olmert i Abbás.

George Bush se však nezastavil jen v Izraeli. Při cestě Blízkým východem zamířil také za strategickými arabskými partnery v regionu (Saúdská Arábie, Spojené arabské emiráty, Kuvajt, Bahrain a Egypt). Své spojence chtěl především ujistit, že i přes nedávno vydanou zprávu amerických služeb představuje Írán i nadále riziko a Spojené státy podle toho budou jednat.

Silný muž

Americký prezident byl v Izraeli vítaným, nikoli však zcela bez výhrad přijímaným hostem. George Bush mladší totiž rozhodně nezažívá nejsvětější období vzájemných vztahů. Spojenectví mezi oběma zeměmi je tradiční a většinou nebylo závislé na konkrétní politické situaci či personálním složení mocenských elit. Bush je obecně považován ve svých postojích za výrazně proizraelského, s Ehudem Olmertem jej navíc spojuje osobní přátelství. V rozhovoru pro izraelský tisk nazval premiéra „silným mužem“, kterému věří.

Jenže už zde začíná být problém. Za silnou osobnost považuje Olmerta v Izraeli kvůli loňské libanonské válce a podezřením z korupce už jen málokdo. Skepticky je izraelskou veřejností vnímána i Bushova

role. Podle mnohých si hraje na „lékaře Blízkého východu“, jemuž však izraelsko-palestinská otázka po dlouhá léta nestála za návštěvu a místo sebe vytrvale vysílal ministryni zahraničí. Proto také většina Izraelců nevkládá do rozhovorů s Palestinci pod taktovkou Spojených států příliš velké naděje. Jejich hlasy alespoň zčásti vyvažují někteří pravicoví rabíni. Ti zaslali prezidentovi dopis, v němž jej nazývají „prezidentem Západu“ a prosí, aby vyzval americké Židy k emigraci do Svaté země.

George Bushe tedy zatím rozhodně nelze srovnávat s Jimmym Carterem, jenž se významně podílel na podepsání izraelské mírové dohody s Egyptem, nebo s Billem Clintonem, jehož několik cest do Svaté země přispělo k podepsání dohod z Osla. Samozřejmě by mohlo být i hůř – mezi oběma státy se výrazně ochladilo například na počátku funkčního období George Bushe staršího, či ještě dříve v době občanské války v Libanonu, kdy Spojené státy měly vážné výhrady k izraelskému zapojení do konfliktu.

Arabská podpora

Přes obecný pesimismus provázející období po konferenci v Annapolis nelze americkému prezidentovi upřít snahu o nastartování těžkého vozu s izraelsko-palestinskými problémy. A také odvahu pustit se do rozhovorů za obtížných podmínek panujících na obou stranách. V Izraeli hrozí rozpad vlády právě kvůli mírovým rozhovorům – pravicová Israel Beitenu se nehodlá smířit s jakýmikoli ústupky Palestincům v klíčových otázkách. Stále větší nároky si navíc klade další koaliční strana, náboženská Šás. Nedávno si například vynutila znovuzaložení ministerstva pro náboženské otázky, což je podle opozi-

ce „krok zpět“ a „rána vztahu mezi státem a náboženstvím“. Těžiště palestinských problémů pak zůstává v Gaze. Tam stále kontrolyje situaci hnutí Hamás a radikální ozbrojenci tak mají možnost vypalovat rakety na izraelské území (v prosinci jich bylo nejvíce za celý uplynulý rok). Na Západním břehu Jordánu se Mahmúd Abbás a jeho kabinet usilovně snaží udržet pořádek, důvěra v ně u veřejnosti však pomalu klesá a Hamásu naopak posiluje.

Bush komplikovanost situace zřejmě chápe. Proto z jeho strany nezazněla v Izraeli žádná převratná prohlášení – spokojil se s obvyklou americkou kritikou výstavby nových sídlišť na Západním břehu, nezapomněl zmínit ani důležitost bezpečnosti a stability v celém regionu, zejména právě ve vztahu k Izraeli.

Zajímavější výsledky pro budoucnost Blízkého východu možná bude mít pokračování prezidentovy cesty po arabských zemích. Jeho cílem je totiž získat podporu v oblasti pro společný postup v otázce íránského jaderného programu. Snaha přesvědčit sunnitské spojence, že šíitský Írán pro ně znamená podobné riziko jako pro Spojené státy, by dokonce mohla vypadat jako příprava na potenciální vojenský zásah. Arabské státy v Perském zálivu by v něm mohly hrát důležitou podpůrnou roli, zejména pokud by nešlo jen o bombardování jaderných zařízení.

Pomoc budou Spojené státy potřebovat i proti Íránem podporovanému libanonskému Hizballáhu. Dvě rakety, symbolicky odpálené na Izrael těsně před Bushovým přiletem, připomněly neslábnoucí šíitské sebevědomí a zároveň přetrvávající nebezpečí pro židovský stát.

Autor působí v Asociaci pro mezinárodní otázky.

par avion

DIE WELT

Liberální berlínský deník Die Welt přinesl ve vydání z 9. ledna článek o německé křesťanskodemokratické ministryni pro rodinu Ursule von der Leyen, která převzala patronát nad „prapodivným“ kongresem. To jí vyneslo kritiku především z řad Zelených. Křesťanský kongres Christval 2008, který se koná již popáté, je akcí určenou především pro mladé křesťany evangelikálního zaměření. Mimo jiné letos nabízí seminář s názvem Rozumět homosexualitě – cesty ke změně. Podle informace pořadatelů jde semináři o to objasnit „příčiny a ukázat konstruktivní cesty, jak se zbavit homosexuálních sklonů“. Organizátorem akce je Německý institut pro mládež a společnost, který patří pod poměrně radikální spolek Ofenzíva mladých křesťanů. Jakmile se poslanci Zelených dozvěděli, že je ministryně von der Leyen, která si v církevních kruzích vysloužila pověst důsledné a odvážné političky, patronkou kongresu, na kterém je zcela nepokrytě nabízena léčba homosexuality, okamžitě bili na poplach. Vyzvali ministryni, ať se rychle od „křesťansko-fundamentalistických léčitelů homosexuálů“ distancuje. Od jejího ministerstva požadovali, ať prosadí zrušení semináře anebo odřeknutí patronátu Ursuly von den Leyen. Na „ministerstvu rodiny“ uznali, že by mohl být s takto kontroverzní záležitostí problém. Ústy

mluvčího bylo sděleno, že se pečlivě prošetří, o co že na semináři vlastně jde a kdo přesně za ním stojí.

DER SPIEGEL

Bezbranného muže, schouleného na zemi, surově zkopali dva mladíci ve věku 17 a 20 let. V důsledku útoku utrpěl 76letý důchodce těžká poranění hlavy a krvácení do mozku. Záběry tohoto incidentu, pořízené kamerou mnichovského metra, před Vánoci šokovaly celé Německo. Vlna pozdvižení zapříčinila debatu na téma „co s cizinci-násilníky“. Jeden z mladíků byl totiž Řek a druhý Turek. Mnichovská Křesťansko-sociální unie CSU případ využila pro předvolební kampaň. Reportáž internetového Spiegel-online z 9. ledna ukazuje volební plakáty, na kterých je scéna ze zmíněného brutálního přepadení – muž na zemi, do něj kope zakulená postava. Na plakátu je rovněž zřetelný nápis „abyste nebyl další...“ a „co zde platí, je bezpečnost Mnichova – žádné slitování s násilníky“. Kandidát na mnichovského primátora v nadcházejících komunálních volbách Josef Schmid sdělil, že se tento volební plakát bude vylepovat po celém Mnichově. Reakce na sebe nenechala dlouho čekat. Tato instrumentalizace lidského utrpení byla označena za „nejhlubší bod, kam mohla klesnout politická kultura“. Sociální demokraté požadovali okamžité stažení plakátu. Je podle nich „absolutně primitivní“ a navíc má vzbudit u voliče podezření, že na mnichovské radnici, které dominuje sociální

demokracie, sedí lidé, kteří jsou vůči zločinu nedůslední. Dílo, které svou kompozicí připomíná plakáty radikální pravice, se však podle CSU jen snaží ujistit voliče, že s CSU bude v Mnichově o dost bezpečněji.

Frankfurter Allgemeine

Nedělnímu FAZ ze 6. ledna udělil rozhovor klávesista skupiny Rammstein Christian „Flake“ Lorenz. Podle redaktora Petera Richtera je to „ten hubený s brýlemi mezi kulturnisty“. Flake hovořil především o svém punkovém mládí v komunistickém východním Německu. Rammstein byl založen roku 1994 v Berlíně – všichni jeho členové se narodili v NDR. Flake byl v dobách NDR členem kapely Felling B, první punkové skupiny, již bylo dovoleno natočit profesionální desku. Podotýká, že to tehdejší konzervativní rockeři v disentu dost špatně snášeli a že jim, panákům, dost nevybíravě dávali najevo své pohrdání. Na otázku, zda to „muselo být“, že jako muzikanti padali tehdy pravidelně opilí z pódia, popisuje Flake průběh dne punkového muzikanta v NDR. Ráno v den koncertu se sešli a pili. Cestou na místo „pomalým autobusem“ v pití pokračovali, stejně tak jako při stavbě pódia. Když začal koncert, většinou bylo nutné zavolat záchranku. Podle Flakea byla ovšem nadměrná konzumace alkoholu politickým činem. „Jediná opoziční skupina, která se v NDR dala brát vážně, byli bluesáci, kteří se setkávali a pili pivo.“ Feeling B se proslavila songem Být v bezvědomí nemusí být ztráta (Ohne Bewusstsein muss

kein Verlust sein). K založení Rammsteinu došlo podle Flakea ve chvíli, kdy „už nechtěli být legrační“. „Řekli jsme si, že otočíme o 180 stupňů a budeme extrémně disciplinovaní.“ Flake se snaží živit pověst Rammsteinu jako kultovní a klíčové kapely, která se vyhýbá punkovým excesům. Na otázku, jestli se v šatně Rammsteinu objevují před koncertem činky, odpovídá jednoznačně pozitivně. „Když jdete na pódium nahore bez, musí to nějak vypadat. Jen já nevzpírám. Jsem spíše skurilní.“

FOCUS

Internetové vydání týdeníku Focus z 9. ledna informuje o způsobu, jakým se ekologičtí aktivisté z organizace Robin Wood v Drážďanech rozhodli zamezit stavbě mostu přes Labe. Se stavbou již souhlasili občané města v referendu. Kvůli mostu však Drážďany zřejmě přijdou o titul kulturního dědictví UNESCO, jelikož prý most naruší jedinečný charakter labského údolí. Již šest týdnů sedí aktivisté z organizace Robina Wooda v koruně starého buku, který má mostu padnout za obětí. Vždy po dvou či po třech, srkají čaj z termosek, čtou si nebo spí. Podle nich Drážďany most, po kterém má vést čtyřproudá silnice, nepotřebují. Svým činem chtějí přimět „tvrdohlavé politiky“, aby jejich názor sdíleli. Za několik dní má být ovšem strom pokácen. Šéf aktivistů, geograf Alexander Gerschner, říká, že se odpůrci mostu ovšem nevzdají bez boje.

Z německého tisku vybíral Martin Teplý.

Usměrněná exploze

HIV/AIDS v Rusku a zemích Střední Asie

Po rozpadu Sovětského svazu na počátku devadesátých let minulého století nedošlo jen k socioekonomickému poklesu a národnostním konfliktům, ale na povrch se vynořil i problém s onemocněním HIV/AIDS.

DANIEL VESELÝ

Pro mnoho občanů Sovětského svazu představovala devadesátá léta a nově nabytá svoboda děsivou noční můru. Během přechodu k tržní ekonomice v Rusku a dalších nástupnických státech bývalého SSSR se téměř všechna odvětví průmyslu – energetika, hornictví, telekomunikace, infrastruktura a státem řízená ekonomika – ocitla v rukou nové ruské oligarchie, mafie, ale i západních koncernů. Politická a ekonomická transformace vedly k masivní nezaměstnanosti, rozsáhlé migraci obyvatel za prací a dekapitalizaci ekonomiky. Podle amerického sociologa Jamese Petruse žilo v polovině devadesátých let jen na území Ruska 50 procent obyvatel v chudobě. Drasticky se rozmohlo bezdomovectví, sociální a vzdělávací systémy v podstatě zkolabovaly. Napříč Ruskem se šířil alkoholismus, narkomanie a různá onemocnění. Zběsilá „privatizace“ také lvím podílem přispěla k podkopání systému veřejného zdravotnictví, a to v konečném důsledku vedlo k explozi infekčních onemocnění, včetně viru HIV a AIDS.

Program OSN monitorující šíření HIV/AIDS ve zprávě publikované v roce 2004 uvádí, že se ve východní Evropě a centrální Asii epidemie onemocnění šíří rychleji než v jiných oblastech. Virem HIV bylo v tomto roce podle zprávy nakaženo více než 1,5 milionu osob. Ještě v roce 1995 přitom statistiky udávaly „pouze“ 30 000 infikovaných. Podle současně dostupných pramenů přitom historie AIDS začala v někdejším SSSR již v osmdesátých letech minulého století, kdy zde bylo údajně nakaženo virem HIV kolem 10 000 lidí. Epidemie HIV a AIDS v Rusku se sice stále šíří, avšak ne tak závažným tempem jako v druhé polovině devadesátých let. Každým rokem v Ruské federaci podle organizace AIDS Foundation East-West přibude téměř 40 000 nově diagnostikovaných případů, avšak tento trend vykazuje klesající tendenci.

Jde však pouze o osoby, které se dostanou do kontaktu se systémem Ruské federace monitorujícím rozsah nákazy. Jedná se tedy zřejmě o konzervativní a podhodnocený údaj. Podle odborníků Světové zdravotnické organizace (WHO) činil v Rusku počet nakažených virem HIV v roce 2006 přibližně milion osob.

Primární příčinou přenosu viru HIV a AIDS v Rusku je podle odborníků intravenózní aplikace drog, jež je zodpovědná za téměř dvě třetiny nových případů. Druhé místo zaujímá nechráněný heterosexuální styk – jde tu o celou třetinu případů. Ostatní způsoby přenosu infekce, například homosexuálním stykem, představují pouhých dvě procenta z celkového počtu. Poměr nakažených mužů a žen je podle údajů *Programu OSN monitorujícího šíření HIV/AIDS a Ruské federální nadace pro AIDS* vcelku vyrovnaný (56 procent mužů a 44 procent žen).

Spojené nádoby

Nově vzniklé ruské zločinecké syndikáty opanovaly v devadesátých letech drogovou stezku vedoucí z jihovýchodní Asie přes země Středního východu na evropský a také americký trh. Tyto gangy mají prsty v ilegálním obchodu se zbraněmi i „bílým masem“. Každým rokem je do veřejných domů podél drogové stezky a dalších zemí dodáváno 200 000 „sexuálních otroků“, v drtivé míře žen. Tento špinavý byznys přirozeně přispívá k epidemickému šíření smrtícího viru, jak ve své publikaci *Red Mafia* z roku 2000 popsál Robert Friedman.

Při takzvané iniciální prevenci je pokud možno jednoduchou formou oslovována hlavně mládež.

Počet narkomanů užívajících drogy nitrožilně je v Rusku mezinárodní charitativní organizací Avert odhadován na dva miliony. Od doby, co je tu zákonem trestáno vlastnění injekčních stříkaček, bylo velké množství narkomanů donuceno sdílet nesterilní jehly. Tato skutečnost spolu s chatrným zdravotnickým systémem a špatnou sociální situací představuje podle organizace časovanou bombu v šíření HIV/AIDS.

Informace a předsudky

Státní programy prevence, zavedené hlavně v Moskvě a Petrohradě, zahrnují výstavy preventivních a ochranných center. Klienti těchto zařízení mohou podstoupit nejen test na HIV, ale také obdržet nezbytné informace a brožury od kvalifikovaných lékařů, jak infekci předejít.

V oblasti prevence lze rozlišit několik úrovní. Při takzvané iniciální prevenci je pokud možno jednoduchou formou oslovována hlavně mládež. Druhá fáze prevence je určena rizikovým skupinám, především sociálně slabým. Třetí fáze se zaměřuje na pomoc narkomanům a osobám žijícím se prostitucí. Tyto programy jsou podporovány nejen ruskými instancemi, ale i například

programy UNESCO. Vedle oficiálních institucí operují v Rusku nevládní organizace, jako je třeba Fokus, která zájemcům, hlavně z řad dospívajících, za nevelký peníz distribuuje propagační materiály, videokazety, postery, kondomy apod.

Efektivita těchto snah se dá těžko odhadnout. Problémem zůstává nerovnoměrná dislokace ruské populace. Velká část vládních i nevládních zařízení je soustředěna ve velkých městských centrech. Přesto i zde převládá tradiční stigmatizace a předsudky nejen vůči nakaženým, ale i těm, kdo mají zájem o informace, jak infekci zabránit. Agentury OSN Ruské federaci opakovaně doporučují, aby systematicky vyvíjela a dotovala programy, které by chránily populaci a redukovaly nebezpečí přenosu infekce. Je podle nich třeba provést zásadní změny v legislativě, navýšit prostředky v sociální a edukační sféře, soustavně vzdělávat a informovat zdravotní personál na všech úrovních a zvýšit efektivitu stávajících zařízení, sladit a zkoordinovat jejich služby.

Střední Asie

Bývalé republiky SSSR Ázerbájdžán, Uzbekistán, Kazachstán, Tádžikistán a Kyrgyzstán dnes čelí mnoha hrozbám – islámským fundamentalismem počínaje a environmentálními katastrofami konče. I zde došlo

do velké míry k „privatizaci“ veřejného sektoru. Přes území těchto států vede drogová stezka, na níž kvete obchod se sexuálními službami a oblast je zcela zamořena levnými drogami. Tyto faktory tvoří plodnou půdu k šíření HIV/AIDS. Podobně jako v Rusku i zde v devadesátých letech došlo (pravda v menší míře) k nárůstu nakažených HIV/AIDS. Jednotlivé státy se přitom vyznačují určitými specifiky. V Ázerbájdžánu je například téměř polovina registrovaných nakažených soustředěna v hlavním městě Baku. Nejvíce je epidemie rozšířena v Uzbekistánu. V Kazachstánu paradoxně přispělo k rozšíření infekce testování na přítomnost viru HIV. Tádžikistán zaznamenal růst onemocnění hlavně ve městech Dušanbe a Khujand. Výše uvedené informace získali pracovníci WHO v průběhu posledních tří let.

Vlády zmíněných států vesměs ignorují varování odborníků, že je třeba zahájit boj proti smrtící infekci co nejdříve, jinak regionu hrozí, že se v chmurných statistikách propadne na úroveň subsaharských a latinskoamerických států. Tento vývoj je přitom možné změnit, jak ukazují pozitivní příklady Brazílie a Thajska, kde včasná a progresivní kampaň proti HIV/AIDS pomohla zastavit šířící se epidemii a předešla fatálním následkům.

Pozitivní výjimku v postsovětském prostoru představuje podle think tanku Central Asia-Caucasus Institute Kyrgyzstán. Fungují zde nevládní organizace zabývající se problematikou AIDS a politické prostředí je zde relativně liberální. Hlavy ostatních států se naopak snaží udržet svůj moskenský monopol a vedou „války proti terorismu“, které jsou ve skutečnosti namířeny proti politickým odpůrcům, náboženským a občanským hnutím. Na preventivní kampaně a sociální programy jim tudíž nezbývá mnoho prostředků. Negativní dopad má i situace v Afghánistánu, kde prudce stoupla produkce opiátů. Svetlana Anckerová v loni publikované rozsáhlé studii s názvem *HIV/AIDS: Security Threat in Central Asia?* tvrdí: „Prozatím je infekce relativně usměrněna. Vzhledem ke kolísající politické a ekonomické situaci v regionu, které zabraňují adresně řešit tento problém, je primárním cílem tyto země alespoň částečně stabilizovat, investovat finance, jež jsou plýtvány na nesmyslné šarvátky, do civilní infrastruktury a sociální a edukační oblasti. Je třeba propojit vládní a občanský sektor v boji proti nemoci, zmobilizovat síly vládních i nevládních těles. Zkrátka – nevytvářet prostředí vhodné k explozi infekce.“

Autor studuje žurnalistiku na FF UP v Olomouci.

INZERCE

SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ (SLON)

srdečně zve na besedu s Janem Kellerem a Luborem Tvrdým, autory právě vycházející knihy

VZDĚLANOSTNÍ SPOLEČNOST? Chrám, výtah a pojišťovna

Akce se koná ve středu **23. ledna 2008 od 15 hodin** v malém sále Městské knihovny v Praze 1, Mariánské náměstí 1.

Vstup zdarma

Kniha se zabývá ideálem a realitou takzvané společnosti vzdělání. V širokém historickém záběru a v celoevropském kontextu zkoumá proměny, jimiž prošla škola a vzdělávání v průběhu 20. století. Na tomto teoretickém půdorysu provádí empirický výzkum české populace ve vztahu k požadavkům trhu práce. Věnuje se mimo jiné otázce významu sítě neformálních kontaktů a známostí při uplatnění na něm. Dále se zabývá problémem vnitřní diferenciace vysokoškolsky vzdělaných lidí v České republice z hlediska jejich objektivní úspěšnosti i z hlediska jejich subjektivního ocenění vlastní pozice a perspektiv na trhu práce. Závěrem se autoři zabývají otázkou, nakolik se dnes u nás rysují obrysy dvouvrcholnosti společnosti vzdělání.

Doporučená cena 220 Kč
Knihu lze objednat na adrese:
SLON, Jilská 1, 110 00 Praha 1,
tel. a fax: +222 220 025,
e-mail: slon@slon-knihy.cz
Informace o všech knihách:
www.slon-knihy.cz

Dým domova

Hra, z níž otiskujeme ukázky, vznikla v koncentračním táboře Terezín. Dlouho byla pokládána za ztracenou, avšak za pomoci profesora Jiřího Fraňka a především díky péči americké badatelky Lisy Peschelové se podařilo získat verzi rekonstruovanou jedním z autorů. Drama se odehrává za třicetileté války na marburském zámku v Hesensku, kde jsou uvězněni tři vojáci a kněz. Všichni mluví o domově.

Místo prologu: Dne 2. srpna léta Páně 1645 byli v bitvě u Allerheimu zajati hessenskými lancknechty dva důstojníci císařského vojska a jeden duchovní. Byli odvezeni na marburský zámek v Hesensku, tehdy pod vládou kněžny Amalie Elizabety, kde byli vězněni dlouhá tři léta. Zapomnělo se na ně. V zimě roku 1647 přibyl k nim čtvrtý vězeň, důstojník armády císařského generála hraběte Holzapfla, který tehdy obléhal Marburk. Císařští odtáhli a naši zajatci čekali ve vězení další dlouhé měsíce. 26. října 1648 v časných hodinách ranních...

Scéna: Vězeňská cela. V pozadí zamřížovaná okna. Je noc.

(na slámě porůznu leží Waldau, Otec Anselm a Casselius. Christian stojí u okna)

WALDAU *(ospale zabručí a posadí se)*.

CHRISTIAN *(obrátlí se)*: Také nemůžete spát, Waldau?

WALDAU: Nemohu spát.

CHRISTIAN: Také vzpomínáte?

WALDAU: Ale – nevzpomínám. Zima je mi. A pořád mám na jazyku chuť té hnusné pohankové kaše. Tři roky už nás krmí jen tou nasládlou břečkou... Poslouchejte, pane Christiane, až jednou odtud vyjdu, utopím Amalii Elizabetu i s tím jejím přivandrovalým maršálem v pohankové kaši. Vsaďte se, že pan maršál Gaspard Cornelius Mortaigne de Potelles měl k večeri něco lepšího! A vsaďte se, že to nemusel zapíjet zteplou vodou, která tu od rána stojí ve džbánu! *(pomlčka)* Srnčí pečeně!... Jídal jste doma srnčí pečení, pane Christiane?

CHRISTIAN: Doma! Večeře doma, Waldau... Rodina kolem stolu...

Waldau *(s nadšením)*: A k tomu moselské nebo rýnské v cínových konvicích... Darmo mluvit, aby to kat spral! Pohanková kaše, teplá voda – br!

CHRISTIAN: Kdy jste byl vlastně naposled doma, Waldau?

WALDAU: Naposled? *(rozmyšlí se)* Počkejte – tenkrát po Breitenfeldu... Už tomu bude šest let. Tenkrát jste ještě nebyl ve vojsku. – Vidíte ten šrám? Ten jsem si odnesl od Breitenfeldu. To byla pěkná mela! Trčeli jsme tam v blátě jako sysli a Torstenson do nás pral až běda. Ještě že mne kamarád odvezl na selské káře pryč... Vždyť sám Piccolomini měl tenkrát namále... Pak jsem ležel doma na Waldau půl roku, než jsem se z toho vylízal. Tam mi bylo dobře... A pak zase znovu do pole. Kdoví, co se tam od té doby všechno přihodilo.

CHRISTIAN: Waldau... sotva půl hodiny klusu od nás... a ani jsme se vlastně neznali. Jezdívají jsme někdy s Eleonorou okolo. Pamatuji se, že mi vás jednou ukázali v rain-

ském kostele – starého válečníka. Jezdával jste přece na kázání otce Anselma?

WALDAU: Skoro každou neděli, pane Christiane. Vždyť jsem přece katolík! Dokonce se na vás ještě pamatuji jako na malého chlapce, jak jste s rodiči sedával v lavici pánů ze Stetten.

CHRISTIAN: Co asi dělají naše Bavyry? Co asi dělá náš Rain? Snad teď mají pokoj... *(živě)* Vy ani nevíte, že večer – pravda, to už jste spal – mluvil Casselius na chodbě s tím novým vallonským lancknechtem, který nás teď hlídá.

WALDAU *(ožije)*: Co mu říkal? Kde jsou naši? Proč jste mne nevbudil? Co je s generálem Werthem? Jak to, k čertu, vypadá s námi?

CHRISTIAN: Na nás se asi opravdu zapomnělo, Waldau... Ostatně nám toho Casselius mnoho neřekl. Holzapfel s Werthem odtáhli s našimi do Čech, a Wrangel se spojil s Turennem. Leží asi někde ve Švábsku tábořem. Víc toho nevěděl... Švédové s Francouzi... Ubohá země... *(ticho)*

WALDAU *(začne po chvíli tiše prozpěvovat starý lancknechtský nápěv)*: Bůh pomoz sám, do kraje smrt vjela nám. *(hlasitěji)* Hej! Do kraje smrt vjela nám!

(zpěvem se probudí Casselius a otec Anselm. Casselius se posadí a mne si oči)

ANSELM: Že se Boha nebojíš, v noci tropit hluk! Na chvíli člověk oči zavře a ty nemáš žádného ohledu!

WALDAU: Vy abyste hned něco neměl! Tady nejsme na vaší rainské faře, otče Anselme!

ANSELM: Když spíš, chrápeš, jako když pilou řeže, když nespíš, povykuješ po nocích.

WALDAU: I mlčte, ještě se vyspíte – až vás to bude mrzet...

CASSELIUS *(jako vždy s mírně sarkastickým úsměvem)*: Ale pánové – hádka? V této noční hodině, když každý tvor odpočívá spravedlivým spánkem?

ANSELM: Tak proč ruší noční klid, bezbožník?

WALDAU *(bručí)*: Čert nám tě byl dlužen, ty sluho Boží!

CASSELIUS: Waldau, skutečně se vám divím! Kde je vaše křesťanská shovívavost, otče Anselme? Patrně si lidé musí navzájem ještě ztrpčovat svůj beztak nepříjemný úděl... Co říkáte, Christiane?

CHRISTIAN *(u okna)*: Kolik nocí se ještě budu dívat na hvězdy touhle mříží? Což vás nikdy neuvidím jinak, vy nebeská světla? A přece, Casselie, svítí stejně tady nad námi jako doma – nad Rainem. Snad právě na tu blikající zarudlou nad obzorem se teď dívá Eleonora. Snad právě v tomto bodě se setkávají naše zraky... Co znamená ta hvězda, Casselie? Světlo lepších dnů – nebo tečka za našimi životy?

CASSELIUS: Ale nic takového, příteli. Mínilte patrně planetu Mars, čtvrtou v solární soustavě oběžnic. Magister Johannes Kepler o ní mnoho napsal ve svém výtečném spise Prodromus. Velký muž, Christiane...

ANSELM *(rozhorleně)*: Pořád se oháníte svými Keplery, Galiley a Koperníky... Země prý se v kruhu kolem slunce otáčí... Jakési zákony vymýšlíte, o nichž v Písmu není psáno... Boha se nebojíte, rouhači?

CASSELIUS: Právě v těchto zákonech, otče Anselme, se jeví božská velikost. A nadto se planety neotáčejí kolem slunce v kruhu, nýbrž v elipsách, jejichž poloosy...

ANSELM *(přeruší ho)*: Pohanské bludy šířitel! Písmu se vysmíváte! Jen skrze vás a vám

podobné přišlo na zem všechno to dopuštění – jako spravedlivý trest za vaše kacífství!

CASSELIUS *(jemně)*: Víte, otče – jsou dva druhy lidí. Jedni vědí, druzí věří... Vy věříte.

ANSELM: „I viděl jsem šelmu, vystupující z moře, kteráž měla sedm hlav a deset rohů, a na rozích jejích deset korun a na hlavách jejích jméno Rouhání!“

CASSELIUS: Přesně tak, otče Anselme. Zjevení sv. Jana, kapitola třináctá. Překrásné místo... „Et bestia, quam vidi, similis erat pardo et pedes eius sicut pedes ursi, et os eius sicut os leonis...“

(...)

CHRISTIAN: Těžko je mi z toho, Casselie. Těžký vzduch je tady... v Hesensku... snad v celém světě... Čím je to? Čeho jsme se dopustili? My nebo naši otcové, za jejichž viny tu snad pykáme?

CASSELIUS: Nestěžujte si tolik! Vždyť žijete... Spokojen nebudete stejně nikdy – ani v cele marburského vězení ani v komnatách svého sídla na Stetten... Žádáme vždy více, než je nám dáno.

CHRISTIAN: Ale co chceme, Casselie? Vždyť toho žádáme tak málo! Jen trochu klidu... a snad ještě jen toho, koho máme rádi... Jednou otevřít oči a nevidět ty hrůzy, nevidět ztrhané tváře, vytřeštěné oči, nevidět pobožené zdi a doutnající spáleniště... neslyšet stále ohlas těžkých kroků, pochodujejících při zvucích píšťaly a bubnů, chraptivý hlas ozralého obrista, řvoucího nesmyslné povely... Otevřít jednou oči a vidět – rozkvetlou jabloň pod okny ložnice na Stetten, kočku, spokojeně předoucí nad miskou mléka, široké neposečené lány těžkých klasů v poledním slunci... Rain, ležící uprostřed zelených luk... ticho a klid, Casselie... jako tam mezi těmi hvězdami nahoře... Žádáme příliš mnoho?

CASSELIUS: Patrně ano – a hlavně nečas. Protože mír a klid nám budou dány až v hodině poslední – a pak už nám zůstanou věčně. Dokud žijete, nemáte práva je žádat. A čím rušněji a tíže žijete, tím lehčeji odejdete pak tam – do ticha.

WALDAU *(tiše, zlostně)*: K čertu s tím vším! Chci domů – na Waldau!

CHRISTIAN: Ne, Casselie, tohle neříkejte. Musí být ještě něco na tomto světě, k čemu se můžeme obracet se svými nadějemi a touhami. Otec Anselm vidí neustále svůj kostel a faru v Rainu. Waldau má stále před očima pohodu a hojnost rodného dvorce na Lechu. Já, Casselie, vidím bílý zámeček, svítící do šera mezi starými stromy... a divčí postavu, běžící proti mně stromořadím... A vy, Casselie? Kde vy máte svůj přístav?

CASSELIUS *(se usměje a učiní rukou široký posunek kolem sebe)*.

WALDAU *(při zmínce o svém domově zvedl hlavu, pomalu vstal a šel ke dveřím. Náhle se prudce obrátí a křičí)*: Ne a ne a ne! Nebudu čekat! Nechci tu pojit jako prašivá krysa! Ven! Pusťte mne ven! Chci ven – na vzduch! Co tu stojíte? Proč nevyhlámete ty mříže? Proč nevyrazíte ty dveře? Já! Já jsem voják! Rytmistr Jeho Císařské Milosti von Waldau se hlásí! Rejtaři! Na koně! A za mnou šturmem! Do Rainu – na Waldau... *(zhrouť se u dveří a bezmocně se rozplácě)*

ANSELM *(velitelským posunkem vztáhne kříž)*: Na kolena! Na svého Pána jste zapomněli, malověnní, který pro vás trpěl, který

byl pro vás ukřižován?! K němu se pokorně obraťte, aby vás vyslyšel! *(předřikává modlitbu; Waldau a Christian pokleknou a opakují po něm)*

Můj Ježíši, hled – přistupuji k Tvému trůnu a modlím se – neboť den se nachýlil a nastává noc – A do sebe pojmi mysl a srdce mé – Dej mi sečísti dny, které mi ještě ve svém milosrdenství popřeješ – Srdce mé budiž Tebou naplněno – a trýzeň veškerá ode mne odstoupí. – Neboť tam, kde jsi Ty –

CHRISTIAN *(vstane, opakuje)*: ...neboť tam, kde jsi Ty... Kde jsi?

ANSELM *(pokračuje)*: ... světlo a den života našeho...

CHRISTIAN: Světlo? Je noc! Ve tmě se rodíme, ve tmě žijeme, ve tmě umíráme! Proč mi vyprávíš o světle, když je nevidím? Proč mi vyprávíš o Bohu, když se mi nezjevuje ve svých skutcích? Jak mám chválit toho, který ode mne bez příčiny odvrací svou tvář? Kde je tvůj Bůh? Snad v doutnajících troskách, na desítkách zkrvavených bojišť? Jsou snad hořící města věčnými světly na jeho oltářích? Dal snad svému synu proto hlásat sbratření lidstva, aby pak hnal bratry proti bratrům jako hladové vlky? Nevěřím! – slyšíš? Není Boha!

ANSELM *(obrátlí tvář k nebi)*: Bože, Ty, který jsi, Ty, jehož dobrota je nezměrná jako moře, neztratíš hříšného a odpustíš mu, neboť neví, co činí!

CHRISTIAN *(zoufale)*: Nebo jsi přec? Jsi-li, zbav mne mých pochyb, abych mohl opět cele věřit! Zjev se mi – slovem či skutkem – jako ses zjevil Izraelským na poušti! Zjev se mi!

ANSELM *(volá)*: Nerouhej se!

CHRISTIAN: Dej mi znamení! *(ticho)* Dej mi znamení!

(pauza)

(...)

CHRISTIAN *(radostně)*: Přejedu tryskem Rain, poženu se s větrem o závod vzhůru ke Stetten – a z rozcestí u tří jedlí už vidím proužek dýmu – dým domova...

VERONIKA: Pane Christiane!

CHRISTIAN *(přiskočí k oknu)*

VERONIKA: Musím rychle – spěchají na mne. – Musíte odtud, pane Christiane.

CHRISTIAN: Jak?

VERONIKA: Všecko jsem zařídila. Budte připraveni. Zítřka hodinu po půlnoci se vystřídají stráže. Můj přítel bude v nastupující stráži...

CHRISTIAN: Ale...

VERONIKA: Nebojte se, pane Christiane, všecko je připraveno... Koně budou čekat – pojedete jako hesenští kupci... na Fuldu... a pak dál – přes Kulmbach – na Cheb – a do Čech... a odtamtud už se dostaneme, kam budeme chtít!

CHRISTIAN: Ale – my jsme čtyři, Veroniko!

VERONIKA: Čtyři! To nejde, pane Christiane! Vy sám...

CHRISTIAN: Musí to jít! Nemohu bez nich.

VERONIKA: Počkejte! *(chvilku ticho)*

WALDAU *(radostně)*: Pane Christiane! Domů! Domů, slyšíte? *(kopne do džberu od jídla)* Pohanková kaše! Chachacha! Už ji cítím na jazyku... uzenu kýtů... tučnou... a rýnským to zapijeme, pane Christiane!

CHRISTIAN: Casselie, vy se netěšíte? Bude te mým hostem na Stetten, jak dlouho se vám bude chtít. Uvidíte Eleonoru...

CASSELIUS *(stiskne mu ruku)*

VERONIKA: Pane Christiane!

CHRISTIAN: Tak – kdy?

Zdeněk Eckstein (Eliáš) a Jiří Stein

Josef Kyles: Siesta na rancích, 1945

VERONIKA: Vy a ještě jeden. Víc není možno. Nechtějí...

CHRISTIAN: Veroniko – nejde to jinak?

VERONIKA: Musím už jít. Spěchají na mne. Tedy zítra – hodinu s půlnoci! Bůh vás tu opatruj!

CHRISTIAN: Veroniko! (*ticho*) Odešla!

ANSELM: Ne, nenechá nás tu Bůh zahynouti, ale vyjdeme z vězení jako druhdy Izraelští ze země egyptské. A ochrání nás cestou ode všeho zlého. Půjdem bez obav, synu.

WALDAU: Zítra o půlnoci... jako kupci... To jsme si nemyslíli, pane Christiane, že spolu někdy pojedeme v plachtovém voze jako hesenští kupčíci... Kodrcat se s pomalými tahouny... Stejně si někde za Fuldou opatříme dobré jezdecké, a pak už to požene-me do Bavor jako Werthovi rejtři... Čertovo děvče, ta Veronika...

ANSELM: Počkej, synu. Jen dva, říkala ta žena.

WALDAU: Dva, otče, vždyť jsem slyšel!

ANSELM: Ale říkals právě, že pojedáš! Pojedu-li já s Christianem, nemůžeš ty!

WALDAU: Vy? Ale kdo mluvil o vás, otče? Jedu přece s panem Christianem domů, a to je všel! O vás přece nebyla řeč!

ANSELM (*hněvivě*): A ty si myslíš, že nám Bůh proto poslal spásu v podobě té děvččky, aby tebe vysvobodil a mne, svého sluhu, tu nadále nechal v rukou nepřátel?

WALDAU: Podívejte se na něho, pane Christiane. Tak on pojede! Tak já, rytmistr Werthových rejtřů, nejlepší jezdec a fechtýř ve vojsku Jeho Císařské Milosti, já, svobodný

pán z Waldau, člověk urozený, tu mám plesnivět v té díře – a on, velebníček, si pojede domů! To už se Rainští asi nemohou dočkat jeho pobožného plácání. U všech hromů, to ne, bratře v Kristu! Já pojedu!

ANSELM: Boha se boj, ať tě svým bleskem nesrazí! Co ty chceš ještě na světě vykonat? Na Waldau se válet, přes den zajíce honit a v noci si v pitkách a v obžerství hovět! Proto tě má Bůh vysvobodit?

WALDAU: To není vaše starost! To víte, že mnišským životem žít nebudu – po těch třech letech tady.

ANSELM: Christiane, synu, vzpomeň, že já jsem ti poskytl svátost křtu, já jsem tě v letech tvého jinošství seznamoval se slo- vem Božím... a jistě ne náhodou, ale Jeho řízením se stalo, že mne tehdy u Allerhei- mu hodili do téhož vozu, v němž tys ležel ve mdlobách – abych nad tebou bděl.

CHRISTIAN: Přátelé, uklidněte se! Bude přece mou první starostí – když už se všichni odtud nemůžeme dostat spolu – abych vás vykoupil ze zajetí.

WALDAU (*nepoddajně*): A – kdoví jak ten útěk dopadne! Všelijaká čeládka se dnes po cestách potuluje – koule z muškety a můžeme čekat na vykoupení do soudného dne. Nevíte, co všechno vás může cestou potkat, a pak vás věru spíše ochrání má pravice než zbožné mečení otce Anselma!

ANSELM: Dost! Já tě žádám, Christiane, a ví Bůh, že k tomu mám právo, abys mne vybral za svého průvodce a neohlížel se na toho rouhače bezbožného. A pod ochra-

nou Nejvyššího se pak šťastně dostaneme domů.

WALDAU: Domů! Domů! A ty mi chceš bránit, abych se dostal domů, ty černá vráno?

ANSELM: Mlčíš, psí synu! Kněze budeš urážet? V pekelných plamenech se budeš smažit!

WALDAU (*bez sebe*): Kvůli tobě tady zůstat? Kvůli tobě tady žrát to svinstvo, když zatím doma – na Waldau...

ANSELM: Do pekla půjdeš – a ne na Waldau! Já pojedu! Do Rainu – k svatému Bonifáci...

WALDAU (*zařve*): Dřív bys mne musel zabít!

ANSELM (*útrpně*): Budu se modlit za tvou duši, bezbožníku. Pojedeme, Christiane.

CHRISTIAN (*náhle rozhodnut*): Pojedete vy, Casselie!

(*Casselius pokrčí rameny; současně se vrhne Waldau na otce Anselma*)

WALDAU: Nepojedeš!

ANSELM: Vrahu!

CHRISTIAN: Přestaňte!

CASELIUS (*kteřý sledoval hádku se vzrůstajícím neklidem, skočí k nim a roztrhne je*): Blázni! Vzpamatujte se! Slepí, nevědomí! Blázni! (*pauza; pak tiše*) Či měl jsem vám přece říci, co mi vlastně vyprávěl ten Valon?

Měl jsem vám říci, že před třemi týdny ztratil Wrangel v prohrané bitvě u Dachau bratra a ze msty táhl pak Bavorskem jako vtělená smrt, rozsévaje všechny válečné hrůzy? Že vypálil řadu vašich měst a vesnic? Vždyť i otrlý Valon, který tu přechází před dveřmi, ještě dnes s hrůzou vzpomíná na tu spoušť, kterou natropili Švédové a Francouzi v Rainu a jeho okolí? Ve vašem Rainu nezbyl kámen na kameni – váš kostel a fara, otče Anselme, leží dnes v troskách –

WALDAU: ...a Waldau?

CASELIUS: Waldau? Už dávno přestalo doutnat uprostřed zdupaných a zničených polí! A vy, Christiane, pojedete-li od Rainu vzhůru ke Stetten, uvidíte z rozcestí u tří jedlí vystupovat proužek dýmu ze spáleniště, kde kdysi stávalo Stetten! To je dnes váš dým domova! Domů chcete? Blázni! Ten domov, ze kterého jste odešli, už je minulost, nená- vratně pohřbená v propadlišti času! Je jiný svět venku, za těmi zdmi! Slyšíte? Jiný svět! Nebude pohodlí, zahálky a veselých pitek na Waldau, nebude času k zbožnému rozjímání v klidném zákoutí vaší farské zahrádky v Rainu, otče Anselme! Vaše milostná idyl- ka, Christiane, zůstane nedohrána... Nebu- de času! Slyšíte? Nebude času!

CHRISTIAN (*poslouchá*): Počkejte! Co to? Poslouchejte...

ANSELM: Zvony!

(*zvenčí, kde se mezitím rozednilo, je slyšet vzrůstající hlučení davu a vyzvánění; dovnitř zaléhají výkřiky; všichni čtyři napjatě poslouchají*)

VÝKŘIKY: Mír! – Mír! V Münstru smlu- vi-li páni konečný mír! – Konec! Konec! – Mír na věky!

(*rozletí se dveře a zvenčí je slyšet hlas stráž- ců*)

HLAS: Mír! Slyšíte, císařští! Jděte domů! Jste volní! (*vzdaluje se*) Konec! Domů!

(*Všichni čtyři sedí bez pohnutí*)

WALDAU (*seškrčeným hlasem*): Domů...?

CHRISTIAN: (*propukne v křečovitý smích*)

Redakčně kráceno. Text vyjde v publikaci Divadelní texty z Terezína / Theatertexte aus Theresienstadt, 1941–1945 v nakladatelství Akropolis.

Proč se Dým v Terezíně nehrál

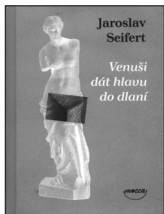
Lisa Peschelová

O hře, kterou napsali v terezínském ghettu Zdeněk Eliáš (Eckstein) a Jiří Stein, se veřej- nost dovídá vůbec poprvé. Na rozdíl od mnoha dalších terezínských her, které se hrály něko- likrát a lze je rekonstruovat podle vzpomínek diváků, byl *Dým domova* známý jen malému okruhu kolem autorů. Na hru mě v roce 2006 upozornil Jiří Franěk a probudil ve mně nadě- ji, že by ještě mohla existovat její kopie. Jako kamarád a spoluvězeň bratří Eliášů v Terezíně Franěk text znal. Tito tři muži se po deportaci do Osvětimi a přežití dalších hrůz v různých koncentračních táborech vrátili do Čech; spo- luautor Jiří Stein však zahynul. Franěk a bra- tři Eliášové zůstali v kontaktu i po Zdeňko- vě emigraci do Německa a potom do Ameriky. Franěk mi dal kontaktní informace na vdovu po Zdeňkovi, žijící v Seattlu. Díky trpělivosti Kate Eliasové, která během prohlížení Zdeň- kových papírů poznala text divadelní hry podle formátu, se dílo opět objevilo.

Podle Ludka Eliáše byla hra inspirována zná- mým dílem Rainera Marii Rilkeho *Píseň o lás- ce a smrti korneta Kryštofa Rilka* (Die Weise von Liebe und Tod des Cornets Christoph Ril- ke), přeloženým v Terezíně do češtiny a reci- tovaným mladým režisérem Gustavem Schor- schem během seminářů, jež pořádal v ghettu pro mladé herce. Historické pozadí Rilke- ho díla, které se odehrává během rakousko- turecké války v roce 1663, oslovilo autory, kte- ří svou hru situovali do období třicetileté války. Podle Eliáše se „situace nesvobody a doufání, co bude pak, když..., nedala vyjádřit přímo“. Hra, která vyjadřuje marnost oněch nadějí, se však v Terezíně patrně nikdy nehrála. „Prak- ticky všechno, co se v Terezíně psalo a hrá- lo, mělo, jak se říká, zvedat hlavu, povzbudit. Abychom si nepřipustili jakýkoliv tlak, jakéko- liv ohrožení života, jakékoliv transporty a tak dál; protože chceme naplno žít, proto hraje- me, proto se na to chodíme dívat. Z her, které měly takový pesimistický dopad na diváky, si nevzpomínám na jednu jedinou, která by tam byla uvedena,“ vysvětluje dál Luděk Eliáš. Po- dle něho však nebylo cílem autorů najít tere- zínské obecenstvo: „Ti kluci si s určitou zvlášt- ní jasnožřivostí připustili možnost, že domov, na který se těší a o kterém stále sní, je jenom chiméra, že už nic není. K tomu bylo zapotře- bí velmi hlubokého přístupu, který mělo vel- mi málo lidí. Myslím si, že bylo potřeba spíš vyjádřit i tenhle pohled než napsat hru, která by se v Terezíně hrála.“

Jiří Franěk souhlasil s tím, že autoři patři- li k několika málo lidem v táborech, kteří si přiznali velikost změn, jež je po válce čekaly: „Dým domova je hra zcela odrážející naši exis- tenci v koncentračním táboře... Velká část lidí žila jen vzpomínkami na domov. Ten domov si velice idealizovali. Strávili celé hodiny vyprá- věním, čím byli, jak se měli, co všechno doká- zali. Všechny ty naivní vzpomínky na domov se vztahovaly k domovu, který se neměnil. Jen málokdo se dovedl podívat do očí prav- dě, která byla zjevná i v táborech. Nikdo z nás se nevrátil do stejného domova, který opustil. Eliáš a Stein se k tomu probíjovali.“

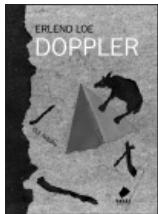
Autorka je překladatelka, scenáristka a doktorandka divadelní vědy na University of Minnesota a na Jihočeské univerzitě. Zabývá se kulturním životem v Terezíně.

Jaroslav Seifert
Venuši dát hlavu do dlaní
Dokořán 2007, 83 s.

Zda Venuši dát hlavu do dlaní? Ale – nejprve smutku dejte vale a schválně – či spíše mimoděk – která Múza sklídí jistě obecenstva vděk? Nejprve Thaleia – že dneska se příliš radosti nedaří a odborníci listují si ve snáři, až působí to dojmem, že kapsáři se znovu derou k moci; Úrania, působící obzvlášť v noci, má radarem obdařena býti a hledět, jak hvězdy svítí, když Kleió nám dnešek z minulosti vysvětluje – jak se pravi; Terpsichoré zná klavír, jenž z cymbálu byl povznesen a zní jak za soumraku sen, když flétna Euterpina zmlká... zda Venuši dát hlavu do dlaní? Odpovězte si bez ptaní, kdo na Kalliopé pomýšlíte a příhody si vymýšlíte – jsou sotva Polyhymnii pro zasmání! Ten podnik patří k Melpomené; kdo na básníka zapomene a na Múzy si vsadí... vím, Seifertových knih je dosti ke čtení až do starosti, potom už možno snít vlastní sen. Zdařilý výbor erotický – ilustrace stvořil Martin Radimecký volně ze Štyrského inspirace (docela mohutná aspirace!). Jaroslavu Seifertovi jistě nadlouho patří prvenství mezi českými lyriky, že neharaží klasicizujícími odkazy; představuje prostý a přitom originální básnický výraz, srozumitelný a bez slovního siláctví, čtivý a vkusný: inu, to se pozná „stará škola“... Nezbývá než doufat, že ač změnil život poněkud proporce – absolutno milostného citu zůstává nejtrvalejším.

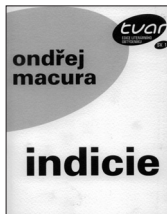
Vít Kremlička

Erlend Loe
Doppler
Přeložila Kateřina Křišťůvková
Vakát 2007, 132 s.

Jednoduchost stylu – krátké věty jako neumělé zářezy ukradenou sekýrou do vyráběného totemu v lese za Oslem – vedly recenzenty k vynalezení názvu pro tvorbu populárního norského autora Erlenda Loea (1969). Nový naivismus. Přidala bych k tomu adjektivum chlapský, čímž nemyslím nic zlého. Mile infantilního mužského hrdinu, který nahlédl proradnost bohaté severské společnosti a chováním se vrátil do klukovských let, známe z předchozí Loeovy knihy Naivní. Super (Doplněk 2005). Pan Doppler, podobný typ, jen už o něco starší, ženatý, s dvěma dětmi, si při jednom fyzickém nárazu uvědomí, jak špatně („pilně“) žil, a odejde žít do lesa. Tam se k němu postupně přidá malý los a vlastní čtyřletý syn. A pár falešných učedníků. Pánové tvoří zmíněný totem, coby oslavu mužské linie rodu a vůbec odvahy k lenosti, mlčení a podivnosti. Totem musí být podle autorova popisu cosi velkého, škaredého, pestrobarevně natřeného. Pyšná neumělost textu, barvy a ironické odkazy na popkulturu pro děti (nejen příšernosti, jež konzumují Dopplerovy děti, ale i kousky disneyovského losátka) usvědčují úsměvnou, lehce našťavanou novelu z promyšlenosti, i když nijak závažnou. Zápletka, která v podstatě zaznamenává rozpad rodiny a vztek západního člověka, je tu záměrně pojata bezbolestně – jako ve hře, ve filmu, v polozapomenutém mýtu.

Libuše Bělunková

Ondřej Macura
Indicie
Tvar 2007, 54 s.

Básnická prvotina je prozatím dostupná pouze předplatitelům Tvaru, k jehož zářijovému číslu byla přibalena. Sbírku tvoří dvě básnické skladby, které autor nazval Beethoven a Indicie. Již z prvních veršů je patrné, že má v oblasti poezie velké ambice. Ty se projevují ve volbě tématu i ve způsobu, kterým buduje verš a komponuje básnický obraz. Tématem obou skladeb je hudba. V první Beethovenova, v druhé hudba v životě básníka. Do obou skladeb proniká současný svět, který je v zásadě zobrazován jako chaotický, a vytváří kontrast k harmonickému světu hudby. Mezi těmito světy se pohybuje básník, který vede rozhovory sám se sebou nebo s autoritami z oblasti uměleckého prostoru. Zachytit slovy hudbu je obtížné a Macurovi se to nedaří. Jeho metafora je těžká, vykloubená, za každou cenu chce být originální. Je příznačné, že jako svou múzu definuje secesní krásku – ornament bez obsahu. Je to autor mladý, fascinovaný sám sebou a možnostmi, které mu poezie dává. Zároveň je oslněn svými vědomostmi a chce říct všechno, co ví. Zatím si neumí vybrat. Že však jde o talentovaného básníka, potvrzuje fakt, jak mistrně zachází s prozodickými prostředky. Je nesmírně citlivý k možnostem češtiny a na rozdíl od většiny mladých českých básníků umí vytvořit rytmicky a intonačně promyšlený volný verš, který se mnohým jiným zdá jakoby bez pravidel. Jeho „náznaky“ naznačují talent i vědomí talentu.

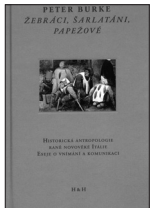
Michaela Bečková

Ukopnutý palec – příběhy lidu Čanki
Julius Zirkus 2007, 144 s. + CD

Lid Čanki proslul především jednou věcí – všichni jeho příslušníci měli pouze jedinou nohu. Přesto šlo o plnohodnotné tvory, schopné žít a radovat se, ale současně pozorovat život okolo sebe s nebývalou intenzitou a vyvozovat z toho logické závěry. Třináct autorů a ilustrátorů (mj. Jan Mattuš, Zeno Kaprál, Ivan Martínek, Marian Palla a další) se nechalo inspirovat legendou o tomto bájném lidu, jehož příslušníci používali svoji vyvinutou dolní končetinu nejen k samotnému pohybu, ale také k mnoha dalším užitečným věcem – například aby v nekryté písčné krajině našli vytoužený stín. Tvrdí se, že Čankiové ctili zákony, které byly přísné, ale spravedlivé, anebo že mluvili jakýmsi prajazykem, kterým byl lidstvu předán jazyk jako takový. A tak dál. Můžeme tomu věřit, ale také nemusíme. Faktem však zůstává, že někde na počátku byl pravděpodobně rok 1999 a vznik kapely Čankišou. Mezi dalšími viníky výrazněji dominuje hudba, a to zejména etno a worldmusic, ochucená několika zrny Asiie, Afriky a možná i Balkánu. A také saxofonista zmíněné kapely René Senko, který tento ojedinělý soubor materiálů o bájném lidu Čanki shromáždil. Vznikla tak sbírka originálních postřehů a pohledů na bájný lid, jejíž poslání se může leckomu rozplývat v mlze nejasnosti, ale to ještě nutně nemusí znamenat, že tady žádné poslání není. Protože ne každý, kdo má jen jednu nohu, je nutně na odstřel.

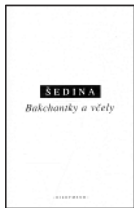
Magdalena Wagnerová

Peter Burke
Žebráci, šarlatáni, papežové
– historická antropologie raně novověké Itálie. Eseje o vnímání a komunikaci
Přeložil Jirí Hanke
H+H 2007, 350 s.

Soubor esejů britského historika Petera Burkeho představuje nové možnosti interpretace různorodého historického materiálu, který reprezentuje vnímání (i sebevnímání) a komunikační principy a tendence v prostředí raně novověké Itálie. Analýzou rozličných pramenů, založenou na poznatcích a metodice historické antropologie, Burke dochází k přesvědčivým výsledkům, detailně prokreslujícím některé vrstvy všednodenního života dané oblasti v 16. a 17. století, přičemž neopomíjí zapojit do výsledného obrazu analogie v celém evropském regionu. Burke pojímá historiografii jako dynamické dějiny znaků, nesených písemnými i neslovesnými prameny, přičemž jeho pohled je určený především koncentrací na motivace výstavby textů, resp. etických nebo komunikačních vzorců. Burke své eseje, z nichž některé byly otištěny dříve samostatně, spojil v jednu knihu a nastalým spolupůsobením odkryl určité dominanty této epochy. Jednou z nejvýznamnějších je divadelnost, známá jako nadčasový umělecký princip, kterou v souvislostech s poznatky Ervinga Goffmanna sledává jako základní klíč k výkladu lidského chování. Svět jako jeviště je takto zrcadlen například malířskými portréty, mluvou, oblékáním, ale také spotřebou.

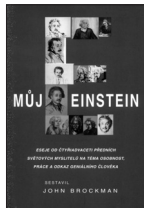
Karel Kolářík

Miroslav Šedina
Bakchantky a včely
Oikoymenth 2007, 143 s.

Zatímco ve své prvotině Sparagmos podrobil autor zkoumání příbuznost a odlišnost řeckého filosofického logu od básnického mýtu, v této knize nastoluje novou interpretační perspektivu otázky, do jaké míry ovlivnila řecká filosofie křesťanskou filosofii. Ústřední postavou je Klement Alexandrijský, protože právě on učinil z řecké filosofie privilegovaný nástroj poznání křesťanského zjevení, když kanonizoval apel, který se stal pro pozdější staletí nepřehlédnutelný, totiž že neotevíme-li se řecké filosofii, staneme se slepými vůči eschatologické perspektivě křesťanské spásy. Silnou stránkou Šedinovy interpretace je, že bakchický motiv rozsápání Božího logu řeckými filosofy zkoumá nejen z perspektivy vzájemného vztahu mezi řeckou filosofií a křesťanskou teologií, ale rovněž vztah řeckého racionalismu ke svým mytickým základům a inspiračním zdrojům. Tato vzájemná vymezení (řecký filosofický racionalismus versus básnický mýtus, filosofický logos versus zvěstný Boží logos) však Šedina křídí s řadou dalších, takže se z jím citovaných textových pramenů vynořuje složitý a rozsáhlý duchovní svět, v němž se proplétá orgiastická povaha mýtu s racionální vůlí po uspořádání toho, co bylo uvedeno v pohyb rituálním gestem. Po Sparagmu další doklad toho, do jaké míry se u nás odpoutala historie antické filosofie z klasicko-filologických otěží směrem k myšlenkově inspirativní interpretaci.

Michal Janata

Můj Einstein
Sestavil John Brockman
Přeložila Jelena Žlábková
Pragma 2007, 253 s.

Sté výročí vzniku teorie relativity bylo podnětem k sestavení knihy, v níž se 24 autorů – fyziků, historiků a publicistů vyznalo ze svého vztahu k Einsteinovi. Téměř všichni se věnovali některému aspektu Einsteinovy fyziky, pouze jeden příspěvek se zabývá jeho soukromým životem a jeden jeho chápáním náboženství. Jen několik příspěvků výrazněji vystupuje nad to, co bylo možno očekávat od vyžádaných jubilejních statí. Skoro již stoletý John Wheeler vzpomíná na své diskuse s Einsteinem o povaze reality, Frank Tipler v rozporu s běžným míněním hodnotí Einsteina jako „vědeckého reakcionáře“, který za své úspěchy vděčí snaze zachránit co nejvíce z klasické fyziky, Lee Smolin se v příspěvku na vědce nezvykle emotivním staví na Einsteinovu stranu proti převládající módě a konstatuje, že za pět let „posunul vědu mnohem dále, než to dokázalo tisíc strunových teoretiků za dvacet roků“, podle Paula Steinhardta se teorie věčně pulsujícího vesmíru bez začátku a konce stane nejlepším kompromisem mezi Einsteinovou vizí neměnného vesmíru a empricky zjišťovanou skutečností. Kniha si zasloužila lepší redakční práci: kromě početných interpunkčních chyb trpí text neznalostí obecně přijímané české odborné terminologie (např. „referenční rámec“ místo „vztažné soustavy“) a zkreslujícími posuny významu (Einstein neřikal, že Bůh je lživý, ale nikoliv krutý, nýbrž že je rafinovaný, ale nikoliv zlomyslný).

Jan Novotný

Rolling Stone – 500 nejlepších alb všech dob
Přeložil Jan Rejžek
BB art 2007, 224 s.

Výpravná publikace s výpravnou cenou vychází z ankety věhlasného hudebního časopisu Rolling Stone, který v roce 2003 oslovil 273 předních hudebních osobností (Beck, Yoko Ono, Moby, Ray Manzarek nebo Fats Domino). Každý z nich vybral 50 nejlepších alb svého života, vše se sečetlo a výsledkem bylo speciální číslo časopisu RS, ze kterého vychází tato publikace. Výtky k recenzované knize lze rozdělit do dvou kategorií – ta první je víceméně subjektivní a souvisí s obsahem žebříčku. Pět alb Beatles a tři alba Boba Dylana v první dvacítkě naznačují jednoznačnou orientaci na léty prověřené a často poměrně „zatuchlé“ tituly. V první stovce žebříčku se objevuje 37 alb ze šedesátých let a pouhé 2 desky (Nevermind, Achtung Baby) z let devadesátých, kniha tedy potěší především konzervativní a staromilecké duše. Další skupina výtek se týká samotných textů – texty uspokojivé délky jsou připojeny pouze k prvním 20 albům žebříčku, alba čísla 21–200 mají text o délce zhruba pět vět, alba 200–500 pak již naprosto nedostačující dvouvěté odstavce. Kniha postrádá řadu důležitých údajů (seznamy písní jednotlivých alb, údaje o stopáži či postavení na žebříčku) a krom přetištěných obalů desek nenabízí ani zajímavý fotografický materiál. Vhodné pro snoby na zkráslení knihovny, ti ostatní vezmou zavděk internetem nebo skromnější a daleko poctivější knihou P. Klusáka 101 největších alb pop-music.

Jan Jílek

INZERCE

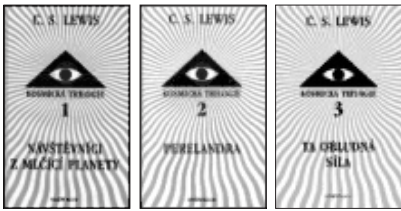
UNIŠEK – poukázky na kulturu a vzdělání od Chèque Déjeuner. www.seky.cz

Philip K. Dick
Převtělení Timothyho Archera
Přeložil Robert Tschorn
Argo 2007, 228 s.

Poslední dílo největšího filosofa americké science-fiction vzniklo v roce 1982 jako třetí díl trilogie Valis (Valis, 1980; Božská invaze, 1981). Podle autorových slov byla trilogie napsána pod vlivem náboženského zjevení, kterého se mu dostalo na sklonku života. Teologická inspirace je nejzřetelnější právě v závěrečném románu, jehož hlavním hrdinou lidí, je mesianistická postava biskupa Timothyho Archera. Vypravěčem příběhu je Timothyho snacha Angel Archerová. S kronikářským gustem popisuje peripetie biskupova neortodoxního duchovního hledání, jehož cíl lze složitě identifikovat jako nalezení pravdy o posmrtném životě či objevení svatého grálu (zde v podobě houby). Na konci čeká hledajícího smrt, která je však stejně vágní jako způsob a cíl vykonané cesty. Protagonistův duch totiž žije dál, a to jak v přeneseném smyslu, tak doslova jako jedno z já schizofrenika Billyho. Výstavba románového textu, který deklasuje nepříliš atraktivní fabule bez výrazné pointy, neuchopitelnost a nepravděpodobnost charakterů a motivace jejich jednání, je výsledkem nikoli pečlivé strukturační, ale jakéhosi umanutí. Hekticky působící směs filosofických myšlenek, odkazů i doslovných citací z děl velkých literátů a myslitelů je jen slabým odleskem nejlepších Dickových děl.

Helena Vypelová

C. S. Lewis
Kosmická trilogie (Návštěvníci z mlčící planety, Perelandra, Ta obludná síla)
Přeložila Jana Pošmourná
Kníží klub 2007, 174, 237 a 429 s.

Ve druhém vydání u nás vyšla sci-fi trilogie autora Letopisů Narnie a přítele J. R. R. Tolkiena. První díl se objevil poprvé v roce 1938, druhý 1943 a třetí 1945. Rok vydání je v knihách jasně patrný. Zatímco v prvním díle se filolog Ransom dostává nechtěně na planetu Mars, kde vládne mezidruhovná symbióza, v druhém již dobrovolně letí na Venuši, která je jakýmsi obrazem biblického ráje, ve třetím díle se pak banda ateistů pokouší vytvořit dokonalou rasu a ty nedokonalé prostě zlikvidovat. Právě třetí díl je z celé trilogie nejlepší, nejen proto, že reflektuje fašistická zvěrstva, ale také proto, že se Lewis pouští hlouběji do lidské duše. Třetí díl je však také nejvíce křesťanský – autor se nenamáhá své názory zahalovat do roucha symbolů, ale říká je zcela otevřeně. Obludnou silou je materialismus nevěřících, zatímco Ransom, který na své pouti vesmírem pochopil Boží záměr, je jakýmsi novým ztělesněním Krista. Právě kolem něj se semkne skupinka věřících, očekávajících pomoc Maleldila (Boha) v souboji se stoupenci „objektivismu“, kteří se pokoušejí vykopat tělo kouzelníka Merlina, aby ho zverbovali do svých řad. Jako sci-fi dnes Lewisova trilogie neobstojí, daleko víc se totiž jedná o utopii, její třetí díl však může být dobrým příkladem toho, jak druhá světová válka změnila nejen svět, ale i literaturu.

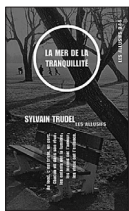
Jiří G. Růžička

Pandora č. 14

„Tentokrát nejen tEXtová, ale i obrazová a zvuková,“ píše se v editoriu 14. čísla ústecké kulturně-literární revue Pandora. Aluzí na text Ladislava Nováka tak odkazuje šéfredaktorka Kateřina Tošková na téma, jemuž je aktuální číslo revue v podstatě cele věnováno – experimentu. Bezmála 250 stran obsahuje bohatou žánrovou mozaiku, složenou jak z ukázek prací třicátky autorů, tak i textů teoretických; reflexí, recenzí, zařazen je rozhovor s Bohumilou Grögerovou či slovník základních pojmů, technik a metod literárního experimentu. V abecedně řazeném reprezentativním výboru se prolínají díla „klasiků“ českého experimentu z šedesátých let s ukázkami prací autorů generace mladší a zastoupení jsou tu i tvůrci současní, čímž revue nejen navazuje na sborník české experimentální poezie Vrh kostek (Torst 1993), ale zároveň jej v mnohém dále doplňuje a rozšiřuje. Příložené CD s nahrávkami fónické poezie jen umocňuje dojem poctivosti, s jakou se Pandora tématu věnuje, a podtrhnout je třeba i celkovou grafickou úpravu. Každopádně si ale 14. číslo revue zaslouží nemalou pozornost a bez přehánění je můžeme označit za EXkluzivní. Pro ty, na něž se z nákladu 300 kusů nedostane, je tu navíc server www.almanachwagon.cz, s nímž redakce na počínou spolupracovala. Zde lze nalézt i rozšířené výběry otištěných textů.

Petr Mecner

Sylvain Trudel
La Mer de la tranquillité
Les Allusifs 2006, 185 s.

Quebecký spisovatel, známý jako autor šesti románů a knih pro mládež, získal za svou sbírku povídek cenu Prix du Gouverneur général. Devět povídek Moře klidu se v nespočtu titulů nabízených na francouzském knižním trhu vydělilo jako osvěžující novinka – dějem vzrušující a jazykově nebyvale výšperkované texty jsou situovány do míst bouřlivých, kde oceán vpravdě zuří, avšak jak název naznačuje, jeho tichá tvář už se rýsuje na obzoru. Povídky se odehrávají v blíže neurčené době, a tedy bez sociálního podtextu. Inspiraci našly v příbězích biblických, nementorují však a nepropadají zbytečnému patosu. Jsou každá jiná, i když všemi prostupuje násilí, osudovost: lidé mohou sice žít šťastně a doufat v klidnou smrt, jejich koráb už se ale často řítí po temné vlně do hlubin. Kniha střídá chmurné i humorné roviny. Marnost víry v Boha, ztráta nevinnosti, útek a zároveň nutkání hledat, i když už padly všechny naděje. Postavy trpí úzkostmi, protloukají se životem samy a opuštěné, z tohoto stavu je mohou vytrhnout jen náhodná setkání. Každá naděje se dočká pouze zklamání, zbudou už jen myšlenky na sebevraždu. Přesto se občas ke slovu dostane i štěstí. A i když všechny cesty vedou ke smrti a soužení provází jak dospívání, tak i stáří, stejně lze v životě najít i hezké chvíle, zejména když se uchýlíme do snů. Záhady se prostě vyřešit nepodaří – a žít se dá, jen když člověk život bezmezně miluje.

Jovanka Šotolová

odjinud

K elegické postavě plačící Slavie ve sbírce **Jana Kollára Slávy dcera** zaměřil svá bádání Róbert Kiss Szemán. Český překlad jeho studie najdeme v Slovenské literatuře č. 5/2007

Vztahy **Ľudovíta Štúra** (1815–1856) k Moravě sleduje studie Zdeňka Fišera ve Vlastivědném věstníku moravském č. 4/2007.

Na brněnské působení **Romana Jakobsona** (1896–1982) a jeho tři manželky vzpomínala v revui Masarykovy univerzity Universitas č. 4/2007 Sylva Šantavá, dcera architekta Jiřího Krohy.

Knihu esejí **Petera Demetze Böhmen böhmisch** (Zsolnay, Wien 2006), k níž napsal předmluvu Karel Schwarzenberg, recenzovali zatím jen němečtí recenzenti, např. Steffen Höhne v 14. svazku germanistické ročenky Brücken (Neue Folhe, 2006) a Volker Strebel v literární příloze Prager Zeitung 15. 3. 2007. Česky nabídly ukázky z Demetzovy knihy časopisy Plav č. 2/2007 (kapitola Jiří Orten a Rainer Maria Rilke) a Prostor č. 76 z konce uplynulého roku (kapitola Tíha viny aneb Znovu o Benešových dekrettech).

Výrazně se v předvánoční čtenářské anketě Lidových novin 20. 12. 2007 umístily tři tituly z divadelní oblasti: **Korespondence Jiřího Voskovce** a **Jana Wericha** uspořádaná Ladislavem Matějkou (Kniha roku 2007, deset hlasů), hra **Václava Havla Odcházení** (s šesti hlasy na 3.–4. místě) a monografie **Jindřicha Černého Osudy českého divadla po druhé světové válce** (dva hlasy).

Zajímavé podrobnosti, například o neuskutečněné herecké účasti **Josefa Škvoreckého** ve filmu *Lásky jedné plavovlásky* (měl hrát jednoho ze tří mazáků), publikoval Jan Kolář v rozhovoru s režisérem Milošem Formanem v příloze Divadelních novin č. 22 z 27. 12. 2007 (Čtení na konec roku).

Už pěknou sbírku původně francouzsky psaných esejí **Milana Kundery** v autorových překladech nabídl od roku 1999 brněnský Host: Umění románu (č. 8/1999), Kastující stín svatého Garty (č. 4/2000), Hledání přítomného času (č. 8/2000), Román a Evropa (č. 10/2001), Poznámky inspirované Náměsíčníky (č. 8/2002), Zneuznávané dědictví Cervantesovo (č. 1/2004), Kdo je to romanopisec (č. 8/2004), Nechovejte se se tu jako doma, přáteli (č. 3/2005), Improvizace na počest Stravinského (č. 3/2006), Estetika a existence (č. 9/2006) a Díla a pavouci (č. 8/2007).

„Mytickou příchutí sakrálního charakteru“, jíž se vyznačovala česká kultura v rané fázi národního obrození a již brilantně popsal **Vladimír Macura** v knize *Známění zrodu* (1983), si vybavoval Jan Čiřař, když psal studii o *ideji Národního divadla* v evropském kontextu (Disk č. 22, prosinec 2007).

Paměť esejisty Pavla Švandý (Atlantis, Brno 2006) vysoko ohodnotil v Listech č. 6/2007 Milan Jungmann.

František Knopp

Spojené státy americké

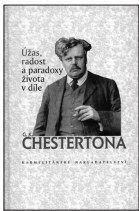
V týdeníku *New Yorker* ze 14. 1. 2008 najdeme mimo jiné článek Dany Godyearové, která v kalifornském Los Angeles navštívila takzvané Centrum celebrit (Celebrity center), které tu od roku 1973 provozuje scientologická církev. Scientologii založil v polovině minulého století L. Ron Hubbard, do té doby známý především jako autor sci-fi knih. I u nás se často můžete setkat se stoupenci tohoto nového náboženství, kteří nabízejí letáčky zvoucí na takzvaný Oxfordský test schopností. Po jeho absolvování se dozvíte, že je nutno se očistit, abyste mohli nastoupit duchovní cestu, která vás doveče k bohatství a úspěchu. Není tajemstvím, že scientologové jsou propojeni především s filmovými celebritami – k nejnámějším

patří Tom Cruise a John Travolta, málokdo však tuší, do jaké míry je scientologie s celebritami provázána. Její Centrum celebrit se nachází v replice záměčku Élysée, který v první polovině minulého století sloužil jako sanatorium pro hvězdy němého filmu. Scientologové si ho v sedmdesátých letech přebudovali (většinu práce na něm odvedli sami členové v rámci takzvaného Rehabilitation Project Force – tvrdá manuální práce s minimálními odměnami byla součástí očistující terapie, zejména pro ty méně přizpůsobivé) na velkolepé sídlo, určené pro zdokonalování členů, kteří jsou zároveň celebritami. Ty mají vůbec zvláštní status v rámci celé církve – podle pravidel, napsaných ještě Hubbardem, je totiž celebrita „zvláštní druh člověka, kterému je třeba pomáhat“. Pokud se chce v Centru zdokonalovat někdo, kdo není celebritou, „není odmítnut, ale je mu doporučen jiný kostel“. Cílem Centra je „rozvíjet růst a jméno scientologie skrze umění tak, aby zůstala důvěryhodná a na vysoké úrovni“, a proto Centrum „rehabilituje staré nebo zapomenuté celebrity“. Kromě Élyséejského záměku skupili scientologové na prestižní adrese kdecu, vždyť jeden očistný kurs vyjde na 600 až 700 dolarů a bohatí klienti si mohou koupit luxusní verzi E-metru (přístroj, který změří, kolik toho ještě musíte pro své očistění zaplatit), nazvanou Planetární rozšíření v diamantově modrém provedení, za 5500 dolarů. Zájemci mají možnost objednat si také časopis Celebrities, které Centrum vydává. Architekti pak přiznávají, že rekonstruované stavby scientologů jsou jim mnohdy inspirací.

V jiném článku si hudební kritik Sasha Frere-Jones vzal na paškál pro kritiky téměř nedotknutelné debutové album Made of Bricks nové hvězdy vzešlé z lůna internetu, Kate Nash, které právě vychází v USA. Zpěvačka si prý na větší části alba „stěžuje, až je člověku líto ne jejího anonymního přítele (který si nic jiného nezaslouží), ale posluchačů. Člověk si někdy zaslouží být nazván blbcem, ale opakované ‚Proč jsi tak blbý? Přestaň být blbý‘ je spíše únavné než urážlivé.“

Jiří G. Růžička

soutěž

Úžas, radost a paradoxy života v díle G. K. Chestertona

Napište nám, jak se jmenovala hlavní postava Chestertonových detektivních povídek. Jeden ze čtenářů, kteří správně odpovědí, získá knihu Úžas, radost a paradoxy života v díle

G. K. Chestertona. Uzávěrka soutěže je 23. 1. 2008. Pište na adresu redakce, nebo na e-mail soutez@tydenikA2.cz.

—mam—

knihy v redakci

William Nicholson: Ohnivá píseň – Ohnivý vítr 3 / Argo 2007, 254 s. **Toon Tellegen: Dvě staré babky** / Argo 2007, 125 s. **Simon Schama: Krajina a paměť** / Argo, Dokořán 2007, 702 s. **Maxime Chattam: Zákulisí chaosu** / Argo 2007, 399 s. **Giordano Bruno: Magie, pouta a dialog renesančního filozofa** / Argo 2007, 183 s. **Jiří Suchý: Kaluž** / Pavel Mervart 2007, 60 s. **Tomáš Hejduk: Od Eróta k filosofii – studie o Erótu se zřetelem k Sókratově filosofii** / Pavel Mervart 2007, 222 s. **Karin Kallmakerová: Hrozny vášně** / LePress 2007, 251 s. **Radovan Lovčí: Alice Garrigue Masaryková – život ve stínu slavného otce** / Filosofická fakulta Univerzity Karlovy, Togga 2007, 485 s. **Roman Čílek: Holocaust – zřetězení zla** / P3K 2007, 293 s. **Christopher Dohmen, Günter Stemberger: Hermeneutika židovské Bible a Starého zákona** / Vyšehrad 2007, 283 s. **Oto Mádr: V zápasech za Boží věc – vzpomínky, texty a rozhovory** / Vyšehrad 2007, 263 s. **Hana Frejková: Divný kořeny** / Torst 2007, 178 s. **Zdena Bratřovská, František Hrdlička: Renáta nad hlavou** / Akropolis 2007, 214 s. **Jan Patočka: Platón a Evropa** / Filosofie 2007, 225 s.

novinka Moleskine

fra.cz

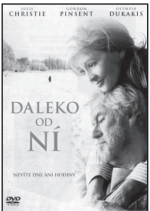
photo © Moleskine, 2007

legendární zápisníky Moleskine

soft zápisníky Moleskine v Café Fra

zapisníky v měkkých deskách

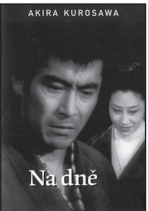
frankupectví Fra, Šafaříkova 15, P2, info, eshop a distribuce Fra.cz

Daleko od ní
Away From Her
Režie Sarah Polleyová, 2006, 110 min.
MagicBox 2007

Mladé kanadské herečce Sarah Polleyové (1979) se v předložském roce podařilo natočit snímek, který se v roce loňském, kdy měl svou celosvětovou premiéru, setkal s velkým úspěchem u kritiky. Režisérka to dokázala bez zbytečného patosu, který by jistě k filmu o ženě (opravdu skvělá Julie Christieová), jež onemocní Alzheimerovou chorobou, přidali její kolegové z Hollywoodu. Nemoc, která ničí nejdříve krátkodobou paměť, se projevuje pomalu, ale až příliš jistě. Hned několikrát se ve filmu objeví záběry Christieové, která se ztratí v zasněžené krajině, blízko svého domu. Hrdinčinu paměť jako by v tu chvíli také zapadal bílý sníh, který pod sebou pohřbívá jinak barevně bohatý povrch. Polleyová se zaměřuje na dlouhodobý (a možná až příliš věřlý) vztah hlavní hrdinky a jejího manžela a sleduje, jak se pod tíhou její nemoci začíná rozpadat. Ona si v ústavu nachází nové přátele, on, žijící kdesi na samotě, naopak svou jedinou přítelkyni ztrácí. Snímek podbarvuje decentní hudba a kontemplativní atmosféru mu dodávají dlouhé záběry a výjimečné herecké výkony všech představitelů. A Sarah Polleyová, která si k filmu napsala i scénář, se nemusí jako herečka spoléhat jen na svou krásu; jednoho dne prostě plynule přestoupí z prostoru před kamerou za ni. Máme se na co těšit!

Jiří G. Růžicka

Na dně
Donzoko
Režie Akira Kurosawa, 1957, 137 min.
Levné knihy 2007

Kurosawovo drama Na dně je adaptací divadelní předlohy Maxima Gorkého o lidech na okraji společnosti. Autor nás přivádí do nuzné ubytovny, v níž našlo útočiště několik zkrachovalých lidských existencí – prostitutka, bývalý samuraj, zloděj, opilci, nemocní... Všichni žijí naprosto bezcílný život, vyprávějí si své truchlivé životní příběhy, sami ale nejsou schopni žádné změny. Mezi všemi navíc vládne vzájemná nevraživost a nepřátelství, podporované nevládným prostředím. Až jednoho dne mezi ně přijde buddhistický mnich. Kurosawa se zde více než v jiných svých dílech soustředí na práci s herci, kterým zde dal velký prostor. V omezených možnostech ubytovny upustil od vyprávění obrazem a dal vyniknout charakterovým vlastnostem postav i jejich symbolickým konotacím. Snímek Na dně tak připomíná spíše dokonale nafilmovanou divadelní hru s živými a plasticky ztvárněnými hrdiny. Disk přináší film ve slušném přepisu s originálním zvukem a českými titulky.

Petr Gajdošík

Divoké vlny
Surf's Up
Režie Chris Buck, Ash Brannon, 2007, 85 min.
Bontonfilm 2007

Studio Sony Pictures Animation chodí ještě v plenkách, přesto během dvou let své existence vyrobilo tři celovečerní snímky. S filmem V tom domě straší si neutrhllo ostudu, o rok později se však Lovecká sezóna potácela pod prahem průměrnosti. Surfařským uměním nabitý příběh o tučňákovi Codym tak působí jako překvapení. Bez tendence poučovat či naopak být ve všech směrech vtipné se Divoké vlny zařadily mezi to nejlepší, co světu CGI animace na poli celovečerních titulů nabídla. Tvůrci nepředkládají divákovi postavy-figurky, ale také je přespříliš nepsychologizují. Výtečně vybalancovaná je i hranice mezi důrazem na propracovaný příběh a pouhou radostí z dívání se na surfující tučňáky. Film by si vystačil už jen s touto předností, nevšední je ale svým stylem – paradokumentární animací. Postavy sledujeme většinou objektivem kamery, čemuž odpovídá i obrazová kvalita (vybledlejší barevnost, mírná zrnitost, rozostření), rakursy a pohyb snímání. Vydání na DVD lze přivítat nejen pro nadprůměrné vybavení bonusy, ale i proto, že lze film sledovat v originálním znění. Dabing stejně jako trailer filmu totiž působí trochu kontraproduktivně.

Lukáš Gregor

Limbo
Kalimbo
Amplion 2007

Kvartet Limbo je jedním z nejoriginálnějších tuzemských jazzových souborů. Sice také čerpá z šedesátých let, ovšem nenabízí revival, ale inspiruje se přístupem jazzmanů té doby. Zajímavější než úvodní Tanec na pláži, připomínající klubový jazz šedesátých let, jsou skladby, v nichž se kapela pokouší hledat a u nichž není mnohdy jasné, jak se budou vyvíjet. Větší roli v nich hrají uvolněné perkuse Miloše Dvořáčka, dlouholetého spolupracovníka Vladimíra Václavka. Citlivé využití rytmičky prvek v rytmicke hudbu ozvláštňuje a kromě titulní skladby nepůsobí jako úlitba módě world music. Netypický doprovod většinou vychází jako u Yusufa Lateefa z charakteru vzdušných skladeb, v nichž často zaznívá zvuková kombinace hlubokých tónů basklarinetu Pavla Hrubého s tóny trubky Frantička Kučery, který dává ohromné napětí Cestovateli Joeovi a umocňuje i gradaci Tanga pro Gila. Deska současně potvrzuje vzrůstající kvality vydavatelství Amplion, které dává stále více přednost hloubce před efektem. Zatímco u debutu Ridiny Ahmedové ještě převažovala formální složka, kdy základem bylo využití samplovacích looperů, profilová deska Zuzany Dumkové už nabídla několik mimořádně silných písní, i když ona líbivá poloha v hávu world-music ještě převažovala. Limbu se však už nedá mnoho vyčíst, i když samozřejmě ne všechny skladby jsou tak silné jako postupně se vyvíjející Návrat.

Alexej Švamberg

The Hives
The Black and White Album
Universal Music 2007

Jenom v některé ze severských zemí se mohl zrodit úkaz jménem The Hives. Pocházejí z malého švédského města Fagersta a oblékají se striktně do černé a bílé, image hochů ze šedesátých jim sedí. Svým garage rockem už stihli vrátit rock na přední příčky evropských žebříčků. Nedávno dokonce spojili síly s americkým hiphoperem Timbalandem, aby nahráli vokály a kytary pro jeho skladbu Throw It On Me. Jsou zkrátka žádaným zbožím. Jejich čtvrtá řadová deska, nové „černobílé“ album, se na rozdíl od spoluprací ubírá směrem, který je lehce předvídatelný a který se skupině už několikrát osvědčil. Drhnou neustále tři akordy a rocková klišé, zvuk je však drzý a současný. Uječený a arogantní je frontman Pelle Almqvist. Ale to k tomu patří. Zní jako Mick Jagger v nejlepších letech, ale dělá si ze sebe větší legraci. The Black and White Album je plné rockových hymen, lákavých popěvků, uštěpačných a ostrých výkřiků, byť míří do vlastních řad („Největší bláznovství je dělat neustále tu samou věc a očekávat rozdílné výsledky!“). Dojde i na šťavnatou instrumentální mezihru s hammond varhanami (A Stroll Through Hive Manor Corridors) nebo na zpěv à la Tom Waits v písni Puppet on a String (jediná neobvykle pouze s klavírem). A dál už jsou slyšet jen riffy kytar a nadšení z každého prohrábnutého akordu. Takhle zní dnes rock'n'roll... zábavně.

Jan Vávra

Oboroh
Nocí mořem
Indies Happy Trails 2006

Folkrocková parta Oboroh je – možná díky někdejší spolupráci, možná kvůli obdobnému tématickému zaměření – často přirovnávána ke Svátovi Karáskovi. Jejich písně mají kromě křesťanského náboje společnou především naléhavost, která jim se silnými, byť nikterak složitými melodiemi a spíše působivými nežli propracovanými texty dodává charakter kázání. Album Nocí mořem, kromě coververze Dylanovy a Dankovy This Wheel's On Fire autorské dílo Slávka Klecandra, je výborně odvedenou ukázkou takové tvorby včetně výrazného nasazení při interpretaci (zpěv Slávek Klecandr, Roman Dostál, Radek Pokorný). V zásadě jednoduché, a proto zpěvné rýmy se přesně hodí pro nějakou kostelní interpretaci a kromě folkových a country festivalů jistě skupina při koncertech obráží i křesťanské sbory. Slyšet Oboroh je v rámci nepřesvědčivých výsledků „křesťanské hudby“ osvěžující a očisťující. Kolik hudebních pokladů zůstává neobjevených médií! Je to však pro takovou hudbu spíše dobře: mnohdy co se stane masově populární, rychle se zkazí.

Vojtěch Varyš

Největší příběh v barokním podání

Život Ježíše od Martina z Kochemu

Na sklonku uplynulého roku, výjimečně bohatého na hodnotné edice starší české literatury, vyšla jedna z klíčových knih evropského barokního písemnictví – Veliký život Pána a Spasitele našeho Krista Ježíše a jeho nejsvětější a nejmilejší matky Marie Panny od Martina z Kochemu v dobovém překladu Edelberta Nymburského z roku 1698.

KAREL KOLAŘÍK

Zatímco česká barokní poezie byla již díky řadě kvalitních edic a antologií (například dílo Michnovo, Bridelovo či kancionály Kadlinského nebo Božana) představena relativně dostatečně (byť dosud nikoliv v úplnosti), běžný domácí čtenář se může s nejvýznamnějšími díly prozaickými seznamovat až v posledním desetiletí. Vedle anonymní apologie *Země dobrá, to jest země česká* z roku 1754 a *Starých pamětí kutnohorských* od Jana Kořínka z roku 1675, jež v uplynulých letech doplnily například tři nepřehlédnutelné výběry předního českého barokisty Miloše Sládka, jde také o čerstvou edici Kochemova *Velikého života Pána a Spasitele našeho Krista Ježíše...*, který společně se Sládkem připravili k vydání Tomáš Breň a Lucie Peisertová.

Barokní román

Dodatečné označení tohoto spisu jako román v souvislosti s jeho tématem může vyvolat u dnešního čtenáře očekávání zevrubné biografie charakteristicky vystavěné a graduující, zapojující život „hlavního hrdiny“ do dobových a společenských souvislostí. To, co však z Kochemova rozsáhlého spisu činí román především, je jeho komplexnost, podpořená autorovou snahou představit v daném dějovém kontextu svůj

pohled na svět (a to pozemský i duchovní) identifikovaný s učením Ježíše Krista.

Kochem se tedy nesoustřeďuje na pouhé převyprávění evangelií. Vedle nich čerpá z početných dalších pramenů (například z apokryfů, historických děl, spisů církevních otců) a poznatky kombinuje a doplňuje v majestátní fresce, silně symbolické a teatrální. Kristův detailní životopis, doplňovaný při každé příležitosti o nejrůznější souvislosti, otevírá objemný výklad povahy života a světa, podobně podrobný a silně provázaný a protkaný bohatými asociacemi. Jednotlivé kapitoly a pasáže se vzájemně doplňují, prozrazující svou oba- polnou inspirovanost. Dochází tak i na poučení geografické (v souvislostech se Stvořením světa), anatomické (stvoření člověka) a pochopitelně i historické (v biblické děpravě) a duchovní (mj. témata evokovaná adventem). Tento úvod, vycházející ze Starého zákona, je vztažen přímo k Ježíši Kristu jako k Bohu, respektive jedné rovnocenné osobě Boží trojice. Nežli tedy dojde na vypsání Kristovy „pouti pozemským světem“, je představeno jeho božské dílo.

Ona zmíněná komplexnost, o kterou Kochem usiluje, se netýká pouze probíraných témat, ale souvisí také s žánrovou mnohostí, která se částečně odvíjí od tematické plurality knihy. Nejenže vypravěčův výklad nejednou přirozeně vyplyne v apostrofu či přímo v modlitbu (často vytknutou z kapitoly, v níž zaznívá), ale kapitoly epické se dle potřeby střídají s reflexivními, teologickými či „populárně naučnými“. Různými prostředky tak autor podává křesťanský obraz světa, aniž by opomenul připomenout (ne-li dokonce představit) některou z jeho vrstev, a stejně tak se snaží o co nejpresnější vyložení života a učení Ježíše Krista a jeho nejbližších (akcentován je pochopitelně především kult Panny Marie). Pozemské i duchovní je v tomto pojetí těsně propojeno, „všední“ svět je nahlížen jako neokoukatelné zázračné divadlo, jako dokonalé Boží dílo, jehož zobrazením se představuje zázračnost a velkolepost jeho Božského tvůrce, a současně je tím čtenář uváděn do (nově interpretovaného) dějiště velkého Kristova příběhu.

Čtenářův průvodce velkým dramatem

Barvitě kapitoly, pečlivě komponované do jednoho celku, sjednocuje autorův výrazně teatrální styl. Divadelnost jako konstrukční a rétorický princip byla jedním z nevýznamnějších znaků barokního umění a běžný člověk se s ní stýkal nejčastěji při kázáních, kde vedle jiného sloužila k vnímavé vroucnější účasti. Podobné je to i s Kochemovým dílem, které frekventovaně využívá postupy kazatelské rétoriky.

Vypravěč bere maximální ohled na svého čtenáře. Své vyprávění často doplňuje a orientuje vzhledem k předpokládaným vnímavým otázkám, oslovuje ho a explicitně jej nabádá k obezřetnému čtení a rozjímání nad podněty, které mu ve vysoké míře poskytuje text. Dílem tak prostupuje dialogická linie, v níž zní explicitně hlas vypravěče reagující na očekávatelné čtenářovy myšlenky, váhání či pochyby, jež nejednou reprodukuje, aby je vzápětí objasnil.

Divadelnosti je ale dosahováno i díky dalším prvkům. Dějové kapitoly obsahují často výroky či promluvy aktérů, případně jejich rozhovory, teatrální ráz má i napětí

mezi akcentovaným detailem a panorama-tickým záběrem díla nebo vícehlásí, jehož je docilováno zapojením citací či intertextových prvků, jež zároveň zaručují věrohodnost sdělovaného. Nepřehlédnutelným prostředkem dramatizace textu jsou apostrofy, procházející celým textem a nejednou na sebe vázající střelné i košatější modlitby nebo drobnější vyznání. Tyto řečnické prvky ovšem neslouží k pouhé aktivizaci čtenářovy pozornosti či posílení dramatické složky textu, ale zároveň se v nich může prohloubit symbolický význam probíraných témat (např. v pasážích o rose v osmé kapitole). Modlitby se na výstavbě Kochemova textu podílejí významným způsobem (ostatně Martin z Kochemu byl také vlivným autorem modlitebních knížek). Ačkoliv nejednou bývají osamostatněny (například v pozici závěru kapitoly), jsou organickou součástí celkového textu, jsou jím přirozeně motivovány a četba se tak plynule proměňuje v rozjímání či modlitbu.

Dluh je splacen

Přítomná edice, pro niž editoři zvolili jako výchozí text vydání z roku 1746, které ovšem konfrontovali se staršími i pozdějšími vydáními, je dle očekávání precizní. Sládkovu kolektivu se podařilo zachovat specifika barokní češtiny a přitom díky využitým úpravám (podrobně v ediční poznámce popsaným) zpřístupnit text běžným současným čtenářům. Kochemův text nadto přibližují dvě studie v pozici předmluv: Miloš Sládek a Lucie Bučínová v nich soustředěně interpretují vydávané dílo a určují jeho pozici v domácím písemnictví a kultuře. Oba čtivé doprovodné texty pomáhají společně s objemným souborem vysvětlivek čtenáři, a to nejen tomu méně obeznanému s problematikou barokní literatury, proniknout do rozsáhlého spisu.

Výtečné je i výtvarné zpracování knihy, které citlivě spojuje dnešní sazbu latin-kou s dobovými typografickými ozdobami a ilustracemi. Šedá vazba, která může připomenout pozdější lepenkové převazby starých tisků, osobitě nese na přední desce a na hřbetu úplný název díla a v neposlední řadě i textilní záložka upomíná na původní záložky ve starých tiscích. Kochemův *Veliký život*, jeden z největších dluhů české literární historie, k jehož „splacení“ často motivoval při svých přenáškách i seminářích profesor Alexandr Stich, kterého můžeme označit za „duchovního otce“ této edice (což Sládek v poděkování připomíná), tedy konečně vyšel, a to v podobě adekvátní jeho významu.

Autor je bohemista.

Martin z Kochemu: Veliký život Pána a Spasitele našeho Krista Ježíše a jeho nejsvětější a nejmilejší matky Marie Panny. Argo, Praha 2007, 1064 stran.

Martin z Kochemu ve své knize čerpá nejen z evangelií, ale i z početných dalších pramenů a své poznatky kombinuje v majestátní fresce, silně symbolické a teatrální. Ilustrace z dobového vydání knihy

OBJEDNÁVKA PŘEDPLATNÉHO

A2 kulturní týdeník

☒ zaškrtněte druh	noviny do schránky	elektronické noviny a přístup do archivu	čtvrtletní 13 čísel	půlroční 26 čísel	roční 52 čísel
TIŠTĚNÉ	☒		☐ 280 Kč	☐ 520 Kč	☐ 988 Kč
ELEKTRONICKÉ		☒	☐ 195 Kč	☐ 364 Kč	☐ 650 Kč
STUDENTSKÉ	☒	☒	☐ 221 Kč	☐ 429 Kč	☐ 832 Kč
KOMPLET	☒	☒	☐ 312 Kč	☐ 611 Kč	☐ 1196 Kč
SPONZORSKÉ (roční)		☐ stříbrné 2600 Kč	☐ zlaté 5200 Kč	☐ platinové 10400 Kč	

ADRESA PŘEDPLATITELE

titul jméno příjmení

organizace

ulice

PSČ

město

telefon

e-mail

ADRESA PRO ZASÍLÁNÍ jiná než fakturační, např. obdarovaného

titul jméno příjmení

organizace

ulice

PSČ

město

telefon

e-mail

PLATBU PROVEDU

- ☐ složenkou A, z obdržených údajů lze platit i převodem
☐ fakturou, uveďte IČ DIČ
☐ prostřednictvím SIPO, uveďte spojovací číslo

OBJEDNÁVKY PŘIJÍMÁ jménem vydavatele firma SEND

adresa: SEND, Předplatné, P.O. Box 141, 140 21 Praha 4
tel.: 225 985 225 fax: 225 341 425 sms: 605 202 115
e-mail: send@send.cz www.send.cz

PŘEDPLATNÉ SE VYPLATÍ!
■ neuteče vám žádné číslo
■ noviny nemusíte shánět, najdete je ve středu ve vaší schránce
■ ušetříte až 312 Kč ročně
■ k ročnímu předplatnému zápisník MOLESKINE REPORTER v ceně 226 Kč zdarma

tydenikA2.cz/moleskine

ovšem

Když letadlo pomalu klesalo směrem k hongkongskému letišti, podařilo se mi z té výšky zahlédnout docela maličké zelenobílé tečky Star Ferry, historických lodí, které již po více než 130 let převážejí cestující ze středu města do Kawloonu. Plavidla přepraví asi 70 000 lidí denně. Pro obyvatele Hongkongu jsou lodě Star Ferry skutečným symbolem města, asi tak, jako je Eiffelovka symbolem pro Pařížany. Ovšem hongkongská vláda to vidí trochu jinak. Jde jí o to vyždímat miliardy dolarů z několika čtverečních kilometrů zátoky Causeway Bay, kde jsou hned po Páté avenuí v New Yorku druhé nejdražší nemovitosti na světě. A tak muselo být koncem roku 2006 zdemolováno historické přístaviště Edinburgh Place Ferry Pier. A nyní se mluví o tom, že bude muset být zničeno také Queen's Piers, a dokonce že se úplně zastaví provoz samotných lodí Star Ferry. Již druhý rok bojují občané města s policií, rozhodnutí hájit historické budovy a lodě před obchodními zájmy. Hongkongská vláda však mluví o tom, že město musí být „konkurenceschopné“ a svých plánů se nevzdává. Zátoku, která se každým rokem zmenšuje, nyní lemují silnice a nákupní střediska. Pokud se Hongkong nezačne bránit tržnímu

teroru, ze zátoky brzy zbude jen louže a sousední čínské město Guangzhou, které již po léta investuje do hromadné dopravy, parků a jiných zelených ploch, se stane daleko přitažlivějším místem pro život než kdysi honosný a historický Hongkong.

André Vltchek

Narvaná posluchárna sledovala 9. ledna prezentaci sedmičlenného studentského týmu, který představil výsledky svého bádání o KSČ na FF UK po roce 1968. Závěrečná panelová diskuse dokonce musela být přesunuta do velké auly. Studenti využívali především archiv základní organizace KSČ, který se na rozdíl například od větší části kádrových spisů (rozkradeny) dochoval. Studentské příspěvky přinesly řadu překvapení, tím největším ovšem byla úzkostlivá snaha o korektnost a „ohleduplnost“. Hovořili o mechanismech a atmosféře, jména byla většinou vymazána. V panelové diskusi na to pak reagoval profesor Petrusek: „I ke jménům bude nutné jednou dojít.“ Přesnějším či osobnějším vzpomínek se ale posluchači od panelistů nedočkali. I když by asi bylo na co vzpomínat, jak poukázal Petr Blažek, který upozornil, že v panelu sedící profesor Miroslav Hroch má v archivu ministerstva vnitra velký sva-

zek agenta. „Dělal jsem zahraničí,“ uvedl na svou omluvu profesor a větší diskuse, natožpak emoce se neobjevily. V šedesátých letech bylo na německých univerzitách vyrovnávání s generací zapletenou s nacismem značně bouřlivé. Dnes jsou u nás studenti vyzrálejší. Nebo možná také trochu normalizovaní?

Filip Pospíšil

Od dětství nás vedou k poslušnosti. Máme poslouchat rodiče, učitele, později také autority vzdálenější. Po většinu 20. století nebyla poslušnost tou nejlepší vizitkou. V lednu 1977 jsme připomněli vládě, aby dodržovala své mezinárodní závazky týkající se lidských práv. Podle generální prokuratury to bylo protizákonné. Byl občanskou neposlušností požadavek, aby vláda plnila, co přijala a veřejně vyhlásila? Nevím, jinou zkušenost však nemám. Až teď, když jsem spolu s desítkami dalších vládě připomněl, že ústava je víc než zákon. Že zdraví sice není zadarmo, že si na ně platíme a občas musíme sáhnout do vlastní kapsy – ale vstupovat do ordinace nebo do lékárny jen s otevřenou peněženkou...?

Potíže s proklamacemi, které začínají vadit, se řeší všelijak. Když zvířata z někdejší Panské farmy vyhnala svého utiskovatele

pana Jonese, napsala velkými bílými písmeny na venkovní zeď principy svého dalšího, svobodného soužití: „Všechna zvířata jsou si rovná.“ „Žádné zvíře nesmí zabít jiné zvíře.“ Geniální George Orwell stvořil ovšem svou Farmu zvířat jako nápodobu bolševické revoluce, tedy i s jejím smutným vyústěním. Z osvobozené práce se časem stala vynucovaná dřina, z kance Napoleona diktátor vládnoucí terorem a měnila se i příkázání. Zvířata, zděšená popravou údajně zrádných selat, slepic i ovcí, hledala na své zdi zákon hlásající, že „žádné zvíře nesmí zabít jiné zvíře“, ale ke svému údivu našla u něj dodatek, že se tak nesmí stát „bez příčiny“. Podobně byly upraveny zákazy panské rozmařilosti a pravidlo, že „všechna zvířata jsou si rovná“, obohaceno o dodatek, že „některá jsou si rovnější“.

Kdo má právo rozhodnout, co jsme měli na mysli, když jsme přijímali svůj zákon nad zákony? Dovětků, které v praxi všechno vysvětlí, z práva učiní bezpráví a naopak, bývalo mnoho v časech, kdy občanská neposlušnost sloužila ke cti. Obava, aby také dnes nebyl vytrháván „občanský plevel“, ať na Orwellově zdi nebo v naší vlastní ústavě, je na místě. Bála se klisna Lupina, koza Majka, osel Benjamin, bojím se i já.

Jiří Vančura

A2 kulturní týdeník, Americká 2, 120 00 Praha 2, tel. 222 510 205, 222 510 151, redakce@tydenikA2.cz, prijmeni@tydenikA2.cz, tydenikA2.cz. Vydává Kulturní týdeník A2, s. r. o. Šéfredaktorka **Libuše Bělková**. Zástupce šéfredaktorky **Filip Pospíšil**. Redakce **Kamila Boháčková, Petr Ferenc, Karel Kouba, Marta Ljubková, Jiří G. Růžička, Lukáš Rychetský, Ondřej Slačálek, Petr Vaňous**. Báseň na s. 5 vybírají **Petr Borkovec** a **Vratislav Färber**. Editorka **Věra Becková**. Design a typografie **Helena Šantavá**. Grafická úprava a sazba písmy Andulka © Storm Type Foundry a Botanika © Suitcase Type Foundry **Marek Naglmüller**. Manažer **Jan Vávra**. Počítačová podpora **Lukáš Fairaisl**. Sekretariát **Marcela Mojžíšová**. Distribuce **Josef Píša – distribuce@tydenikA2.cz**. Inzerce **Milan Greguš – inzerce@tydenikA2.cz** (222 510 227). Tisk **Moravská typografie**, a. s. Předplatné zajišťuje jménem vydavatele **SEND Předplatné** (225 985 225). Rozšiřuje **Mediaprint & Kapa Pressegrasso**, spol. s r. o. Registrace MK ČR E 16272, ISSN 1801-4542. Vychází s podporou **Ministerstva kultury ČR, International Visegrad Fund** a **Nadace Český literární fond**. Nevýžádané rukopisy se nevracejí.